

**Johannis de Bruyn Defensio doctrinae Cartesianae, de
dubitatione et dubitandi modo, ut & de idea Dei in nobis,
deque existentiae ejus demonstratione ex ea idea : adversus
objectiones Reineri Vogelsangii, insertas indignationes justae,
&c.**

<https://hdl.handle.net/1874/31214>

JOHANNIS DE BRUYN

DEFENSIO

Doctrinæ Cartesianæ,

DE

DUBITATIONE

ET

DUBITANDI MODO,

Ut & de Idea Dei in nobis, deque existentia ejus
demonstratione ex ea Idea.

*Adversus objectiones REINERI VOGELSANGII,
insertas Indignationi justæ, &c.*

AMSTELODAMI,
Apud DANIELEM ELZEVIRIUM,
CLO IOC LXX.

1677. 14. 29

EXTRACT

*Uyt de resolutien van de Ed. Mog. Heeren Staten's Landts van Utrecht,
Jovis XI Martii 1669.*

GEsien het Tractaet geintitulcert Reyneri Vogelsangii V. D. M. & S. S. Th. Professoris in Ecclesia & Illustri Gymnasio Sylvaducensi Indignatio iusta contra libellum, cui titulus *Philosophia Sacra Scripturae interpres exercitatio paradoxa*, hare Ed. Mog. gedediceert en alhier overgelevert; en konnen wel-gemeldc hare Ed. Mog. deselve dedicatie niet aennemem om redenen.

APOLOGIA NECESSARIA

PRO

Dubitatione Cartesiana, adversus iniquas criminationes,
& insultas cavillationes insertas indignationi justa
REINERI VOGELSANGII, contra libellum, cui
titulus, Philosophia S. Scripturæ interpres.

DISPUTATIO PRIMA,

*Sive repetitio disputationis 15 de Naturali Dei cognitione,
habita ad diem 4 Martii 1668.*

I. Rodiit antehac libellus cui titulus, *Philosophie Scripturæ interpres*, ejus auctor postquam satis irreverenter omnibus qui ante ipsum fuere Theologis exprobrasset, quod legitimam S. Scripturas interpretandi methodum hactenus ignorassent, meliorem ac tutiorem quærens, se diu multumque secum reputasse sedulo ait, an quemadmodum Cartesio in Philosophia, sic & sibi in Theologia liceret, conduceretque in dubium revocare quidquid in dubium revocari posset, idque continuo tanquam falsum rejicere, donec tandem ad aliquid in Theologia firmum ac stabile, quo tuto pedem figere posset, perveniret &c. Atque immediate ante magnis elogiorum titulis Cartesium ejusque philosophandi methodum ornaverant; sc. quod ea *Nobilissimus ac incomparabilis Vir Renatus Des-Cartes*

Primus inaccessum qui per tot secula verum

Eruit è tetrâ longâ caliginis umbris,

Philosophiam ab ipsis restauravit fundamentis, à tot tantisque quibus scatebat, repurgavit lacunis, ac proprio nativoque restituit nitore; qualisque sit ea methodus indicaverat his verbis, nempe præjudiciorum omnium abdicatio seria, & nullius rei nisi clare distincteque percepta assensio. Vir quidam celeberrimus sententiam istius auctoris de methodo interpretandi S. Scripturas, publicis disputationibus refutaturus, quanquam haud igno-

A

raret

raret Cartesium nolle ut sua methodus extenderetur ad ea quæ à Deo sunt revelata, utpote qui expressis textibus istud sapius inculcaverat ipso fatente, & citante, è re tamen sua esse judicavit, si hanc occasionem arriperet, bellum Cartesio movendi, ejus philosophemata contemnendi & philosophandi Methodum impugnandi. Quia vero Viri hujus auctoritas, utpote Theologi non stupidi, & haud nullo numero apud multos plurimum valere posset, animosque studiosorum alicenos reddere ab ista philosophia, & philosophandi methodo, quam hactenus cum bono fructu docuimus, & studiosis commendavimus, nostri muneris esse putavimus, breviter examinare quæ hac de re Vir celeberrimus lectoribus exhibuit, ac ostendere ipsum nullis armis solidis instructum bellum hoc inchoasse: atque eapropter aliquantisper differemus ulteriorem inquisitionem in attributa Dei. Utemur autem omni modestia & animi moderatione, ut Philosophum decet; à scommatibus, acerbè dictis, & duris exclamationibus abstinēbimus, illis ab adversario nos vinci patiemur, rationum tantum momenta ponderabimus, nudamque veritatem in conspectum dare conabimur, secuturi filum disputationum ejus.

II. Disputatione 1. th. 7. ad prædicta Cartesii elogia ita respondet. *Cartesii sane reperta, Disciplinam Physicam & Ontologicam quod atinet, per pauca esse, probatu facillimum puto, si hoc jam ageretur. Tantum ferme aliorum inventa compilavit atque digessit, nonnulla addidit, quadam corruptit.* Ad hæc notamus 1. nos plurimum nobis gratulari, quod Vir Celeberr. istis suis dictis os obturet adversariis, quibus nihil est familiarius quam continuo clamare Cartesio & Cartesianis nihil sapere, quam quod novum est. 2. Parum referre unde Cartesius sua hausserit, modo usus sit principiis certis & manifestis, iisque convenienter sit ratiocinatus. 3. Facile istæc contemni posse, cum ipsa Cartesii scripta satis ostendant quid vir incomparabilis in Philosophia præstiterit, atque id jam diu agnoverint complures viri eruditi per totam Europam, qui sine præjudicio ea sedulo legerunt, & cum veterum philosophematis contulerunt. 4. Verendum esse ne viri cordati, qui se auctoritate hujus Theologi duci non patientur, hoc pro calumnia sint habituri, nisi demonstretur; adeoque auctor essem Viro Celeb. ut ab ea suspicione se purgaret, & quod sibi factu facillimum putat, probaret ac ostenderet. 5. Probandum etiam esse ex quorum Philosophorum scriptis sua compilaverit. 6. Nulla veritatis specie dici posse Cartesium aliorum inventa corrupisse, cum nullos auctores citet.

III. Ne autem nihil boni in Cartesii scriptis esse videretur statuere Vir Cel. præcedentibus immediate subjungit, *Quæ non istuc à me dicuntur, quasi non lubens exosculetur, quæ vir non stupidus, & Philosophus haud nullo numero, non infeliciter alicubi commentatus est.* Ad quæ notandum est, parum id curandum esse, quod Cartesius apud ipsum in tam villi sit pretio, ut non mereatur dici vir sagacis ingenii & eruditus; passionibus enim nimium videtur indulgisse cum hæc scriberet; nam postmodum cum bilis deferbuit *disp. 4. th. 30.* in majori aliquanto videtur habuisse pretio Cartesium ejusque philosophemata; hæc enim ibi leguntur. *Verum enimvero, de dubitatione Cartesiana quæ disputata sunt hactenus, non in eam partem capi velim, quasi nimirum cordi mihi sit universim & promiscue suspecta reddere Cartesii philosophemata, vel contemptum illi, si qua possim, conciliare. Agnosco viri sagax ingenium, qui non pauca certe tanquam ex adyto pectoris edidit egregia responsa: Certius & recta multo ratione magis, quam Pythia quæ tripode è Phæbi, lauruque profata unquam fuit. Itaque non parum erret, meo judicio, qui non illum habeat pro Philosopho non infimi subsellii: sed Eclectico qui dicta veterum recentiorumque Philosophorum aurea depastus insigni cum delectu fuit atque digessit. Quod sane demonstratum non admodum difficile &c.* Conferat, quæso, hæc lector inter sese, ac judicet, cum ista prioribus adeo sint dissona, an auctor animum habuerit utrobique eodem modo dispositum. De cætero qualecunque sit Viri Cel. de Cartesio judicium; magnus ne illi sit Philosophus, an mediocris, an minimus parum refert, cum cuilibet ad ejus scripta aditus pateat, ex quibus sine præjudicio disci potest quantus sit.

IV. Post hæc *thes. 8.* Vir Cel. Cartesii philosophandi methodum, quam anonymus ad summum fastigium evexerat, hac ratione impugnare aggreditur. *Sic igitur, inquit, existimo, plane toto cælo hæc differre: nimirum de omnibus dubitare, de quibus dubitari potest, eaque pro falsis habere, item omnia revocare in dubium, quæ in dubium revocari possunt, eaque rejicere: quæ videlicet philosophiæ Cartesiana *τηρηματὰ* sunt: atque præjudiciis & præconceptis opinionibus renunciare, item, judicium suspendere: cujusmodi ferme phrasibus abusivam durissimam, & minime necessariam, neque tolerandam, si conantur extenuare, quibus etiam stercora Cartesii non displicent. Rationes, inquit, quare sic sentiam, variæ sunt. Ac postquam præjudicii & præconceptæ opinionis definitiones præmisit, ita porro statuit; *Præjudiciis & præconceptis opinionibus renunciare nihil aliud est, quam desinere judicare ante rem probe cognitam, vel desinere opinari ante justam indaginem. Sed & suspendere judicium nihil aliud est, quam à judicando supersedere.**

4

Atqui profecto nihil horum est dubitare. Nam dubitare, nisi plurimum fallor, est judicare. Quid enim est, obsecro, dubitare aliud, quam inter adversas opiniones herere medium, quia scilicet utrinque vel undique judicaveris aequale vel præterpropter pondus est rationum? Atque illud clare nimis comprobare ait ipsam verbi etymologiam, quam ideo libentius se adducere dicit, Quia prævit Clarissimus Claubergius omnium, qui Cartesiana placita perditissime depereunt, facile princeps. Ac porro in medium profert loca quædam ex ipsius tractatu de dubitatione Cartesiana. Dixerat ille ex Isidoro, dubius dicitur incertus, quasi duarum viarum. Ad quod respondet, eum qui judicium suspendit non esse viarum duarum, sed neutrius aut nullius via. Sic ad vocabulum græcum ἀμφισβήτην, quod Claubergius dixerat derivari ab ἀμφί & βία, quasi in utramque partem eo, respondet suspendere judicium esse in partem neutram vel nullam ire. Similiter ad etymologiam vocis Germanicæ zweifeln, quasi ad duo cadere, non ad hære uni, tanquam ex zwei & fallen, eodem respondet modo. Atque hoc facto duplici victoria lætus, & quod probaverit dubitare longe aliud quid significare, quam suspendere judicium, & quod hostem proprio suo jugulaverit gladio, ex imo pectore quasi ipsum misereret adversarii sui profligati, alta voce exclamat, Eheu! Quam non bene Clarissimo Claubergio profuit, quæ deprompsit è penu sua philologica tam exercitum jactitata! Atque iterum quasi triumphum canens, O penum philologicam parum tempestivam & commodam! Sed vero juvat penitius aliquanto hæc omnia introspicere, & videre an non triumphum cecinerit ante victoriam.

V. Dubitare Viro Cel. est judicare. Quid enim est, inquit, obsecro, dubitare aliud quam inter adversas opiniones medium herere, quia scilicet utrinque vel undique judicaveris, aequale vel præterpropter pondus est rationum. Resp. At vero, qui inter adversas opiniones ita hæret medius, de opinionibus istis nihil determinate judicat; sive definit opinari, quod revera nihil aliud est, quam judicium de iis opinionibus suspendere, sive à judicando superfedere, ut per se manifestum est. Neque Vir Cel. id negare potest, qui ipse ex Aristotele locum citat th. 9. quo id confirmatur; illic enim inter cætera hæc occurrunt. Quatenus quis dubitat, eatenus aliquid simile ligatis patitur; quoniam impossibile est in alterutram partem ultra procedere. Quid hoc aliud est quam abstinere ab assensu præbendo alterutri parti? Manifestum igitur est vel ex ipsa Cel. Viri definitione, dubitare & judicium suspendere esse re ipsa unum idemque. Præter hæc & ipse voces eas ut synonymas usurpat ibidem: explicaturus

5

turus enim quæ fuerit mens Academicorum, de media videlicet no-
væque Academia, dicit totam eorum sapientiam nihil aliud fuisse quam
dubitationem, sive *οὐκ ἔστι*, id est, evanidam neque usquam fixuram
pedem speculationem &c. & Arcesulæ mentem proponens, ait ipsum
contendisse nec verum in rebus esse nec falsum; eoque *in omnibus esse*
cohibendum assensum. Quid hisce clarius dici potest, *tota eorum sapientia*
nihil aliud est quam dubitatio, & illi contenderunt in omnibus esse cohi-
bendum assensum. Idem profitetur cum Pyrroniorum, qui inter hosce
dubitantes recensentur præcipui, vocem esse dicit *nihil definitio*.

VI. Cicero Acad. Qu. Libro 1. eodem modo explicat dubitationem
hisce verbis, *Illam autem Socraticam dubitationem de omnibus rebus, & nul-
la affirmatione adhibita consuetudinem differendi reliquerunt*. Idem videre
est & aliis in locis, ut & passim apud Sextum Empiricum. Sed non
est operæ pretium ut prolixius ostendatur voces illas familiariter ut
synonymas usurpari, quandoquidem ipse Vir Celeb. dissimulandum
haudquaquam esse profitetur in fine th. 9. *Verbum dubitandi laxiores*
*haud raro significatus, & improprios induere. Quomodo, exempli causa, du-
bitare dicuntur, qui vel idem faciunt aliquatenus, vel simile quippiam ac qui*
dubitant. Id est qui non temere jurant in verba magistrorum: qui subito non
assentuntur: qui rationum pondera, quibus adstruitur veritas, diligenter ex-
pendunt, atque identidem examinant, nonnullas etiam, forte, non ita solidas
abjiciunt & loco movent: quique penitus & iterum atque iterum explorant
argumentationes, quibus alma veritas impugnatur. Quid aliter Cartesius
& Cartesiani unquam per dubitationem intellexerunt? Æquus le-
ctor ex hisce judicet an non Cartesiani summa afficiantur injuria,
qui ex Cartesio mentem ipsius de dubitatione ita interpretantur, cum
accusantur, quod ejusmodi ferme phrasibus *abusionem durissimam* &
minime necessariam, *neque tolerandam* conentur extenuare; quodque
iis etiam stercorea Cartesii non displiceant.

VII. Sed & propius examinandum est, an & quomodo is qui du-
bitat dicendus sit judicare; & an non de eo qui præjudiciis renunciat,
& iudicium suspendit, idem simili modo sit dicendum. Qui dubitat,
sive inter adversas partes medius hæret, is neutri vel nulli parti assen-
sum tribuit: idem facit, ut ostendimus, qui renunciando præjudiciis
iudicium suspendit. Par igitur utrobique quoad actum iudicii est ra-
tio; atque adeo qui dubitat vel non judicare dicendus est, si qui ju-
dicium suspendit non judicet: vel uterque æqualiter judicare dicen-
das est. Ergo inter illa duo ex hoc fundamento nulla differentia,

quæ ex natura rei desumitur, est fingenda. Sed ut res fiat magis manifesta, inquirendum est quale iudicium in actu dubitandi locum habere possit. Qui inter adversas partes medius hæret, nulli assensum præbens, non potest dici de singulis partibus determinate aliquid opinari; interim tamen fatendum est hic iudicium aliquod intercedere, quo determinatur nihil de ulla parte determinandum esse. Sed & idem obtinet in eo qui præiudiciis renunciando suspendit iudicium, quia & ille actu aliquo iudicii determinat nihil esse determinandum. Hactenus igitur Vir Cel. nihil habet contra Cartesium & Cartesianos in quo sibi gloriatur.

VIII. Sed forte res melius ipsi succedet in ratione quæ desumitur ex etymologia; sed & ex ea parte illi nihil subsidii relictum esse facile ostendi potest. Qui dubitat, inquit, est quasi duarum viarum: sed vero qui iudicium suspendit non est viarum duarum, sed neutrius aut nullius viæ: ergo dubitare non est iudicium suspendere. Sed respondetur eum qui dubitat ita esse duarum viarum, ut hæreat in medio, & absteineat ab electione, quod est iudicium suspendere. Sic cum dicitur ἀμφισβητέω, quasi in utramque partem eo, id non ita intelligendum est, quasi utraque pars determinetur; alias enim etymologia ipsimet Viro Cel. obstaret, cum dicit eum qui dubitat inter utramque partem hæreere medium; sed intelligendum est ita in utramque partem ire ut nulli parti adhæreas, sed assensum cohibeas. Idem dicendum est de etymologia Germanicæ vocis *zweiffelen*. Judicet lector sine præiudicio an Vir celeberrimus triumphum sit meritus. In sequentibus ad reliqua examinanda progrediemur.

DISPUTATIO SECUNDA,

S I V E

Repetitio Disputationis XVI, de Naturali Dei Cognitione, habitæ ad diem 25 Aprilis 1668.

Qua refutatur REINERI VOGELSANGII Disputatio Theologica prima, opposita disputationi precedenti A. 1668, 31 Martii, & continuatur apologia.

I. Via jam prodiit disputatio Viri Celeberrimi continens vindicias contra criminationes, (ut ille loqui amat) præcedente mea disputatione contentas, antequam pergamus in reliquis examinandis, quantum fieri potest brevissime quædam ei reponenda esse duximus. An autem ego laborem ipsius in retundendis Anonymi pro pudiosis flagitiis (ut loquitur) inturbabarim; an ego ipsi super ista commentatione publice dicam scripserim, lector judicet an non longe à vero abeat; cum ne verbum quidem unum in mea disputatione compareat, quod dogmata Anonymi de interprete Scripturæ vel minimum attingit. An non maximam etiam moderationem pro circumstantiarum ratione adhibuerim alii judicent, qui ipsius disputationes cum mea conferre dignabuntur. Certe nimis temere & sine ratione suspicatur Vir Cel. me ulcisci voluisse vicem impurissimi hominis (Anonymum designat), cæterum de Schola Cartesii &c. cum thesi prima sola & unica ratio à me allegata sit propter quam Cartesii defensionem susceperim; atque eam etiam nunc justissimam esse pronuncio. Absit vero ut tanta fiamus (sicut Vir Cel. innuere velle videtur) Cartesii mancipia, ut ipsum non alicubi hallucinatum esse credamus, & ut ne latum quidem unguem à præformatis ipsius sententiis secedere audeamus, vel quempiam secedere sine criminatione patiamur. Quantum ad me non adhæreo Cartesio propter Viri illius auctoritatem; sed quia ipsius philosophandi methodum adeo accuratam, & philosophemata adeo vero consentanea esse judico: suum etiam judicium liberum

rum libentissime relinquo cuiilibet, & amice dissentientes nihilo minus propterea amore prosequi studeo. Verum cum tanto contemptu & acerbitate disputationem instituere contra Cartesium, & per ejus latus contra omnes, qui ipsius philosophemata in magno habent pretio, præcipue contra piæ memoriæ Theologum & Virum moderatissimi ingenii Claubergium, qui placide Cartesii dubitandi rationem defenderat, istud sane ferre non potuimus propter rationem thesi prima nostræ disputationis allegatam. An etiam Vir Cel. occasionem anxie non quæsierit, sed oblatam ultro non sine necessitate arripuerit crassissimos Cartesii errores (sic loqui voluit) sine ullius admodum læsione (O tempora! O mores!) refutandi, alii judicent; certe Viri Politici in Academia Leydensi hunc tantum prætextum vanum esse credent, aliudque latuisse mysterium. Ad ea quæ Vir Cel. dixerat, *Cartesii se. reperta, Disciplinam Physicam, & Ontologicam quod attinet, perpauca esse, probatu esse facillimum, ipsumque tantum ferme aliorum inventa compilasse, atque digessisse, nonnulla addidisse, quædam corrupisse*, præter alia notaveram etiam verendum esse ne viri cordati, qui se auctoritate hujus Theologi duci non patientur, hoc pro calumnia sui habituri, nisi demonstretur, meque propterea auctorem esse Viro Cel. ut ea suspitione se purgaret, &c. Post hæc allegata impotenter exclamat, *En modestiam & animi moderationem, quam Vir Cel. pauculis ante lineis ambitiosissime promiserat; en fidem! Sed facile ignosco fortassis enim vir bonus quid loqueretur haud intellexerit.* Sed judicent alii an suadere alicui in tali casu, ut à calumniæ suspitione se liberet, sit modestiæ limites transilire. Porro puto me adeo parum mentis compotem non esse, ut non intelligam, quid loquar. Facile autem ignosco bono huic homini, etiam si vel plura dixisset; non enim ipsi, sed bili, supra modum æstuanti, hæc imputanda veniunt. Sed operam perderem, si nugalia cuncta, quæ ipsius disputatione continentur, singulatim attingerem; ea enim est conditio eorum, qui quidlibet temere effutiendi licentiam sibi sumunt, ut nunquam eos ad modestiam quacunque vi trahas; ac propterea imposterum ea tantum examinare pergam, quæ reale aliquid continere videntur, neque ulla personalia, quæve ad rem principalem non spectant multum attingam.

II. Vir Celeberrimus dixerat dubitare esse *inter adversas opiniones habere medium, quia sc. utrinque vel undique judicaveris æquale vel præterpropter est pondus rationum*; Ad ea respondi, eum qui *inter adversas opiniones ita hæret medius, de opinionibus istis nihil determinatè judicare, sive desinere*

desinere opinari, quod revera nihil aliud est, quam iudicium de iis opinionibus suspendere, sive à iudicando supersedere, ut per se manifestum est. Regerit Vir Celeberrimus th. 5. Aliud esse simpliciter hæere medium inter adversas opiniones, aliud esse ideo hæere medium, quia sc. utrinque vel undique iudicaveris &c. Quæ disjungi non debuissent. Nam qui pro sententia quam pondus agnoscit rationum, fieri non potest ut minimum, quin eam assensu quodam prælibet, quamvis forte non prorsus amplectatur. Quod si vero pro sententiis adversis æqualia, vel præterpropter, quispiam facere iudicaverit rationum pondera, fieri non potest, quin assensu quodam veluti per vices adverse sententiæ prælibentur. Hæc animi tumultuatio, nunc hoc nunc illud approbantis, uti putem, est dubitatio proprie dicta. Ad illa hæc notanda veniunt. Agnoscit hic Vir Cel. & eum qui dubitat, & qui suspendit iudicium hæere medium inter adversas opiniones, quod est nihil de iis determinate iudicare: quæstio igitur tantum est, an qui iudicium suspendit non æquali jure, ac is qui dubitat, dici possit, quia pro sententiis adversis æqualia, vel præterpropter facere iudicaverit rationum pondera, assensu quodam veluti per vices adversas sententias prælibasse. Cur autem id dici non possit non video; cum enim veritati quærendæ serio incumbimus, examinare solemus rationum pondera pro adversis sententiis, quæ se menti offerunt, & animadvertentes nunc ab una nunc ab alia parte probabilitatem, facile nunc in unam nunc in aliam partem inclinamur; sed quia evidentem demonstrationem non videmus ab ulla parte, assensum cohibemus, atque in medio hæremus nullam partem amplectendo, accuratius examen instituturi, ut feliciter errores evitemus. Sed inquit Vir Cel. simpliciter hæere medium aliud est, quam hæere medium, quia &c. Si simpliciter significet ita hæere medium sine ulla rationum prælibatione, vellem ut locus adducatur in quo vel Cartesius, vel Cartesianus quispiam ita sit locutus. Imo aliam esse Cartesii mentem quilibet novit: is enim ubi hanc materiam tractat ab omni parte rationum pondera, quibus mens moveri posset, profert, & examinat, & deprehendens eas non esse demonstrativas, tantisper iudicium suspendit, donec accuratius, quam antea factum est, institutum sit examen. Et quis non miretur alicui super hisce moveri litem? an enim suspensio iudicii desinit esse suspensio iudicii; quia utrinque vel undique iudicaveris, æquale vel præterpropter occurrit pondus rationum? Et an non generaliter suspensio iudicii est vocanda, quoties à iudicando supersedemus, & in quantum nihil determinate iudicamus? Manet igitur verum dubitare

& judicium suspendere esse revera unum & idem, ac male Cartesium & Cartesianos accusari, quod ista confundant, quasi grande aliquod crimen admisissent. Si Vir Cel. hisce acquiescere non possit, pergat porro cavillari, & nodum in scirpo quærere, per me licet.

III. Porro cum Vir Cel. statuatur eum qui proprie dubitat ita assensum alternare, sive assensu quodam veluti per vices adversas sententias prælibare, *ut in alterutram partem nihil absolute desiniatur*, concedit nobis dubitantem eatenus de istis partibus nihil determinate judicare, sive judicium suspendere; adeoque proprie dictam dubitationem, ut loquitur, esse suspensionem judicii, ultra quod nihil amplius desideramus. Quod autem Vir Cel. addit frustra Doct. Claubergium etymologiam vocis adduxisse *pro mera duntaxat & simplici retentione assensus, uti nempe vel alterutram, vel utramque in partem alternatim nullum omnino vergat judicium neque ulla subit animi huc atque illuc impulsio*, frustra dicitur, nullibi enim, quod sciam, Claubergius dubitationem explicat per talem meram & simplicem duntaxat retentionem, quæ non admittit opinionum prælibationem quandam, vel judicii inclinationem in unam vel in alteram partem. Hæc dixit ex Menochio JCr^o. *Dubius is dicitur, qui cum duas vias habet; utram eligat nescit, &c.* atque illud, ut manifestum est, revera est judicium suspendere. Ad ea quæ pro confirmatione sententiæ nostræ adduxi ex Aristotele, & ex eo quod ipse voces eas ut synonymas usurpet non semel, etiam dum agit de dubitatione, ut loquitur, proprie dicta; ex iis quæ citat de Academicis: item ex Cicerone, nihil reponit quod vel responsionem meretur, vel de quo jam actum non est.

IV. Quia etiam Vir. Cel. concedebat dubitationem adeo laxè familiariter satis sumi, ut idem denotet quod judicium suspendere, judicavi id nobis sufficere ad ostendendum Cartesianos summa affici injuria, cum, dubitationem explicantes per judicii suspensionem, accusantur, quod ejusmodi phrasibus abusionem durissimam, neque tolerandam conentur extenuare. Ad ea respondet Vir Cel. exclamando, *Adeone quæquam esse somnolentum? An ego tale quippiam scripsi? Egone, inquam, scripsi durissimam & minime tolerandam abusionem esse, si quis forte dubitationem dixerit pro suspensione judicii, vel abrogatione præjudiciorum? Hoc scripsi, toto cælo hæc distare, nimirum de omnibus dubitare, de quibus dubitari potest, eaque pro falsis habere, item omnia revocare in dubium, quæ in dubium revocari possunt, eaque rejicere, quia vid. hæc Cartesianas*

sanas phrasas adhibuerat Anonymus : atque præjudiciis & præconceptis opinionibus renunciare, item judicium suspendere &c. meque malæ fidei accusat. Sed respondemus. 1. Nos bona fide egisse, & summam rationem habuisse credendi Virum Cel. ista intellexisse de ea dictorum suorum parte : postquam enim ista dixisset, ut vera esse probaret, immediate post subjungit ; *Rationes quare sic sentiam varia sunt*, nihilque aliud aggreditur, quam ut probet quantum dubitare, & judicium suspendere differant : Nimis igitur temerario & præcipitanter adeo acerbe mecum agit Theologus. Sed ignoscendum est ipsi, quia enim causam suam defendere non potuit, mens ipsi multum turbata fuit. 2. Quantum ad reliqua, quæ adversarius admiscuit, de iis postea erit dicendi locus, ubi agendum est de modo dubitandi cum ipso. 3. Notandum quoque est, si dubitatio adeo laxos significatus sæpe induat, Viro Cel. fatente, quorsum attingit de hisce adeo morose disputare, & altercari? Anne voluit penum suam philologicam ostendere? Sed notum est eam sordere, cum parum tempestive producit : sufficit enim nobis si Cartesianis licuerit sine crimine vocem dubitationis ita sumere; neque multum referret ad ipsos, sive proprie dicta sive improprie dicta ea voceretur dubitatio.

V. Thesi 7. ita sum ratiocinatus, *Qui dubitat, sive inter adversas partes medius hæret, is neutri vel nulli parti assensum tribuit; idem facit qui præjudiciis renunciando judicium suspendit*, ut ostenderem, si dubitare esset judicare, ut Vir Cel. dixerat, idem dici debere de eo, qui suspendit judicium; vel si suspendere judicium non sit judicare, idem de eo qui dubitat esse dicendum. Ad istud respondetur quod thesis mea nitatur mutilatione itidem ac prava expositione definitionis, qua descripserat dubitationem proprie dictam, quia sc. addendum erat *idcirco hæere medium, quia utrinque, vel undique judicaveris &c.* Sed frivola ista nimium sunt, quam ut debeat obijci. Cum enim in dubitatione nihil determinate judicatur eo ipso suspenditur judicium, nec refert utrum rationum pondera huc atque illuc assensum inclinent, & alternent; istud enim efficere non potest quo minus maneat suspensio judicii, quamdiu sc. nihil determinate judicatur, isti enim judicandi actui deum opponitur judicii suspensio.

VI. Porro ut responderem iis, quæ à vocis etymologia sunt desumpta, dixeram Th. 8. *eum qui dubitat ita esse duarum viarum, ut hæreat in medio, & abstineat ab electione, quod est judicium suspendere.* Hæc adversario *Mirifica philosophatio visa est, quæ istuc recidit, quasi dixissem,*

eum qui dubitat ita duarum viarum esse, ut non sit duarum viarum. Argute sane hic disputat Vir Cel. sed respondemus manifestissimam implicari contradictionem, si dicatur, cum qui hæret in medio inter duas vias, aliter esse duarum viarum, quam quia neutram eligit. Dubius inquit Menochius apud Claubergium is dicitur, *qui cum duas vias habet utram eligat nescit.* Quæ Vir Cel. respondet ad etymologiam vocum ἀμφιθερία & Zweifelten ejusdem sunt surfuris. Post hæc quasi re bene gesta pro more suo proterve admodum mihi insultat. *Quid est,* inquit, *nugas agere, si hoc non est? Nisi forte duo & utrumque non sint duo & utrumque sed neutrum & ne unum.* O Musteam subtilitatem? Ac porro conatur ostendere in quo tota consistat fraus, quod sc. *non distinguam inter assensum alternum, & vagum, & fluctuantem, quippe quatenus ad- versarum opinionum utraque vel singula nonnihil habeant, vel habere forsan videri queant, unde considerantibus aliquo saltem usque possint allubescere: at- que inter assensum sive iudicium plane determinatum, quo fit ut alterutri vel uni parti totus adhareas.* Sed meminisse debuisset Vir bonus me *disputa- tionis præc. th. 5.* & alibi sæpius dixisse, quatenus nihil determinate ju- dicatur, iudicium suspendi; neque id pugnat cum aliqua iudicii in- clinatione in unam vel in aliam partem, uti manifestum esse in præ- cedentibus etiam docuimus. Atque hæc dicta sufficiant pro defension- ne disputationis nostræ. Ignoscat, quæso, lector quod disputatione hac- tenus tam pauca realia continuerit; sed cum adversarium nactus es, qui aliud nihil, quam nugalia quædam argumenta, & meras cavillation- es, objicere potest, idque admodum gloriose, quasi aliquid magna laude dignum præstaret, fieri aliter non potest.

V I I. Pergendum nunc est, & videndum quid porro Vir Cel. ob- jiciat circa dubitandi modum. Dicit *th. 10. se non posse non improbare duxas abusiones, quæ postea commentis argutissimis ad sanum sive tolerabilem sensum vix rediguntur. Fubet enim Cartesius non tantum dubitare de omnibus, de quibus dubitari potest, sive in dubium revocare omnia, quæ possunt in dubium revocari: verum etiam sic dubitare, sicque in dubium revocare, ut pro falsis habeas atque rejicias.* Circa hæc notandum est Cartesium docere, 1. De omnibus dubitandum esse, & assensionem cohibendam, in quibus vel minimam incertitudinis suspensionem reperimus non minus quam ab aperte falsis: quod rationi consentaneum esse nemo negare potest, qui novit mentem veri amantem non posse acquiescere, quamdiu eviden- tibus & certis demonstrationibus non est convicta de veritate; quia sine iis erroris periculum se evadere non posse persuasa est. 2. Docet nondum

nondum sufficere ista advertisse, curandum esse ut recordemur; quia assiduo recurrunt (loquitur Cartesius de opinionibus & præjudiciis quibus adhæsimus sine prævio manifestæ rationis lumine, de quibus prima Med. jam jam egerat.) consuetæ opiniones, occupantque credulitatem nostram tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, fere etiam nobis invitis; adeoque nunquam nos facile iis assentiri, & confidere desinere posse, quamdiu tales esse supponamus, quales sunt revera, nempe aliquo quidem modo dubias, ut jam jam ostensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum sit credere, quam negare. Atque eapropter rationi consentaneum esse docet, si voluntate in contrarium versa nos ipsos fallamus, illasque aliquamdiu (nempe donec rationes dubitandi superavimus) omnino falsas, imaginariasque esse fingamus, sive, ut alias loquitur, pro falsis habeamus, id est earum non majorem habeamus rationem, quam si forent falsæ, neque iis ullo modo fidamus in accurata veritatis inquisitione, quod est eas tantisper rejicere. Judicent alii an hæc sint *abusiones duræ, quæ postea commentis argutissimis ad sanum sive tolerabilem sensum vix rediguntur*; ut Vir Cel. loqui voluit. Certe validioribus argumentis debuisset esse instructus ad id probandum; nungales enim & chymæricas tantum rationes profert. *Hocine, inquit, nihil aliud est quam suspendere judicium, vel præconceptas opiniones tantisper negligere, vel scita sua recognoscere, neque quidquam vel affirmare vel negare? quomodo dubitationem suam non semel exponit Cartesius, ejusque sequaces intelligendam esse passim dejerant. Quid enim? Anne judicium suspendere non potius est, neque pro veris neque pro falsis habere? Item neque rejicere, neque admittere?* Quis hic non credat Virum Cel. somnolentum fuisse, neque potuisse advertere, quid Cartesius dixerit, cum hæc scriberet; vel eum Cartesium nunquam legisse cum attentione; vel fuisse nescio quibus passionibus abreptum? Cartesius enim ista quidem duo, scilicet de omnibus dubitandum esse, sive judicium suspendendum, in quibus vel minimam incertitudinis suspensionem reperimus; eaque, de quibus dubitamus, pro falsis esse habenda sæpe conjungit, nullibi verò dicit illa esse unum & idem; sed præter dubitationem, propter rationem jam allegatam, alterum illud quoque in accurata veritatis inquisitione utilissimum esse pronunciat. Atque hic impræsentiarum finem imponimus, proxima vice ad alia perrecturi.

R E S P O N S I O

A D

REINERI VOGELSANGII *Disputationem Theologicam secundam, qua opposita est precedenti meæ disputationi*
A°. 1668. 16. Octobris. *Et continuatio Apologiae.*

I. Dversarius thesi prima se meam disputationem secundam sic legisse ait, tanquam garrientem aniculum contigisset audire. Ita plane multa dicendo me nihil dicere. Benignius sane iudicium ab homine malitioso, & qui iudicium fert in propria causa, non expectavi. Ego litem hanc æquo lectori, & qui à partium studiis alienus est, libentissime iudicandam relinquo. Exprobrat etiam, quod ipsius phrasas usurpem: meque ipsius ornem plumis: & quod litigantibus, ac litigiosis mulierculis in more positum est, verissimas exprobrationes, quamcunque nullo colore, si qua possem, retorquere coner. Fieri potest ut aliquando ipsius phrasas usurpaverim: Verum si præmonuisset sibi in eo injuriam fieri, potuissem mihi cavere. Quin etiam, cum adversario responderetur, circumstantiæ id exigere possunt, ut scilicet ipsi adimatur occasio exprobrandi quod mentem ejus non satis bona fide expresseris. Neque diffiteor me easdem exprobrationes, quas ille in Cartesium, Claubergium, & me vibraverat, in ipsum retorsisse aliquando, sed parcius. Creditne homo vanus sibi soli licentiam esse factam quidlibet aliis exprobrandi, ipsis autem nullam relictam esse libertatem tela intorta retorquendi? Sed justam ipse habuit causam id faciendi, mihi autem nulla fuit. Alii id iudicent: interim ille sibi blandiatur quantum placuerit, & effutiat quidquid in buccam venerit, per melicet.

II. Præcedente disputatione thesi prima hæc mea occurrunt verba, *An autem ego laborem ipsius in retundendis Anonymi propudiosis flagitiis, uti loquitur, inturbabarim: an ego ipsi super ista commentatione publice dicam scripserim, lector iudicet, an non longe à vero abeat, cum ne verbulum quidem unum in meâ disputatione compareat, quod dogmata Anonymi de Interprete Scripturæ vel minimum attingit.* Ad ea exclamando ita respondet. *Os hominis! Adeone quenquam perfricta frontis esse, qui tam fortiter ausit negare,*

gare, quod ita nuper factum palam omnibus est? Egregie sane! Perge
 porro istac ratione cum ingenti rictu blaterare; & experire num au-
 daces fortuna juvare velit. Interim mei esse officii judico penitius ali-
 quanto hæc examinare: atque eum in finem operæ pretium est verba
 tua ad quæ ista scripsi, in medium producere. Ea autem disputatione
 prima thesi prima ita sese habent. *Equidem haud putaverim ullum facile*
hominem fore paulo religiosiorem cui libitum esse posset meum laborem inter-
turbare, qui non alio potissimum spectabat, quam ut Scriptoris Anonymi pro-
 pudiosa flagitia retunderem, quibus ille Divinarum litterarum auctoritatem
impudentissime proscindit, & vero religionem Christianam, si qua posset,
funditus universam subruere conatur, edito libello &c. Visum tamen, inquit,
fuit Viro celeberrimo super ista commentatione publice mihi dicam scribere:
quia forte per occasionem prolatum à me fuerat aliquid non satis ad gustum
suum, adque normam Cartesii. Ex hisce quilibet à partium studio alie-
nus judicet, an cum ulla veri specie dici possit me adversarii laborem
interturbasse in propudiosis Anonymi flagitiis retundendis, quibus sc.
ille divinarum litterarum auctoritatem impudentissime proscindit, &
religionem Christianam funditus universam subruere conatur, & su-
per ista commentatione ipsi publice dicam scripsisse, qui solummodo
ad examen revocare statui aliquid, quod ab ipso, ut ait, forte per oc-
casione prolatum fuerat non satis ad gustum meum, adque nor-
mam Cartesii; cum ne verbum quidem unum in disputatione mea
compareat, quod Anonymi dogmata de interprete Scripturæ, qui-
bis refutandis ille potissimum incumbere, vel minimum attingit.
 Hisce adde, quod eam philosophandi methodum, eamque Philoso-
 phiam defendendam suscipiam, quam à multis retro annis in Acade-
 mia hac professus sum, quamque ipse indignis adeo modis exagitat, &
 scurrilibus dictionibus suis ludibrio exponere conatur, ut cuilibet patere
 potest scripta ejus vel leviter inspicienti. An qui hoc unicum ago dicen-
 dus sum Adversarii laborem interturbare in retundendis &c. eique su-
 per commentatione istac publice dicam scribere? An non ipse potius
 summo jure accusandus venit, qui adeo petulanter & citra necessitatem
 mortuis leonibus Cartesio & Claubergio insultat, & quidem in ma-
 teria de dubitatione, quam ab ipsis ad res religionis non extendi novit
 & fatetur, quæque per consequens ad Anonymi dogmata de interprete
 Scripturæ nihil attinet? An non ipse censendus est necessitatem re-
 spondendi mihi imposuisse istac sua scriptione? Quis enim adeo ab
 omni sensu destitutus esse posset, qui non defenderet illam discipli-
 nam,

nam, quam profitetur, & quam rationi consentaneam esse iudicat, cum illam tanquam ludibria nœniarum & nugas theatrales rideri videt & quidem à Viro professione Theologo? cum notum sit magnam eo nomine ex veteri præiudicio scriptis solere conciliari auctoritatem apud plerosque mortales? Iudicetur ex hisce, & ex iis quæ à me contra hunc hominem duabus disputationibus præcedentibus disputata sunt, an ego *dicteris atrocissimis, neque vel ullo verbo lesus immerentem prosciderim*: & an non *impudentia & perscripta frontis crimina*, quorum me reum facit, in ipsum cadant.

III. A thesi secunda ad sextam adversarius responsurus ad ea, quæ porro eadem thesi prima disputationis meæ dixeram, præter scommata futilia, sarcasmos atroces, & omnis generis scurrilia dicteria, quibus me prosequitur, nihil reponit, quibus neque libitum est respondere, neque si vellem possem; fateor enim ingenue me tales artes nunquam addidicisse, semperque iudicasse eas esse homine, nedum Christiano, indignissimas. Victum igitur me hic fateor ab hoc Theologo. Neque multum miror hanc viam ipsum instituisse, utpote qui sciam probe malam causam aliter, neque solere, neque posse defendi. Interim rogo æquum lectorem, ut, quæ ego dixi, cum Adversarii dictis conferre dignetur, & causæ hujus iudicium suscipere velit.

IV. Thesi sexta adversarius hæc mea verba citat, quæ occurrunt disputationis meæ thesi secunda. *Questio igitur tantum est, an qui iudicium suspendit non equali jure, ac is qui dubitat, dici possit, quia pro sententiis adversis equalia, vel præterpropter, facere iudicaverit rationum pondera, assensu quodam veluti per vices adversas sententias prælibasse.* Atque ad ea hunc in modum respondet. *Satis indiligenter, inquit, & sordide. Veruntamen quia non aliter homo est; hic Rhodus esto, hic saltus. Quid ergo, Vir celeberrimus? Cur autem, inquit, id dici non possit non video. Qua philosophatio, quantum arbitror, istuc recidit, quasi dixisset cum qui suspendit iudicium, sive qui retinet assensum, non tamen assensum retinere, vel iudicium suspendere, sed iudicio quodam & assensu prælibare sententias adversas. Papæ! Quam pulchre Vir Cel. eludit operam meam! Qui cum aliud esse crederem suspendere iudicium sive retinere assensum, aliud assensum sive iudicium alternare, sive iudicio quodam & assensu prælibare sententias adversas, quoniam equalia, vel præterpropter, utrinque vel undique rationum esse pondera iudicaveris, ab etymologia contra Claubergium probaveram dubitandi verbum proprie non significare suspensionem iudicii, sed assensus alter-*
natio-

nationem. Atqui meus homo putat eum, qui suspendit iudicium, sive retinet assensum, etiam quoque non suspendere iudicium nec assensum retinere, sed iudicio quodam & assensu prælibare sententiarum divortia. Quam inepta hæc sit cavillatio faciam ut luce meridiana clarius patefcat. Argumentum meum thesi secunda tale fuit: Dubitare, describente adversario, est inter adversas opiniones hæere medium; quia scilicet utrinque vel undique iudicaveris æquale, vel præterpropter, est pondus rationum. At qui inter adversas opiniones ita hæret medius, de opinionibus istis nihil determinate iudicat, sive desinit opinari, quod revera nihil aliud est, quam iudicium de iis opinionibus suspendere, sive à iudicando super sedere, ut per se manifestum est. Ad hoc argumentum responderat adversarius, aliud esse simpliciter hæere medium inter adversas opiniones, aliud esse ideo hæere medium, quia sc. utrinque vel undique iudicaveris &c. Quæ disjungi non debuissent. Nam qui pro sententia quæpiam pondus agnoscit rationum, fieri non potest ut minimum, quin eam assensu quodam prælibet: quamvis forte non prorsus amplectatur, &c. quæ legi possunt thesi allegata disputationis mex. Ad hanc ejus responsionem notavi. Cum, agnoscente adversario, & is qui dubitat, & qui suspendit iudicium hæreat medius inter adversas opiniones, quod est nihil de iis determinate iudicare: quæstionem igitur tantum esse, an qui iudicium suspendit, non æquali jure, ac is qui dubitat, dici possit, quia pro sententiis adversis æqualia, vel præterpropter facere iudicaverit rationum pondera, assensu quodam, veluti per vices, adversas sententias prælibasse. Addidi etiam distinctionem illam inter simpliciter hæere medium & hæere medium, quia &c. quam adversarius adhibet, ad rem præsentem nihil facere posse, quia nullus adduci potest locus, in quo Cartesius vel Cartesianus quispiam explicuerit suspendere iudicium esse tantum simpliciter hæere medium sine ulla rationum prælibatione. Quinimo contrarium ex Cartesio ibidem probatum dedi; ostendique porro suspensionem iudicii non desinere esse suspensionem iudicii propter rationum prælibationem, & per consequens dubitare esse revera iudicium suspendere, ut ibidem videre est prolixius. Quis quæso sanæ mentis alium hinc formare posset controversiæ statum, quam eum quem exhibui. Neque melioris notæ est quæ subijcitur adversarii ad præcedentia cavillatio. Arbitratur igitur eadem thesi sexta, meam philosophationem istuc recidere, quasi dixissem, eum qui suspendit iudicium, sive retinet assensum, non tamen assensum retinere vel iudicium suspendere, sed iudicio quodam & assensu prælibare adversas sententias. Quis non crederet hunc hominem vel delirasse, vel per malitiam dedita opera voluisse

sensum verborum meorum pervertere, cum ita me philosophantem introducit. Verborum enim meorum sensus planissimus est, scilicet eum qui iudicium suspendit sive assensum retinet, posse dici assensu quodam veluti per vices adversas sententias prælibasse, sive ante libasse, quia pro iis æqualia &c. quia quamdiu & quatenus non est determinatus assensus, est assensus retentio. Hæc est mea ratiocinatio. Eam debuisset impugnare; verum quia id, cum manifesta nimis ejus sit veritas, non potuit cum ulla veri specie, aliis artibus uti voluit ne se victum fateretur. Imprimis vero etiam notanda sunt quæ apud eum occurrunt Indignationis justæ contra Anonymum §. 27. ubi agitur de dubitatione super existentia Dei. *Oportet, inquit, ut assensus expellat longe dubitationem de existentia Dei, sive illam intelligere lubet assensus alternationem, sive cohibitionem & retentionem.* Dubitatio igitur quomocunque explicetur expellit quoque assensum; quia si est assensus non potest esse dubitatio. Quæ porro hoc loco subjungit de dubitatione super Divini Numinis existentia postea excutientur cum ad prædictum §. 26. perventum erit.

V. Ego quæstionis articulo præcedente propositæ partem affirmantem hac ratione probavi. *Cum veritati quærendæ serio incumbimus, examinare solemus rationum pondera pro adversis sententiis, quæ se menti offerunt, & animadvertentes nunc ab una, nunc ab alia parte probabilitatem, facile nunc in unam, nunc in aliam partem inclinamur; sed quia evidentem demonstrationem non videmus ab ulla parte, assensum cohibemus, atque in medio hæremus nullam partem amplectendo, accuratius examen instituti, ut felicitius errores evitemus.* Fatetur adversarius hanc esse *verissimam juxta vocis etymologiam dubitationis descriptionem.* Dubitatio igitur est assensus cohibitio, sive iudicii suspensio, quæ instituitur, quoniam à nulla parte rationes demonstrativæ deprehenduntur, propter quas assensum præbeamus; quod unicum probandum mihi adversus eum incumbabat, qui negat dubitationem proprie dictam esse cohibitionem assensus. Quod vero iterum hic ad nauseam repetit *dubitationem proprie dictam non esse meram cohibitionem assensus*, in eo ostendit se cum umbra sua affiduo velle pugnare; & jam sæpius etiam ad id responsum est.

VI. Sed quid porro nugator garriat audiamus. *Opinor autem, inquit, ut candide dicam, Virum Celeberrimum esse interpretem Cartesii longe infelicissimum. Quod multis exemplis possem clarum facere. Nunc illud sufficit, quod præ manibus est. Quid enim? putemusne Cartesium in animo habuisse*

buisse dubitationem sive suspensionem iudicii, quæ constaret alternatione iudicii, vel saltem assensus alternationem, atque inclinationem, scilicet nunc in unam nunc in aliam partem secum traheret? Quid ni hoc putemus? Atque illud clare etiam à nobis demonstratum est eadem thesi 2. ad quam ista scribit. Ipseque protestatur Indignationis justæ §. 12. *Nescias non esse existimare, Cartesium aliquando sic dubitasse, ut assensum revera contrarias inter sententias huc illuc alternaverit. Neque contrarium probat hic homo, cum dicit tantum abesse, uti contra Cartesium omnia dubitabilia rejici tantisper jussit atque pro falsis haberi. Quo de, inquit, paulo post videbimus. Putasne bone Vir te telo adeo elumbi jugulasse hominem? Longe erras; ne quidem cutem ejus attigisti. Cartesius postquam ab omni parte rationum pondera adduxisset, quæ adferri solent, & examine instituto deprehendisset eas non esse demonstrativas, iudicium tantisper suspendit, donec accuratius, quam antea factum erat, instituisset examen. Verum, inquit circa finem Med. 1. quia consuetæ opiniones assidue recurrunt, occupantque credulitatem meam tantquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, fere etiam me invito, nec unquam eis assentiri, & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt revera, nempe aliquo quidem modo dubias, ut jam jam ostensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum sit credere quam negare. Quapropter, ut opinor, non male agam si voluntate plane in contrarium versa me ipsum fallam, illasque aliquandiu omnino falsas, imaginariasque esse fingam, donec &c. Ubi hic quæso contrarietas apparet inter Cartesii dicta & meam interpretationem? Ego dixi Cartesium voluisse, ut propter rationes dubitandi iudicium suspenderemus sive dubitarem; quod licet verissimum sit ab adversario negatur: atque ut contrarium probet, dicit Cartesium voluisse ut omnia dubitabilia tantisper rejiciamus, & pro falsis habeamus. Verum & illud est, nec priori ullo modo contrarium, sed aliquid ei superadditum. Ut nimirum facilius desuescamus assentiri & confidere opinionibus, quæ valde probabiles apparent, & credulitatem nostram tantquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, fere etiam nobis invitis, occupant, sufficere non putat Cartesius si dubitemus solummodo, sed vult præterea ut ea de quibus dubitamus aliquandiu fingamus esse falsa, sive habeamus pro falsis. Apposite ad hæc verba commentatus est Claubergius libro de dubitatione in notis ad primam Meditationem §. 42. *Potest, inquit, hæc res illustrari similitudine eorum qui fodientes arenam, rudera reliquamque materiam in ipsius fossæ marginem**

rejiunt, inde enim, quia non satis est remota, facillime in fossam recidit. Sic etiam opinionones si tantum per assensus cohibitionem abjiciantur, facillime recurrunt, nec desinunt animum occupare (quia quamdiu ut probabiles adspiciuntur, quasi in margine fosse ponuntur) ideoque longius quasi removenda sunt per ejusmodi fictionem, qualis sequitur in Auctore. Hisce similia occurrunt apud eundem Claubergium in paraphrasi primæ Meditationis Læctione nona. & cap. 3. Dubitationis Cartesianæ §. 16. & sequentibus, ubi explicat quid sit pro falsis habere. Cum porro hac de re adversarius postea se tractaturum promittit, plura hoc loco non addimus. Interim ex dictis manifestum est quam inaniter homo vanus gloriatur sese hoc scire, hoc jam paulo superius ostendisse, Cartesium nihil minus in animo habuisse, quam dubitationem proprie dictam, quæ mentem assensu variante huc illuc divexet atque distrabat, id est nunc in hanc nunc in illam sententiam. Futilia quoque valde sunt quæ subjungit, cum ait sese, quæ porro sequuntur (eadem sc. thesi 2. disp. mex) interrogatiumcularum inanias, repetitionum fastidia, tum & muliebres lamentationes de Cartesio, deque Cartesianis, quasi vero male habitis, & crimine quod nullum sit crimen, illis impacto, similesque gerras lubenter præterire. Ita nimirum solet istud hominum genus agere, cum se constrictos sentiunt, & respondere nequeunt, adversariorum dicta contempnunt, rident, & calumniantur. Legatur modo mea thesis, & quid hac de re sit facile à quolibet judicari poterit.

VII. Prætereo quæ hic iterum repetit de dubitatione super existentia Dei, quia postea de ea agendum esse dixi. Verum cum silentio transmittere non possum quæ homo malitiosus in Virum innocentissimum Ludovicum Wolzogium deblaterat. Novi, inquit, similes & alios interpretes Cartesii prorsus insubidos, quique nati videntur in opprobrium sui præceptoris. Ita nuper nonnemo (Wolzogius sc.) tanquam juxta mentem Cartesii pronunciavit; posse quidem Deum fallere si velit; sed non velle. Quo nihil dici potest, ut mollissime loquar, inconsideratius. Huc enim recidit male sana philosophatio; Deum posse quidem à vero deficere, si velit, sed non velle: Deum posse quidem fieri non Deum, si velit, sed non velle. Cumque Deus bifariam dicatur aliquid posse, nimirum vel per absolutam potentiam, vel propter contrarium decretum voluntatis; sane qui facta disertim oppositione voluntatis & potentia Dei pronunciat, posse Deum quidem fallere, si velit, sed non velle; aperte satis insinuat, potuisse Deum & aliter constituere. Verum enim vero notandum est, uti eam sententiam belle auctor iste fuerit executus, atque poliverit. Cum enim omnis, inquit, (Wolzogius

gius sc.) qui alterum fallere aggreditur, eo censeatur in ista re superior esse, & vel acumine quodam ingenii, vel potentia, aliave quacun- que facultate præstare, sitque Dei tum sapientia, tum potentia, cæteraque omnia attributa infinita; quis non videt creaturas etiam perfectissimas, quia sunt semper finitæ, posse quod creaturæ, ab infinito Creatore posse in errorem induci. *Nolo verbis admodum exaggerare portentosa dictorum ἑκτενωματῶν, quæ forte non attendenti per incogitantiam exciderunt. Sed anne fas est ita parum considerate de Deo in- pteire? Sunt lachryma rerum & mentem mortalia tangunt.* Superius au- divimus hunc hominem me accusasse quasi parum essem religiosus, quod ipsi publice dicam scripserim super commentatione sua, qua Anonymi propudiosa retundit flagitia, quam vere ostensum est. Ve- rum an non summo jure ejusdem criminis accusandus venit ipse, qui tum hic, tum præcipue inferius valde prolixè cum tanta acerbitate insurgit in Wolzogium ejusque tractatum contra eundem Anony- mum tanquam nefarios errores continentem variisque hæresibus fa- ventem, & quidem postquam is adversus iniquas criminationes Jo- hannis de Labadie orthodoxus erat declaratus ab universa Synodo Walonica. Quisnam hic primus censendus est fuisse aggressor? Num Wolzogius, qui nunquam cum vel minimum læsit? An vero cre- dis mi homo ex speciali privilegio tibi concessum esse, quod si ab alio committeretur, grande crimen foret, & animi parum religiosi si- gnum? Si tuus liber favorable adeo testimonium consecutus fuisset ab aliqua Synodo, latissimus tibi proculdubio apertus fuisset cam- pus differendi de auctoritate talibus collegiis debita, & de crimine quod committeretur ab eo, qui vel hiscere auderet contra eorum judicium. Antequam ulterius pergamus ad examen eorum, quæ Wol- zogio hic objiciuntur, quandoquidem de ejus libro sermo instituitur, operæ pretium est addere, cum Synodus Walonica, postquam ante sex menses suo testimonio librum Wolzogii approbasset, Dordraci præcedente vere esset iterum congregata, missa eo esse subito exempla- ria quædam libri Vogelsangii vixdum adhuc è prælo nati atque an- tequam is hic publice venalis proflaret, quinimo antequam Nob. & Ill. Provinciæ Ordinibus quibus dedicatus erat, fuerat exhibitus, ut sc. à Patribus Synodi legi posset. Exhibuit ibidem Joh. de Labadie in- ter cætera aliud insuper testimonium speciale ab eodem Vogelsangio in ipsius gratiam datum contra Wolzogium, quod easdem crimina- tiones continebat. Sperabatur proculdubio hac ratione Patres Synodi

posse induci, ut iudicium ante latum de libro Wolzogii revocarent. Verum tantum abest ut id factum sit, ut iterum declararint Wolzogium ejusque librum orthodoxum. Quin etiam non obstantibus magnis adversariorum criminationibus longe præcipui totius Belgii Theologiæ Professores & Doctores Maresius, Heydanus, Cocceus, Burmannus, Wittichius, Schotanus, Perissonius, Beccerus, luculentis suis testimoniis declararunt quo loco dictum Wolzogii librum habeant. Neque prætereundum hic est, ausum fuisse hunc hominem librum istum virulentissimum Illustribus ac Præpotentibus Trajectinæ Provinciæ Ordinibus inscribere, & per typographum procurare, ut exemplaria ejus in singula membra distribuenda, deferrentur in curiam Provinciam; ut scilicet ea ratione, tanquam tacita approbatione eorum quæ in eo continentur, libro suo auctoritatem conciliaret adversus eos, quorum famam indignis modis proculcare in eo conatur. Sed longe alium & hæc res habuit exitum, ut ex sequenti decreto facto ad diem 11 Martii 1669. intelligi potest. *Gesien het tractaet geemittuleert, Regneri Vogelsangii V. D. M. & S. S. Theologiae Professoris in Ecclesia & illustri Gymnasio Sylvaducensi, Indignatio iusta contra libellum, cui titulus, Philosophia Sacra Scripturae interpres, exercitatio paradoxa, hanc Ed. Mog. gedediceert, en alhier overgeleevert: en konnen welgemelde hanc Ed. Mog. deselve dedicatie niet aennememen om rodenen.* Mandarunt quoque ut decretum hoc in acta publica referretur, & exemplaria cum decreti extracto per ministrum ad ædes typographi ipsi restituenda portarentur. Hisce præmissis ad examen veniamus eorum, quæ hoc loco Wolzogio objiciuntur. Ut autem id commodius fiat, quædam ex ejus libro transcribenda erunt, quibus sententiam suam hac de re plenissime, & clarissime tradit. Wolzogius igitur, postquam pag. 8. Deum S. Scripturarum auctorem fecit, pag. 9. ita porro ratiocinatur. *Deus autem, cum nec frustra quidquam facere credendus sit, nec mendacium dicere possit, nec mentiri denique; quod à summa Sapientia rem inutilem, à Veritate falsum proficisci, à Bonitate deceptionem, perfectissima ejus natura repugnet; hinc sequitur & intelligi posse ac debere Scripturas, & meram veritatem iis contineri, & eam veritatem sic exhiberi legentibus eam ut oportet, ne quis in errorem inducatur. Quæ vria incredibile est quantum habeant momenti ad nostra disputationis intelligentiam, suntque in hac de Scripturis questione plane singularia. Ita enim cum cæteris scriptis, quæ humana sunt, ad unum omnibus comparatum est, ut, quando sunt ipsi Scriptores tum vani sæpe, tum*

obnoxii errori, tum ad id malignitate quadam natura propensi, ut alios velint in errorem inducere, eorum scripta sunt saepe contra mentem scripta; saepe falsa contineant, semper autem continere possint, sintque tanta similitudine veritatis artificiose contexta quandoque, ut in fraudem vel maxime prudentes, destinato scribentium consilio, pelliceant. Scripturae nec in scopo illudent, nec in re habent falsitatem, nec in mente scribentis fallaciam. Inferius item pag. 23. eandem doctrinam egregie proponit & demonstrat. Alteram, inquit, regulam quam à Scripturis esse petendam dixi, hanc esse puto: omnes ejus partes tam apta veritatis conspiratione inter se esse colligatas, ut nullo earum dissensu luxata compages dissolvi possit. Ergo si quid videatur sibi contrarium uno loco affirmare Scriptura, quod neget altero, aut sententiarum aliquam diversitatem exhibere legentibus, credendum est alterutrum locum non recte percipi à nobis, & ad alterum explicandum is adhibendus est, qui, juxta regulas omnes interpretandi, plus habet probabilis conjecturae. Non potest enim uterque tolerari, cum alter destruat alterum, & alienum sit rerum aliquam esse contrarietatem in ejus oratione qui falsum dicere non possit. Qualem secundo loco diximus esse Deum. Sequitur tertio loco, ut ne fallere quidem velle quemquam probemus. Non erit autem multo molimine opus; ut id probemus. Sufficit Deum dixisse, ut sciamus eum fallere nolle. Ex hisce ut & ex reliquo totius discursus contextu, luce meridiana clarius patet Wolzogium non tantum sentire, sed & pro doctrinae suae de Scripturarum interpretatione fundamento ponere Deum neque posse, neque velle fallere. Post hæc asserta & inculcata ita porro pergit. Dico nolle eum fallere, ut ne credatis non posse, si velit. Cum enim omnis qui alterum fallere aggreditur, eo censeatur in ista re quodammodo superior esse, & vel acumine quodam ingenii, vel potentia, aliave quacunque facultate prestare, sitque Dei tum sapientia, tum potentia, ceteraque omnia attributa infinita; quis non videt creaturas etiam perfectissimas, quia sunt semper finitæ, eopse quod creaturae, ab infinito creatore posse in errorem induci. Id tamen eum velle negamus. Ea enim decipiendi voluntas intelligi vix potest, quin aliquid habere censeatur, vel malitia conjunctum, qua quis circumvenire aliquem tentat, quem sine fuco & fallacii aggredi non sustinet; vel imbecillitatis animi, qua se aliter posse superiorem evadere diffidit. Quæ cum utraque magnam arguant imperfectionem, sunt omnino ab eo removenda, quem tanquam omnium complexione perfectionum absolutissimum intelligimus. Quis æquus rerum æstimator, si ad totam orationis seriem, antecedentia cum consequentibus connectendo & conferendo, ut fidelem interpretem decet, attendat, mali quippiam

hifce

hiscè contineri dicere posset. Ostenditur Deum propter perfectionis suæ infinitatem neque posse, neque velle fallere. Verum sæpenumero inter homines accidit, ut quis alium fallere quidem vellet; sed quia ingenii acumen & cognitio sufficiens ipsi desunt ad dolos fabricandos, vel etiam quia potentia requisita ad jam fabricatos exequendum desituitur, propterea dicere solemus eum id quod vellet non posse. E contra, si quis alius sit qui majore ingenii acumine & cognitione sufficienti præditus est, & cui potentia vires non desunt, eum dicere solemus alium posse fallere, si velit. Cum porro Dei tum cognitio, tum potentia aliæque facultates sint infinitæ, atque absurdum sit vel minimum defectum in eo constituisse, credendum non est Deum non posse fallere (ita sc. ut illud non posse defectum aliquem significaret in Deo, qualis in hominibus sæpe adest, & propter quem etiam si vellent non possent) si vellet. Iste est verborum Wolzogii sensus, qui evidentissime in iis conspicitur. Quid autem in eo continetur quod culpari potest? Si vel mica candoris & charitatis in adversario fuisset istud videre potuisset, neque eum ita acerbe perstrinxisset tanquam insubidum prorsus Cartesii interpretem, &c. uti superius vidimus; non etiam inulsis adeo cavillationibus usus fuisset ad dicta Wolzogii, quorum sensum malitiose pervertit, confutanda. Illud autem quam maxime hic notandum venit, voluisse hunc hominem in Wolzogio cum maxima acerbitate carpere, quod nullo modo carpendum esse vidimus, idque in gratiam Johannis de Labadie in testimonio suo contra Wolzogium dato, cum proculdubio sciverit prædictum de Labadie super hoc eodem articulo acriter exagitasse Wolzogium, quasi non satis dixisset; cum ipso iudice non tantum Deus dicendus sit posse fallere, si velit, sed etiam sæpe velle homines fallere & decipere, quin etiam ex Sacris Scripturis, ipsum id revera fecisse, constare. An non hoc potius tanquam heterodoxum, & ab omni sana mente alienum, atro carbone notandum erat? Sed liberandus fuit amicus à suspensione ministerii, aliisque functionibus ecclesiasticis, quam in præterita Synodo propter heterodoxiam, & schisma meruisse iudicatus est. Sed hæc de hiscè dicta sunt; revertendumque est ad ea quæ me tangunt.

VIII. Porro igitur thesi 3. hoc modo sum ratiocinatus, *Cum Vir Celeberrimus statuatur eum qui proprie dubitat ita assensum alternare, sive assensu quodam veluti per vices adversas sententias pralibare, ut in alteram partem nihil absolute desiniatur, concedit nobis dubitantem eatenus de istis partibus nihil determinate judicare sive iudicium suspendere, adeoque proprie*

prie dictam dubitationem esse suspensionem iudicii ultra quod nihil amplius desideramus. Negaverat enim dubitare esse à iudicando superfedere. Ad hoc argumentum thesi 7. adversarius responfurus præter scurriles exprobrationes tanto viro dignas, quas transeo, & plus quam pueriles cavillationes, ad quas sæpius jam responsum est, nihil in medium producit. Imo vero, inquit, si dubitatio proprie dicta est assensus alternatio, manifestum sit eam non esse suspensionem iudicii, sive assensus. Nec enim, uti existimo, quisquam negaverit, nisi prorsus vesanus, aliud esse suspensionem iudicii, sive cohibitionem assensus, aliud iudicii sive assensus alternationem. Certe qui dubitat proprie dictam dubitationem, nihil absolute definit, nec assensum in alterutram partem determinat: verumtamen assensu quodam iudicioque prælibat contrarias opiniones: atque hæc anima veluti dubitationis est. Mirum si lector à risu se temperare possit, cum adeo inepte philosophantem audit Theologum. An non qui nihil absolute definit, nec assensum in alterutram partem determinat, suspendit iudicium sive assensum? Nec ad rhumbum facit quod proprie dictam dubitationem dubitans assensu quodam iudicioque, scilicet fluctuante, & nihil absolute determinante, contrarias opiniones prælibet, quodque ea prælibatio sit veluti anima dubitationis: quia ista prælibatio efficere non potest ut dubitatio non sit revera suspensio assensus, uti jam sæpius dictum est, & præter quod nihil à primo usque principio intendi probare adversus ipsius cavillationes.

IX. Quia porro adversarius dixerat, frustra Doctis. Claubergium etymologiam vocis adduxisse pro mera duntaxat & simplici retentione assensus, uti nempe vel alterutram vel utramque in partem alternatim nullum omnino vergat iudicium, neque ulla subit animi hic atque illic impulsio. Ego respondi id frustra dici, quia nullibi, quod scirem, Claubergius dubitationem ita explicuit per talem meram & simplicem duntaxat retentionem, que non admittit opinionum prælibationem quandam, vel iudicii inclinationem in unam vel in alteram partem. Ad ista regerit adversarius hoc modo: Nimis, inquit, quam ridicule. Nec enim questio vertebatur, quid admittat, sive dubitatio, sive suspensio vel retentio iudicii, sed in quo consistat proprie dicta dubitatio. Tum vero quis hoc nescit placuisse Cartesio dubitationem, que sit abjectio præconceptorum opinionum, & abdicatio præjudiciorum. Claubergius autem vestigia Cartesii pressit religiosissime. Nihil itaque clarius est, quam Cartesium & ex illo Claubergium non intellexisse nisi meram simplicemque retentionem assensus, non autem dubitationem istiusmodi, que contrarias opiniones prælibet assensu fluctuante, vel iudicii variantibus animum di-

vidat, &c. Respondeo 1°. *Quæstio erat, ut ex dictis patet, an dubitatio proprie dicta secundum vocis etymologiam possit dici suspensio iudicii; atque id, uti opinor, satis jam probatum est.* 2°. *Probatum quoque est Cartesii dubitationem non excludere contrariarum opinionum prælibationem.* 3°. *Quia tantum dubitando non satis animum à præiudiciis liberare possumus, voluisse insuper Cartesium, & ex eo Claubergium, ut opiniones, quæ mentem distrahere possent & turbare in veritatis inquisitione, quia sunt probabiles, abjiciamus, sive pro falsis habeamus, id est iis non magis fidamus quam si falsæ forent, demonstratum est clare §. 6. Meræ igitur nugæ sunt quæ hic objiciuntur. Neque minus nugatur Adversarius cum addit Claubergium exercitum requirere, uti dubitando neque affirmemus falsa, neque negemus vera, neque omnino quidquam affirmemus aut negemus. Atque porro eum statuere dubitationem nostram consistere solum in non receptione eorum quæ non sunt examinata, ut ostendat eum meram simplicemque retentionem assensus insinuassee. Neque enim in proprie dicta dubitatione, in qua quis, propter examinis requisiti defectum, cum duas habet vias utram eligat nescit, sive hæret medius, quia scilicet hactenus utrinque, vel undique judicaveris, æqualia occurrunt rationum pondera, affirmamus falsa, & negamus vera, vel omnino quippiam affirmamus vel negamus determinato iudicio: neque etiam recipimus ea quæ nondum satis sunt examinata, uti manifestum est.*

X. *In fine theses tertie exprobraveram Adversario quod ad ea, quæ pro nostra sententia confirmatione adduxi ex Aristotele: ex eo, quod ipse voces eas ut synonymas usurpet non semel, etiam dum agit de dubitatione proprie dicta: ex iis quæ citat de Academicis: item ex Cicerone, nihil repomat; quod vel responsionem meretur, vel de quo non est actum, ut ipsum incitarem ad seriam responsionem. Sed quia impotentia suæ sibi confcius est, scurriliter suo more multa deblaterare maluit, quam responsionem tentare.*

XI. *Cum adversarius me malæ fidei accusasset in ipsius mente interpretanda; quia dixeram Cartesianos summa affici injuria cum dubitationem explicantes per iudicii suspensionem accusantur, quod ejusmodi phrasibus abusionem durissimam, neque tolerandam contentur extenuare; ego thesi 4. me conatus sum excusare, quia verborum ipsius contextus ipsum istud dicere voluisse clare præ se ferre videbatur, uti latius illic videre est. Verum ille ista excusatione non contentus, negat censuram illam ad illa verba spectare, meque fallat.*

fallaciam turpissimam divisionis commisisse ait, &c. Verum uter justiore habuerit rationem, an ille me accusandi, an ego me excusandi, æquus lector judicet. Verba ejus §. 8. Indignationis justæ ita se habent. *Sic igitur existimo, plane toto cælo hæc disferre; nimirum de omnibus dubitare, de quibus dubitari potest, eaque pro falsis habere, item omnia revocare in dubium, qua in dubium revocari possunt, eaque rejicere: qua videlicet Philosophia Cartesiana τερνύματα sunt: atque præjudiciis & præconceptionibus opinionibus renunciare, item judicium suspendere: cujusmodi sermè phrasibus abusionem durissimam & minime tolerandam, si conantur extenuare, quibus etiam stercora Cartesii non displicent. Rationes quare sic sentiam varia sunt. Præjudicium certe nihil aliud est, quam judicium latum ante rem probe cognitam. Opinio præconcepta nihil aliud est, quam opinio, qua concepta fuit ante justam indaginem. Adeoque præjudiciis & præconceptionibus opinionibus renunciare nihil aliud est, quam desinere judicare ante rem probe cognitam: vel desinere opinari ante justam indaginem. Sed & suspendere judicium nihil aliud est, quam à judicando supersedere. Atqui profecto nihil horum est dubitare, nam dubitare, nisi plurimum fallor, est judicare, &c. Quis non crederet eam fuisse hominis hujus mentem ut vellet probare, si judicium suspendere & dubitare pro iisdem sumantur, esse abusionem durissimam, &c. cum immediate iis verbis subjungat, Rationes quare sic sentiam varia sunt, & statim probare aggrediatur dubitare longe aliud quid esse quam judicium suspendere. Verum ego justam habeo causam querendi quod Adversarius mecum mala fide agat, & quidem destinato consilio; nam cum antea in disputatione prima, quam contra Anonymum habuit, verba ita legerentur ut à me citata sunt, ille postea, in libri sui editione, ut lectorem deciperet, & causam suspicandi eam fuisse ipsius mentem, prout ego interpretatus sum, tolleret, post hæc verba, Rationes quare sic sentiam varia sunt, ista subjunxit, ceterum quo res tota fulgeat clarior, opera pretium fuerit pauca quedam in antecessum desinire. Similiter post hæc verba, Atqui profecto nihil horum est dubitare, de novo addit, si spectemus verbi proprietatem. Talia scilicet remedia malis causis applicanda sunt. Quod vero subdit, se post hæc de præstigiis insolentissimarum locutionum, quod occæperat dicere, thesi decima esse executum, quam verum fit; cum ad eum locum perventum erit videbitur.*

XII. Eadem th. 4. dicebam, *Si dubitatio adeo laxos significatus saepe induat, Viro Celeberrimo fatente, quorsum attinuit de hisce adeo morose disputare & altercari. Anne voluit penum suam philologicam ostendere? sed no-*

tum est eam sordere cum parum tempestive producitur: Sufficit enim nobis si Cartesianis licuerit sine crimine vocem dubitationis ita sumere: Neque multum referret ipsos, sive proprie dicta, sive improprie dicta ea vocaretur dubitatio. Ad ista Adversarius, Quasi vero, inquit, nefas esset vocum significatus improprios & proprios exquirere fideliter, ac distinguere? Vel adversarius etymologias pro sese falso pariter & ambitiose rapientibus ullum verbum opponere? Nemo negat cum voces definiuntur aliquando utile esse indicare definitiones non adversari vocum etymologiæ, ut scilicet ostendamus nullam temeritatem esse commissam in definiendo. Illud Claubergius cum ageret de dubitatione fecit. Neque morosa sua disputatione & anili altercatione, veluti ostensum est, adversarius quippiam cum ratione culpate potuit. Deinde quid si Claubergius errasset in vocis etymologia alleganda, cum dubitatio adeo laxos significatus sæpe & familiariter fatis induat, ipso fatente, merito culpandus venit, quod adeo morose ea de re disputet; voces enim usu valent: neque erratum in etymologia tanti faciendum foret. Quia porro in dictis meis occurrit hæc phrasis, *neque multum referret ipsos*, mirum in modum exultat, multaque scurrilia diceria in me evomit, quasi ingens crimen foret solœcismum commisisse. Sed cur non addidit Pædagogus contra quam Syntaxeos regulam peccatum sit. Certe cum dicitur mea, tua refert, saniores Grammatici ostendunt voces eas esse accusativi casus & subintelligi ad negotia. Quidni igitur per ellipsin dici potest, salvis syntaxeos legibus, refert ipsos, ita ut præpositio ad subintelligatur. Neque Plinius libro 14. dubitavit dicere, *Manifestum est patriam, solumque referre, non uvam.* & libro 21. *Diximus & terram referre plurimum.* ut ellipsis sit præpositionis ad. Porro si insolitus sit loquendi modus, refert ipsos, qui scit homo noster an non per incuriam typographi præpositio ad, quæ desideratur, omissa sit?

XIII. Cum adversarius me accusasset quod thesis mea niteretur mutilatione itidem ac prava expositione definitionis, qua descriperat dubitationem proprie dictam, quia scilicet addendum erat, *idcirco herere medium, quia utrimque vel undique judicaveris*, &c. probavi thesi 5. istud frivolum esse hisce verbis: *quia enim in dubitatione nihil determinate judicatur, eo ipso iudicium suspenditur, nec refert utrum rationum pondera huc atque illuc assensum inclinent, & alternent; istud enim efficere non potest quo minus maneat suspensio iudicii, quamdiu scilicet nihil determinate judicatur, isti enim iudicandi actui demum opponitur suspensio iudicii.* Quid autem ad ista adversarius? Thesi 9. Etiam si ostenderim, ut ex dictis manifestum est,

est, accusationem falsam esse, non definit tamen eandem repetere, sed nulla addita probatione. Deinde priora verba mea mala fide interpretatur, quasi nimirum ego dixissem *in dubitatione proprie sic nuncupata, secundum vocis etymologiam, non referre utrum rationum pondera huc atque illuc assensum inclinent, & alternent*. Ego enim, ut ex ipsis verbis manifestum est, dixi non referre, ut sc. dici possit iudicium suspendi, utrum rationum pondera huc atque illuc assensum inclinent, & alternent, quia istud efficere non potest, quo minus maneat iudicii suspensio, &c. Præterea postrema verba mea valde ridicula esse ait, & exclamat, *Quasi vero iudicii suspensio non opponatur cui-cunque iudicio! vel suspensio iudicii, sive retentio assensus, & iudicii sive assensus huc atque illuc alternatio sive inclinatio nihil habeant oppositionis! O miserabilem Logicam quæ sic instituit!* Canes qui mordere non possunt maximos latratus sæpe edunt. Non esse oppositionem inter ea quæ se invicem non evertunt, sed quorum unum alteri, tanquam species suo generi, subordinatum est, vera docet Logica. Dubitatio proprie dicta est suspensio iudicii, vel retentio assensus, quia utrinque vel undique iudicaveris æqualia vel præterpropter occurrunt rationum pondera: atque adeo dubitatio proprie dicta, species quædam est suspensionis iudicii, ejusque alia species est suspensio iudicii, quæ fit sine mentis inclinatione in ullam partem, & locum habere potest in eo, qui rationum pondera ab ulla parte nunquam examinavit, neque ullam habet rationem propter quam in unam potius quam in aliam partem assensum inclinet. Sic igitur ambæ hæ species in communi genere conveniunt, neque generi opponuntur. Sed quid hisce nugis refutandis immoror, cum ipse adversarius veritatem hanc confiteri coactus sit hisce verbis thesi sequente 10. *Neque tamen, inquit, inficior, aliquam iudicii suspensionem, determinati videlicet iudicii, non pugnare cum aliqua iudicii mutatione, sive inclinatione in alterutram vel utramque partem*. Atque de hoc solum disputationem institutam esse sæpius jam dictum est. neque lubet repetere.

XIV. Dixeram thesi 6. inter cætera, *manifestissimam implicari contradictionem, si dicatur, cum qui in medio heret inter duas vias, aliter esse duarum viarum, quam quia neutram eligit*. Adversarius autumat thesi 10. nimis id imperite dictum; atque ita porro pergit: *Quinimo duarum esse viarum is demum recte dicitur, qui quodammodo eligit utramque, sed electione vaga & instabili, perque vices alternata: verum circa determinatam alterutrius electionem, uti adeo hactenus in medio hereat*. Nam qui

plane viam neutram ullo modo eligit, non jam duarum viarum est, sed neutrius via. Quis ad ista non rideat? Qui duarum viarum est, quodammodo eligit utramque, verum citra determinatam alterius electionem. Egregia sane electio, quæ non est electio. Eligere est, unum alii præferre; quod non fit nisi per determinatum iudicium, & quia illud non adest in dubitatione, ideo neutram partem dubiam eligit, sed in medio hæret: Dixeram ibidem me disputationis precedentis thesi 5. & alibi sæpius dixisse; quatenus nihil determinate iudicatur, iudicium suspendi. Istud Adversarius audacissime negare audet ullibi à me factum: cum thesi allegata statim ab initio hæc mea occurrant verba, Qui inter adversas partes ita hæret medius, de opinionibus istis nihil determinate iudicat, sive desinit opinari, quod revera nihil aliud est, quam iudicium suspendere, sive à iudicando supersedere. Quis non videt eundem utrobique esse sensum? nisi cavillator negare velit eadem esse, quæ verbis quibusdam modo differunt. Plura similia disputationem legenti facile occurrerent, ut non sit operæ pretium hic repetere. Allegaveram etiam quod Menochio dubius definiatur, qui cum duas vias habet utram eligat nescit: ut ostenderem dubitantem secundum eum ideo esse duarum viarum, quia neutram eligit. Ad hunc locum adversarius multa operose congerit, quæ ad rem non faciunt, ac tandem dicit, eligere Menochio non pertinere ad electionem qualemcunque, sed ad electionem plenariam, & absolutam. Quandoquidem autem hoc aliud nihil est quam crambe multoties recocta, & ad nauseam usque sæpius reposita, non lubet iis quæ hæctenus dicta sunt quippiam addere. Libens etiam transmitto quæ scurriliter thesi 12. deblaterat.

XV. Pergo igitur ad ea quæ modum dubitandi concernunt. Adversarius Indignationis justæ contra Anonymum §. 10. dixerat, *Se non posse non improbare duras abusiones, quæ postea commentis argutissimis ad sanum sive tolerabilem sensum vix rediguntur. Subet enim Cartesius non tantum dubitare de omnibus, de quibus dubitari potest, sive in dubium revocare omnia, quæ possunt in dubium revocari: verum etiam sic dubitare, sicque in dubium revocare, ut pro falsis habeas atque rejicias. Circa ea thesi 7. notabam 1°. Cartesium docere de omnibus dubitandum esse, & assensionem cohibendam, in quibus vel minimam incertitudinis suspicionem reperimus, non minus quam ab aperte falsis. Atque addebam neminem negare posse illud esse rationi consentaneum, qui novit mentem veri amantem non posse acquiescere, quamdiu evidentibus & certis demonstrationibus non est convicta de veritate; quia sine iis erroris periculum se evadere non posse persuasa est. Re-*
plicat

plicat thesi 13. homo ineptus : *Quam*, inquit, *frigide!* Nam aperte falsis utique non tantum assentiendum non est: verum etiam contraria firmissime tenenda sunt omnia. Quam ridicule! Quam parum istæ animadversio ad rem facit! Sufficit enim nobis hic si evincamus, quemadmodum manifeste falsis adhærendum non est propter falsitatem, ita pariter non esse adhærendum opinionibus in quibus aliqua erroris suspicio reperitur; quia & illæ falsæ esse possunt, & per consequens omnia quæ iis inædificantur; quod nemo veritatis amans negare potest.

XVI. Notabam 2°. Docere Cartesium nondum sufficere ista advertisse, curandum esse ut recordemur, quia assiduo recurrunt (loquitur Cartesius de opinionibus & præjudiciis, quibus adhesimus sine prævio manifestæ rationis lumine, de quibus prima Meditatione jam egerat) consuetæ opinioniones, occupantque credulitatem nostram tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, fere etiam nobis invitis; adeoque nunquam nos facile iis assentiri, & confidere desinere posse, quamdiu tales esse supponantur, quales sunt revera, nempe aliquo quidem modo dubiæ, ut jam jam ostensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum sit credere, quam negare. Atque eapropter rationi consentaneum esse, si voluntate in contrariam versa nos ipsos fallamus, illasque aliquamdiu (nempe donec rationes dubitandi superavimus) omnino falsas imaginariasque esse fingamus, sive, ut alias loquitur, pro falsis habeamus, id est earum non majorem habeamus rationem, quam si forent falsæ, neque iis ullo modo fidamus in accurata veritatis inquisitione, quod est eas tantisper rejicere. Hæc notanda ducebam, ut ostenderem quid Cartesius hac de re doceret; & ut simul constaret iniquissime eum accusari abusionum durarum, quæ postea commentis argutissimis ad sanum sive tolerabilem sensum vix rediguntur. Quid autem homo noster? Putat hanc esse *Luciosam* & *minime necessariam* sententiæ Cartesii repetitionem, ejusdemque *putidissima quædam interpretamenta*. Respondeo necessariam fuisse sententiæ Cartesii repetitionem, quia de ea controversia erat mota. An autem ego ipsam minus bene proposuerim, & interpretatus sim, ipsius erit ostendere, & meum examinare. Audiamus igitur porro *heroa nostrum*. *Macti*, inquit, *virtute sumus*, & quid istæ valeant verborum *præstigiæ*, *cominus experiamur*. Quod ergo docet Cartesius, ita esse dubitandum de omnibus de quibus dubitari potest, ut pro falsis habeantur, atque rejiciantur, equidem sic impugnaveram. Hoccine nihil aliud est quam *judicium suspendere*, vel *præconceptas opinioniones tantisper negligere*, vel *scita sua recognoscere*, neque *quicquam vel affirmare, vel negare?* Quomodo dubitationem suam Cartesius non
semel

semel exponit: ejusque sequaces intelligendam esse passim ferme dejerant. Quid enim? Anne judicium suspendere non potius est neque pro veris, neque pro falsis habere? Item neque rejicere, neque admittere? Ad hanc objectionem respondi circa finem thesios 7. Credendum esse Virum Cel. somnolentum fuisse, neque potuisse advertere, quid Cartesius dixerit, cum hæc scriberet, vel eum Cartesium nunquam legisse cum attentione, vel fuisse neficio quibus passionibus abreptum. Cartesium enim ista quidem duo, scilicet de omnibus dubitandum esse, sive judicium suspendendum, in quibus vel minimam incertitudinis suspicionem reperimus; eaque de quibus dubitamus, pro falsis esse habenda, sæpe conjungere, nullibi vero dicere illa esse unum & idem; sed præter dubitationem alterum illud quoque, propter rationem dictam, in accurata veritatis inquisitione utilissimum esse pronunciare. Huc referantur quæ à nobis hac de re dicta sunt §. 6. Sed porro hominem nostrum audiamus vana victoriæ spe sese lætentem. Carpit primo meam Latinitatem, quod dixerim eum passionibus fuisse abreptum. Sed meminisse debuisset Pædagogus quod ipse me præverit disputationis primæ, quæ continet vindicias, &c. thesi 4. Nec est quod dicat se eo loco verba mea allegare: ego enim dixeram eum passionibus nimium indulgisse. Deinde post præmissas vanas & nugatorias exclamaciones ipsi valde familiares, ostendere conatur, neque mihi cum Cartesio, neque cum Claubergio, neque mecum ipso convenire. Sed quam belle rem istam exequatur propius examinandum est. Cartesius, inquit, quum videret sese ultra legem & modum verba sua tetendisse, premereturque difficultatibus, hoc egit, uti nihil aliud quam suam dubitationem in animo habuisse videretur. Septimis itaque responsionibus, inquit, in hunc modum sibi consulit. Ubi dixi, dubia esse aliquandiu pro falsis habenda, sive tanquam falsa rejicienda, tam manifeste explicui, me tantum intelligere, ad veritates Metaphysice certas investigandas non majorem habendam esse rationem dubiorum, quam plane falforum; ut nemo sanæ mentis videatur posse aliter mea verba interpretari. Sed & paulo post. Dixi dubiorum non majorem habendam esse rationem, quam si omnino falsa essent: ut ab illis cogitatio plane avocetur, non autem ut modo unum, modo ejus contrarium affirmetur. Porro Septimus opponens hæc dixerat: Si lex illa, in vestigando vero id quod vel minimum dubitationis habet pro falso habendum est, ita intelligatur; cum vestigamus quid sit certum, non debemus ullo modo niti iis quæ non sunt certa, aut quæ habent dubitationis aliquid, legitima est, usu recepta, & communissima apud omnes Philosophos. Et rursum: Si dicta lex ita intelligatur,

tur. Cum vestigamus, quid sit certum, ita debemus rejicere omnia quæ certa non sunt, aut aliquo modo dubia, ut illis nullo pacto nitamur, adeoque ea spectemus perinde quasi non essent, aut potius ea non spectemus omnino, sed ab iis penitus abducamus animum: legitima quoque est, tuta, tritaque etiam à tironibus. *Ad quæ verba*, inquit porro Adversarius, *Cartesius ita rescripsit*. Hic in duabus primis responsionibus omne id approbat, quod de re proposita censui, quodve ex meis scriptis elici potest. Post hosce textus allegatos hanc inde nugator noster format conclusionem. *Manifestum igitur est, videri voluisse Cartesium nihil aliud intelligere, quam abdicationem seriam dubiorum omnium: quæ nimirum illi dubitatio*. Respondeo Cartesii scopum fuisse, ut doceret quomodo mens nostra à præjudiciis, quæ eam in veritatis inquisitione probabilitate sua devinctam quasi tenent, & impediunt, quo minus justum examen instituere possit, liberari possit; & quia isti scopo satisfieri non posse deprehendit, si solummodo dubitetur, sive si solummodo opiniones præjudicatæ considerentur tales quales sunt, probabiles sc. quæque mentem distrahunt, voluit insuper ut earum non majorem habeamus rationem quam si falsæ forent, quo mens plane ab iis avertatur & avocetur. Illud ego dixi Cartesii mentem esse. Illud idem est quod hisce textibus continetur satis expresse. Mihi igitur cum Cartesio convenit. Quantum autem ad conclusionem ab adversario ex Cartesii textibus allegatis deductam, respondeo non tantum Cartesium videri voluisse nihil aliud intelligere, quam abdicationem seriam dubiorum omnium, sed revera nihil aliud intellexisse. Quod vero additur hanc illi esse dubitationem, ridiculum est. Quid enim? An non qui dubia abdicat sive rejicit, eorum non majorem rationem habendo, quam si forent falsa, amplius quid facit quam dubitare? An non qui dubitat solummodo considerat dubia, ut dubia, sive secundum eam rationem, qua se offerunt menti? Quod non est dubia plane abdicare. Ex dictis manifestum quoque est quam temerario & sine ratione blatero hic effutierit, *Cartesium, quum videret sese ultra legem & modum verba sua tetendisse, premereturque difficultatibus, hoc egisse, uti nihil aliud quam suam dubitationem in animo habuisse videretur*. Cum nequidem ostendi possit ab ipso ullus locus, qui cum aliis ad amussim non consentiat.

XVII. Sequitur ut videamus an feliciter disputator noster probet, mihi cum Claubergerio non convenire. Locus autem quem citat habetur cap. 3. §. 17. & 18. de dubitatione Cartesianâ, atque ejus hæc

sunt verba: Possunt hæc verba, videlicet pro falso habere, separatim spectata duobus modis intelligi. Primo, judicare aliquid falsum esse: quod sit, siquidem recte fiat, affirmando quid aut negando de subjecto clare distincteque perspecto: estque actio hac propria facultatis judicandi. Secundo sine affirmatione aut negatione ulla aliquid considerare tanquam falsum: ne scilicet ipso utamur & nitamur in veri indagatione, quamdiu quale sit ignoramus: & hæc est actio non judicii, sed facultatis apprehensiva. Quando ergo initio Philosophia Cartesius adhibet hanc phrasin, habere pro falso, posteriore tantum significatione adhibet, non priore. Nempe illud habere pro falso non est judicare, seu affirmare & rejicere revera; sed apprehendere sine assensu aut dissensu, potest enim enunciatio simpliciter apprehendi, non interjecto judicio. Noster homo existimat hoc nihil aliud esse quam Cartesii dubitare. Si dixisset puerile esse suum deliramentum, verius dixisset. Quis enim mentis suæ compos non intelligat aliud esse solummodo dubitare, quo fit ut mens nunc in unam, nunc in aliam partem inclinet, quoque vix evitare potest, ut non uni vel alii parti, propter rationes probabiles, quæ occurrunt, adhæreat, & assensum præbeat? Aliud esse, ut incommodum istud & impedimentum in veritatis investigatione vitemus, firmum habere animi propositum non amplius considerandi dubia, ut dubia; sed illa habendi tanquam falsa, iisque non magis utendi, & nitendi in veri indagatione quam si forent falsa? Ut denique probet nugivendus me mihimet ipsi contradicere, *Diserte ait me hoc dicere, rejicere tantisper dubia tanquam falsa, nihil aliud esse, quam iis ullo modo non fidere in accurata veritatis inquisitione. Atqui id, inquit porro, est assensum non præbere.* Verba mea thesi 7. ad quam respicit, ita sese habent: *Opiniones dubias pro falsis habere, est earum non majorem rationem habere, quam si forent falsa, neque iis ullo modo fidere in accurata veritatis inquisitione, quod est eas tantisper rejicere.* Neque alibi unquam quidquam dixi quod cum hisce ad amissim non conveniret, neque contrarium probatur cum dicitur id esse *assensum non præbere.* Cum enim simplici mentis intuitu propositionem aliquam dubiam sine assensu & dissensu ut falsam consideramus, & ea nullo modo fidimus, assensum quidem non præbemus: inde autem non sequitur quod solummodo dubitemus, sicut probandum erat; quia, uti sæpius dictum est, qui solummodo dubitat, considerat dubia ut dubia, sicque vix à sese impetrare potest ut iis non fidat. Propter rem adeo bene gestam triumphus huic homini decernendus est proculdubio.

XVIII. Sed & porro quæ sequuntur examinare pergamus. *Sunt, inquit,*

inquit, hæc fateor, incrustationes potius quam expositiones insulsissima comprimis & nugacissima. Quid enim? Anne igitur effatum aliquod pro falso habere, vel quasi falsum rejicere, nihil aliud est quam illi non fidere? Nam ut incertis effatis haud fidamus, æquum est: ut protenus ea pro falsis habeamus, & quasi falsa rejiciamus, iniquissimum pariter & stultissimum. Nunquamne erit ineptiendi finis? Non temere effutendum erat quidlibet pro auctoritate. Probandum erat verba illa eum sensum non admittere. Et quid ni admittant non video. An non enim effatum aliquod pro falso habere, sive tanquam falsum rejicere, significare potest illud non amplius considerare ut dubium quale est, sed illud considerare tanquam si esset falsum, sive ejus non majorem habere rationem quam si falsum foret? Cum autem id sit, manifestissimum est nos eo nullo modo fidere amplius. Probandum quoque erat dubia pro falsis sensu dicto habere, sive tanquam falsa rejicere, iniquissimum pariter esse & stultissimum.

XIX. Adversus id etiam, quod Claubergius dixerat pro falso habere hoc loco nihil aliud significare, quam sine affirmatione aut negatione ulla aliquid considerare tanquam falsum, sive apprehendere sine assensu vel dissensu; & hanc esse actionem non iudicii, sed facultatis apprehensiva, æque insulse deblaterat. Quis hic est, inquit, ineptiendi pruritus? Anne circa suspensionem dementia fingi potest ullum effatum seu verum seu falsum sine affirmatione vel negatione? vel haberi pro falso, & rejici tanquam falsum, sine assensu vel dissensu? Per solam videlicet atque nudam apprehensionem, quæ nihil conjungit vel disjungit? Videtur vanus Sophista Claubergium ita interpretari, quasi voluisset dicere, posse esse effatum aliquod seu propositionem veram vel falsam sine affirmatione vel negatione, quod absurdum, & ab ejus mente plane alienum est. Quis enim adeo rudis fingi posset, qui ignoraret omnem propositionem in sese consideratam esse vel veram vel falsam? Verum hoc non obstante verissimum est non tantum posse propositionem aliquam simpliciter apprehendi ab intellectu, sine affirmatione vel negatione, assensu vel dissensu, id est non interposito iudicio; sed etiam talem apprehensionem esse necessariam, in omnibus propositionibus ut iudicium ferri possit. Non enim potest iudicari aliquid esse verum vel falsum, nisi illud tale esse intelligatur. Neque aliud quid est iudicium quam actio mentis assensum, vel dissensum præbentis veritati, vel falsitati, quæ intellectu apprehenditur, id est, cognoscitur, sive intelligitur. Sed forte aliter se res habet cum adversario hoc, qui bruto quodam imperu quidlibet

effutire consuevit; etiamsi num verum num falsum sit non cognoscat & intelligat. Porro si contingat ut veritas vel falsitas non satis intellectui sit manifesta, quod sit cum clare & distincte non intelligimus utrum in idea subjecti contineatur vel non contineatur idea attributi; vel simpliciter iudicium suspendimus; cum scilicet nec ab una, nec ab altera parte rationes ullæ probabiles occurrunt, propter quas unum potius, quam aliud statuendum esse suademur. Vel nihilominus in unam vel in alteram partem determinamus propter probabilem aliquam rationem, quæ se ab illa parte intellectui offert; & tum dicimur opinari. Vel proprie dictam, secundum vocis scilicet etymologiam, dubitamus dubitationem; cum scilicet, ut erroris periculum evitemus, assensum præbere nolumus. Verum quia, uti sæpius jam dictum est, si solummodo dubitemus, mens facile inclinatur in unam vel in aliam iterum partem, & sic impeditur in veritate accurate, uti decet, investiganda, suadet Cartesius ut ulterius progrediamur, & firmum sumamus animi propositum non amplius attendendi ad quas-cunque rationes probabiles, quæ se ab una vel ab altera parte forte offerunt; sed ab iis se longissime avertendi, & dubia considerandi eodem modo ac si forent falsa, atque ita ea rejiciendi, id est non majorem eorum habendi rationem quam si forent falsa. Quod fit, uti manifestum est, sine interposito iudicio, quo credimus illa revera esse falsa.

XX. Eiusdem furfuris est cum dicit Cartesium, *quum sese videret in angustias compulsus effugio nimis quam ridiculo sibi consuluisse. Ait enim, inquit, pro falsis habere, vel tanquam falsa rejicere, sibi nihil aliud esse, quam, ad veritates metaphysice certas investigandas, non majorem esse rationem habendam dubiorum, quam plane falsorum. Atque addit porro, non majorem habere rationem dubiorum atque falsorum, nihil aliud est, meo quidem iudicio, quam similem, & equalem & eandem habere rationem falsorum atque dubiorum, adeoque dubia nullo discrimine cum falsis habere. Quod plane stolidum longeque injustissimum est.* Magnus hic insipientiæ doctor putat sibi fidem esse adhibendam, cum pro auctoritate adeo audacter effutit aliquid esse plane stolidum, longeque iniquissimum: philosophus autem sine probatione nihil credit. Atque plane ridiculum est quod ait, Cartesium in angustias compulsus isto effugio sibi consuluisse: omnia enim quæ hac de re unquam scripsit optime inter se consentiunt, uti ex hactenus disputatis est manifestum.

XXI. Experiamur quoque an feliciter tela sua in me vibraverit, quum

quum subjungit, *me in difficultatem haud paulo majorem me induisse, quam pronuncio, non esse unum & idem, dubitare, sive judicium suspendere & pro falso habere, seu tanquam falsa rejicere. Nam si pro falsis habere, seu tanquam falsa rejicere, quod Claubergius arbitratur, alterutrum significet; mirum vel considerare tanquam falsa, sine affirmatione vel negatione ulla, nec non sine assensu vel dissensu; vel judicare falsa esse; quandoquidem ista mihi non significant nec affirmare nec negare: item nec assensum nec dissensum: quæ descriptio Cartesianæ, quam vocant, dubitationis est; manifestum fieri auctumat, pro falsis habere, item, ut falsa rejicere, nihil aliud mihi notare, quam judicare esse falsa. Preiverat, addit porro, Cartesius, uti fere solet libentissime sibi ipse tanquam in faciem obloqui, & ad illud probandum verba quædam Cartesii citat è prima Meditatione circa finem, ubi Cartesius dicit, *se nunquam opinionibus dubiis assentiri, & considerare desueturum; quamdiu tales esse supponet, quales sunt vera, nempe aliquo quidem modo dubias, ut jam jam ostensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum sit credere quam negare. Atque capropter opinatur se non male acturum, si voluntate plane in contrarium versa se ipsum fallat, illasque aliquandiu omnino falsas, imaginariasque esse fingat.* Sarcasticas quas subjungit homo facetus interrogationes & dictiones, quibus ista irridet tanquam deliriorum præstigias, &c. libens prætereo. Verum respondeo 1°. Me summa cum ratione pronunciasse, dubia habere pro falsis, sive, tanquam si falsa forent, rejicere, esse amplius quid, quam vel simpliciter assensum cohibere, vel proprie dictam dubitare dubitationem; Neque etiam quidquam vel Cartesium, vel Claubergium ab eo diversum unquam docuisse; veluti luce meridiana clarius superius ostensum est. 2°. Notanda est bella nugatoris argutatio quam contra me instituit, quæque ad formam reducta ita se habet. *Si pro falsis habere, seu tanquam falsa rejicere* (quod, inquit, Claubergio alterutrum significat; vel sine affirmatione & negatione considerare tanquam falsa; vel judicare falsa esse) *mibi non significant nec affirmare nec negare,* (quam ait Cartesianæ dubitationis descriptionem esse. Suspendio judicii genus est, uti superius visum est.) *Ergo manifestum est ista mihi nihil aliud notare, quam judicare esse falsa. Sed pro falsis habere, seu tanquam falsa rejicere, mihi non significant nec affirmare nec negare.* Ergo &c. Ego nego minorem: neque unquam ostendi poterit me tale quippiam unquam dixisse. Illud dixi amplius quid esse pro falsis habere, sive tanquam falsa rejicere, quam dubitare, quæ est species quædam cohibitionis assensus, Nullo*

modo autem inde deduci potest non alias quoque ejus esse species; magis quam ex eo, quod homo sit animal, deduci potest non alias esse animalis species. Adeoque dico eum qui aliquid pro falso habet, sensu superius explicato, assensum quoque cohibere, nec quidquam affirmare, nec negare. Sed condonandum id est adversario: audio enim illum Poëtam esse; atque idcirco facile credere potuisse sibi quidlibet fingendi licentiam non esse denegandam. 3°. Quod dicit Cartesium mihi prævisse, fateor: neque crimini mihi esse duco tantum virum sequi, cum monstravit viam. Quod vero addit eum hic libentissime, uti fere solet, sibi met ipsi in faciem obloqui, id, cum hæcenus ab ipso ostendi non potuerit, calumniam interpretor. Neque minus calumniatur cum hoc loco istud dicit. Quid enim? An *fingere* aliquid esse falsum, & imaginarium? Ego semper arbitratus sum inter *fingere* & *judicare* immane esse discrimen. Sed mirandum non est ista huic homini esse unum idemque, quippe cujus omnia fere judicia non nisi pura sunt figmenta. Neque aliquid præsidii ipsi relictum est in eo, quod Cartesius dicit se *voluntate in contrarium versa* velle se ipsum fallere, &c. Voluntas enim in contrarium vertitur, cum mentis propositum, quod ea antea habuit, mutatur in aliud: veluti hic, cum propositum, quod habuit solummodo dubitandi, & per dubitationem judicium suspendendi, mutat, aliudque sumit propositum utendi alia specie suspensionis judicii, sc. sine affirmatione vel negatione, eo quo dictum est modo, dubia habendi pro falsis, vel fingendi ea esse falsa: Species enim sub eodem genere positæ contrariæ dici solent. Quæ porro Adversarius iterum subjungit *de dubitatione super Divini Numinis existentia veluti necessaria, pia, & honesta*, postea examini subjicientur. Neque operæ pretium esse puto quippiam reponere iis, quæ thesi ultima habet, quasi fuisset indulgentissimus, lenissimus & mitissimus in censura stringenda contra Cartesium. De eo enim lectores judicare possunt, & res ipsa clamat quam parum id sit verum. Flocci etiam facio insulsas & scurriles ipsius facetias & dicteria. Per me enim licet quod in illis artibus exercitatissimum, & magnum doctorem se esse significare voluerit. Denique ad disputationem hanc Adversarii statim non respondi, veluti exprobrat; quia rumor spargebatur non vanus, integrum tractatum ab ipso brevi contra me prælo subjectum iri. Ac propterea responsum distuli, ut eadem opera omnia simul, quemadmodum impræsentiarum facere est animus, examinarem.

XXII. Refutata igitur secunda Adversarii disputatione Theologica adversus me instituta, tempus est ut pergam in iis examinandis, quæ porro occurrunt in tractatu ipsius cui titulus, Indignatio justa, &c. contra Anonymum. Et quidem in disertatione de Methodo Cartesius suam quam commendat dubitationem distinxerat à dubitatione Scepticorum ratione diversitatis finium, hisce verbis: *Cum precipue circa res singulas observarem quidnam posset in dubium revocari, & quidnam nobis occasionem male judicandi præberet, omnes paulatim opiniones erroneas, quibus mens mea obfessa erat, avellebam. Nec tamen in eo Scepticos imitabar, qui dubitant tantum ut dubitent, & præter incertitudinem ipsam nihil querunt: nam contra totus in eo eram ut aliquid certi reperirem: & quemadmodum fieri solet cum in arenoso solo adificatur, tam alte fodere cupiebam, ut tandem ad saxum vel argillam pervenirem.* Postquam ista adversarius nostro §. 12. allegasset, locum adscribit Ciceronis ex libro 4. Quæst. Acad. ubi is, inquit, *sententiam Scepticorum aliquanto mollius interpretatur.* Sed quorsum id tendat non video: ipse enim statim subjungit, *istam sententiam Scepticorum, qui vere tales, incrustationem potius esse quam expositionem.* Rationem hanc addit: *Quum enim, inquit, perenderent notas, quibus verum à falso discernitur, ab homine percipi non posse, quomodo videri possunt hoc egisse, (quemadmodum videlicet Cicero eorum sententiam interpretatus est,) uti verum de rebus elicerent, exprimerentque? Pyrrho comprimis & Arcesilas, qui ne quidem rebus ipsis ullam inesse certitudinem disputavere. Caterum quid ad verum proxime accedat, unde poterant ferre judicium, si notionem veri & falsi, propterea quod hæc tam finitima sint, ut nequeant internosci, nullam habebant? Etenim probabilia quæ vulgo Sceptici crepare solent, ex ipsorum placitis non possunt intelligi, quæ proxime ad verum accedunt: sed quæ proxime ad verum accedere videntur.* Et Pyrrho certe ne quidem admisit *ἡδυνά*, id est, probabilia, teste Ænesidemio apud Phorium. Post talem interpretationis Ciceronianæ refutationem addit, *setamen nolle in accurata disputatione, ubi status opinionum serio vestigatur, hoc dicere, illos dubitasse tantum, uti dubitarent, & præter incertitudinem ipsam nihil quæsisse.* Ratio ipsius est; *Quia licet tota eorum sapientiâ dubitatione quodammodo constiterit, (quid ni plane & in totum, ut patet ex iis, quæ immediate ante contra Ciceronem disputavit) non tamen alium sive fructum, sive scopum haud spectabant. Hoc, inquit, sectabantur, ut asserendi temeritatem de generalibus animorum suorum ejicerent. Quod & assecuti sunt aliquousque: sed modum non tenuerunt. Quin ulterius etiam spectabant. Uti nempe ἀπεργεῖται, id est, im-*

pertur-

perturbationem, sive animi tranquillitatem, qua non raro vanissimis apparentiis intercipitur, sibi compararent: atque in iis qua necessitate quadam inquietant, qualia sunt algere, uri, sitis, fames, aliaque similia μελέωντα δεῖν, id est, moderationem affectuum consequerentur. Quemadmodum videre licet apud Sextum Empiricum Hypotyposium Pyrrhoniarum lib. I. c. 12. Respondeo 1°. Frivolum esse velle Scepticos excusare, quasi in dubitatione eum spectaverint sive fructum sive scopum, illudque sectati sint, & assecuti aliquousque, ut nimirum asserendi temeritatem ex animis ejicerent; nisi asserendi temeritatem velimus extendere ad quasvis asseriones & cum iis insanire. Quid enim? an qui omnes veri & falsi, imo & probabilitatis notas è medio sustulerunt dicendi sunt illud spectasse & aliquousque assecutos esse, ut asserendi temeritatem, quæ tantum committitur, cum judicium fertur sine prævio rationis lumine, quod illi plane negabant, sive extinguebant, ejicerent ex animis hominum? Valde pulchre hic homo Scepticorum causam defendit. Ex eodem fundamento dici posset, exempli gratia, si quis negaret ullo modo sciri posse, utrum anima rationalis foret immortalis an mortalis, eum hoc spectasse & assecutum esse aliquousque, ut asserendi temeritatem de natura animæ, ex animis ejiceret. Ita solent miseri mortales ad absurdissima quæque avelli, nimia disputandi & contradicendi prurigne ducti. Respondeo 2°. non minus ineptum esse, quod ex Sexto Empirico producit, ut probet aliud quid præter dubitationem, animi nimirum tranquillitatem, spectasse Scepticos. Clare enim ostendit se Sextum Empiricum aliosque, qui de Scepticorum dogmatibus scripserunt, vel parum legisse, vel valde negligenter. Verba enim Sexti Empirici lib. I. cap. 33. hæc sunt: *Neque enim de existentia aut non existentia rei cujusquam pronunciare comperitur, videlicet Arcesilas præses & auctor mediæ Academiæ, neque alterum alteri ad fidem obtinendam aut non obtinendam præferre: sed de omnibus assensum retinet, & (NB.) finem esse dicit epochen, cum qua simul ingredi imperturbatum mentis statum dicebamus, capite nimirum 12. ubi agit de fine Scepticæ: dixerat enim ibi, assensus retentionem, quasi fortuito, imperturbatam mentis statum consecutum fuisse tanquam umbram corpus. Hisce gemina legere licet apud Laërtium in vita Pyrrhonis circa finem. Postremo autem, inquit, Sceptici finem aiunt (NB.) nihil definire, neque pronunciare, quam rem sequatur umbra in modum animi tranquillitas & constantia, ut ait & Timon, & Ænesidemus. Ex quibus manifestissimum est Scepticos pro fine habuisse dubitationem sive epochen, quia*

eam experiebantur sequi animi tranquillitatem, non aliter ac umbra sequitur corpus. Non igitur præter dubitationem quicquam spectasse eos dicendum est, sed in ea acquievissent, quia dubitando in eo se putabant constitui statu quem unice desiderabant. Neque id quod ita cum fine aliquo connexum est pro alio fine à priori distincto sumendum est. Atque adeo optime Cartesius sententiam Scepticorum affecutus & interpretatus est, dicendo eos dubitasse tantum ut dubitarent, & præter incertitudinem ipsam nihil quæsisse, quia solus ille status summe ipsos ex sua opinione reddebat beatos, dabat enim animi tranquillitatem, quam unice desiderabant.

XXIII. Paragrapho 13. *Putandum tamen esse negat Scepticos aequè post investigationem, ac prius addubitavisse: quod Cartesii verba præ se ferunt.* Atque ad id probandum adducit Ciceronem, cujus testimonium antea repudiavit, quia mollius quam par est ille sententiam eorum interpretatus est. Neque majoris ponderis est testimonium Socratis apud Platonem sententiam suam exponentis; quia tam Socratem, quam Platonem à doctrina Pyrrhonorum alienum fuisse Sextus Empiricus testatur. Postea idem quod antea dixerat repetit, iudicatque tale quid non esse putandum de viris acerbis, ingenio, memoria, nec non labore supra omnes pene Philosophos. Sed frustra; quia istæ solummodo ejus sunt suspiciones, & contrarium jam satis probatum est; & si operæ foret pretium pluribus testimoniis ex Sexto Empirico probari posset. Unicum modo locum addemus ex Laërtio in vita Pyrrhonis. Is igitur postquam quosdam ejus discipulos nominasset, *Hi omnes, inquit, à Magistro quidem Pyrrhonii, ceterum à dogmate Aporetici & Sceptici, præterea & Ephæctici, & Zetetici appellabantur. Est enim Zetesis sic dicta, quod semper in veritatis inquisitione versetur. Porro Sceptica, quod (NB.) semper querat & nunquam inveniat. Ephæctica autem dicitur ab eventu, quod (NB.) post inquisitionem ambigatur utidem. Aporetica vero, (NB.) quod ejus sectatores semper addubitem.* Quis non videt ex hactenus dictis manifestum esse Scepticos non minus post investigationem ac prius addubitavisse.

XXIV. Porro Adversarius in sequentibus Cartesium quidem à Scepticismo absolvit, utpote *qui nec verum, inquit, de rebus sustulit, nec investigantibus abrogavit percipiendi certitudinem.* Sed addit, *se mirari, Virum ingeniosum adeo leviter & parum erudite suam dubitationem à dubitatione Scepticorum distinxisse. Ut perdifficile creditu sit, quod alicubi gloriatur sese complures libros à Scepticis & Academicis ea de re, puta de dubita-*

tione, conscriptos jam dudum vidisse, atque istam cramben recoxisse non sine fastidio. Ac porro etiam protestatur se tam illum pro Sceptico non habere, uti potius opinatorem esse censeat opiniosissimum. Cartesius sc. docens suam dubitationem utilem esse ad veritatem melius & accuratius investigandam, seque eum finem habuisse sibi propositum, levem & parum eruditam facit distinctionem inter suam & Scepticorum dubitationem, qui eam tanquam finem sibi proponunt, & quorum tota doctrina ad dubitandum est instituta, sicuti ostensum est. Fines nimirum toto genere diversi & oppositi non multum inter se distant, si huic homini credendum sit. Uter autem Scepticorum libros accuratius legerit, Adversarius, an Cartesius, ex iis quæ dicta sunt alii iudicium ferant. Denique nisi probetur ubi Cartesius præter, vel contra rationem, nimium opinionibus suis steterit, pro calumnia habetur nobis quod hic de ipso effudit homo noster.

XXV. Paragrapho 14. Adversarius ferre non potest, quod, cum Cartesius in epistola, quam conscripsit ad interpretem principiorum Philosophiæ Gallicum, suam dubitationem *ad solam contemplationem veritatis restringendam esse vult, minime vero ad vitæ praxin esse extendendam, quibusdam Scepticorum sectam secutis attribuat, quod dubitationem etiam ad actiones vitæ extenderent, ita ut prudentia ad regimen vitæ necessaria uti negligerent.* Item quod in responsione ad objectiones quintas *plane ridendos fuisse dicat illos Scepticos* (supponens scilicet tales aliquando fuisse) *qui res humanas eo usque negligebant, ut, ne se in præcipitia conjicerent, ab amicis debuerint asservari.* Adjungit etiam quædam *de dubitatione praxin vitæ concernente*; De qua, cum ad paragraphum 30. ex professo agendum sit, nihil nunc dicemus. *Ac putat hoc tam esse effuditum temere, ut nihil supra.* Nam, inquit, *quis unquam Scepticorum istiusmodi furore correptus fuit?* Atque usque ad paragraphum 18. valde operose conatur falsitatem ejus ostendere, id est, magno molimine magnas nugas agit. Respondeo enim Cartesii scopum nequaquam fuisse accurate disputare, an unquam fuerint Sceptici, qui revera eo usque dubitationem extenderent; an vero, vel per calumniam, vel per consequentiam ex ipsorum doctrina deductam, ab aliis id ipsis fuerit impactum: sed tantum à sese amoliri talem dubitationem, quæ quibusdam Scepticorum aliquando attributa fuit, atque etiam nunc à multis attribuitur. Atque hoc Adversarius ipse concedere cogitur, & Diogenis Laërtii testimonium allegat in vita Pyrrhonis. *Consentanea ad hæc, inquit ille, Pyrrhoni & vitæ erat: nihil declinans, nihil devi-*

tans sustinebat omnia: currus si forte occurrissent, & prærupta, & canes, & talia, nihil omnino sensibus permittens. Servabatur autem (ut Caristius Antigonus refert) à sequentibus senecessariis. Præter Laërtium adducit & Aristoclem vetustissimum Scriptorem, aliosque. Hæc ad Cartesium excusandum abunde sufficiunt.

XXVI. Porro Adversarius paragrapho 18. ait Cartesium egregie suam depingere dubitationem circa finem Meditationis I. Verba autem Cartesii quæ allegat hæc sunt. Tandem cogor fateri nihil esse ex iis, quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconsiderantiam vel levitatem; sed propter validas & meditata rationes: ideoque etiam ab iisdem, non minus quam ab aperte falsis, accurate deinceps assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire: sed nondum sufficit hæc advertisse: curandum est, ut recorder: assidue enim recurrunt consueta opinioniones, occupantque credulitatem meam, tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, fere etiam me invito: nec unquam iis assentiri & considerare desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt revera, nempe aliquo quidem modo dubias; ut jam jam ostensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum sit credere quam negare. Quapropter, ut opinor, non male agam, si voluntate in contrarium versa me ipsum fallam, illasque aliquamdiu omnino falsas, imaginariasque esse fingam, donec tandem, velut æquatis utrinque præjudiciorum ponderibus, nulla amplius prava consuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Hactenus Cartesius. Adversarius autem, præmissis more ipsi solito ridiculis exclamationibus, Unum imprimis esse ait, quod scire laborat; qualia nempe intelligi debeant ista præjudicia quorum utrinque pondera necesse sit æquari: nequid animum veri certique cupidum ultra præpediat. Nisi mens ejus contradicendi & cavillandi studio occæcata fuisset, facile id scire potuisset. Textus est evidens: sunt enim ab una parte consuetæ opinioniones, quæ assidue recurrunt, occupantque credulitatem nostram tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, fere etiam nobis invitis: & quibus nunquam assentiri & considerare desuescimus, quamdiu tales esse supponemus, quales sunt revera, nempe aliquo quidem modo dubias; sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum est credere quam negare. Hæc nempe præjudicia sunt revera præjudicia; sunt enim judicia quibus aliquid determinatur; sed quæ sunt formata citra prævium rationis lumen, quibusque tanquam auctoritatibus fidere consuevimus. Quia vero ea mentem avertunt ab ulteriori veritatis

tatis inquisitione, & præterea quasi fontes sunt, unde omnis generis errorum scaturigines uberrime promanant (quidquid enim iis inædificatur, vel est erroneum, vel saltem tale, ut cum ratione non possumus esse certi, esse verum, quod respectu nostrî tantundem fere est) sana ratio docet illa esse deponenda. Verum quia solummodo opinioniones eas in dubium revocando, easve considerando tales quales sunt, non satis, veluti dictum est, mens ab iis averti potest, ut illis fidem adhibere desuescat, eadem ratio dicat amplius quid faciendum esse, voluntatem nimirum in contrarium esse vertendam, sensu superius explicato, sumendumque esse animi propositum, quo fingimus illa esse falsa, id est eorum statuimus non majorem habere rationem quam si falsa forent. Atque hoc est alterum præjudicium, per quod revera non judicamus illa esse falsa, sed ad tempus tanquam talia sine assensu aut dissensu consideramus, donec tandem, velut æquatis utrinque præjudiciorum illorum alterius nempe veri, alterius fictitii ponderibus, nulla amplius prava consuetudo iudicium nostrum à recta rerum perceptione detorqueat. Sensum verborum Cartesii non alium esse vel puer iudicare facile posset.

XXVII. Neque aliter hæc exposuit Claubergius in notis ad primam Meditationem articulo 43. licet homo noster id etiam videre non potuerit. Ut autem id pateat operæ pretium est verba ejus adscribere. *Præjudicia*, inquit ille, *de quorum ponderibus æquandis hic sermo est, diversi sunt generis: unum est revera tale, alterum fictitium (nota verbum fingam); prius antiquum est & propter longam consuetudinem transivit in habitum, posterius ex hypothesi solum assumitur ad tempus (nota verbum aliquamdiu), nec gignit propterea habitum, sed ad vitiosum precedentis præjudicii habitum tollendum introducit, quod his indicatur verbis: donec nulla amplius prava consuetudo iudicium meum à recta rerum perceptione detorqueat.* Etiam si hæc & Cartesii doctrinæ, & rationi sanæ sint consona, Adversario tamen placere non potuerunt, neque dubitat, *si vera sit hæc interpretatio, quin Cartesius & febriculosus & somnians ita scripserit.* Se ipsum procul dubio designare voluit, cum ineptam adeo, qualem subicit, cavillationem adhibuit ad id probandum. *Quid enim?* inquit, *Anne præjudicium fictitium, & quod ad tempus ex hypothesi solum assumitur, oppositum præjudicio quod revera tale, quod prius & antiquum est, quodque propter longam consuetudinem transivit in habitum, æquare libram poterit? vel ad habitum vitiosum inoliti pridem præjudicii tollendum sufficere? Sedet animo meo firmum ex. gr. fixumque præjudicium, à teneris valde unguiculis,*
vide-

videlicet solem esse lucidum, & ingentem habere vim calefaciendi tellurem, vegetandique. Sed non lubet sapere de præjudiciis. Adeoque juxta methodum Cartesii, quantum potero, fingam, longe falsissimam esse hanc meam opinionem. Imo vero solem esse corpus obscurum & tenebrosum, neque quidquam prodesse saxis & arboribus, quin & inammana frigiditate potius obesse. Hac fictio poteritne refundere inveteratum præjudicium? facereque ut meus animus inter ista duo hæreat tanquam in æquilibrio? Voculam aliquamdiu non valde moror. Illud paulo propius exponi velim, quinam ea fictio habitum saltem aliquo usque non gignat, & ad habitum tamen expellendum introducatur. Neque video quinam hæc non discrepent à Cartesii disciplina, qui plane consuetudini scilicet assentiendi vult opponi consuetudinem dubitandi, quippe qua nihil conducatur magis ad firmam rerum cognitionem assequendam. Sic enim diserte pronunciat Responsione ad secundas objectiones. Respondeo 1°. Cum præjudicium istud fictitium, quod ad tempus solummodo assumitur, sit animi propositum opiniones aliquo modo dubias habendi pro falsis, earumque non majorem habendi rationem quam si falsæ forent, in veritatis investigatione, usque dum legitime sunt examinatæ, ad vitiosum præcedentis præjudicii habitum tollendum sufficit. Quid ni enim in illo proposito manere possumus, præsertim cum præcedunt dubitandi rationes contra inveteratas opiniones, quæ animi veri cupidum ad tale propositum sumendum, & in illo perseverandum, usque dum legitimum examen est institutum, invitant. Exemplum quod de sole adducitur, modo ad mentem Cartesii & Claubergii explicetur Adversarium nihil juvare potest. Ita igitur illud propono. Quia ab incunte ætate quidquid à sensibus vel per sensus accepimus pro maxime certo habuimus, veluti exempli gratia esse solem aliquem, qui sit lucidus, quique ingentem habet vim calefaciendi tellurem, vegetandique; Sceptici vero sensuum certitudinem, & generaliter rerum materialium existentiam in dubium vocarunt, & suum dogma rationibus adstruere sunt conati; rationi consentaneum est ut veterem nostram de sensuum certitudine opinionem ad examen revocemus, si nihil, nisi quod certissime verum est, ut Philosophum decet, velimus admittere. Verum ut liberius & feliciter examen illud instituat, & non turbemur ex eo quod non possumus desuescere fidem adhibere iis opinionibus, quæ hæctenus pro maxime certis admisimus, quæque ad minimum sunt valde probabiles, etiamsi aliquo jam modo, post auditas Scepticorum rationes dubitandi, videri possint dubiæ, voluntatem in contrarium verte-

mus, id est aliud sumemus propositum, quod est contrarium ei quod antea habuimus, videlicet opinionem illam de sensuum certitudine, & rerum materialium existentia, & per consequens etiam num sit sol, qui tales edit actiones, quemadmodum hactenus opinati sumus, habendi aliquantisper, donec novum est institutum examen, pro falsa, ejusque non majorem habendi rationem quam si foret falsa. An non tale propositum, ad quod assumendum sana ratio nos invitat, æquare libram poterit, & esse efficax ad vetus præjudicium depellendum? 2°. Illud animi propositum non gignit habitum, sive mentis dispositionem ad semper perseverandum in illo præjudicio; quia tale propositum non sumitur nisi ab iis qui serio & statim proposuerunt opiniones ad examen exactius revocare; atque in eum finem, ut ab illo desistant simulac istud factum est: interim ad veterem habitum expellendum, propter rationem dictam est sufficiens. 3°. Quod Adversarius dicit, *se non videre, quinam hæc non discrepent à Cartesii disciplina, qui plane consuetudini assentiendi vult opponi consuetudinem dubitandi, quippe qua nihil conducatur magis ad firmam rerum cognitionem assequendam; Responsonibus ad secundas objectiones, nimis quam ridiculum est. Cartesius non longe à principio Resp. sec. dicit: Nihil magis conducere ad firmam rerum cognitionem assequendam, quam ut prius de rebus omnibus præsertim corporeis dubitare assuescamus. Quænam quæso hic fingi potest inter Cartesium & Claubergium discrepantia? Cartesius loco dicto, antequam firmam rerum cognitionem sumus assecuti, ad eam acquirendam, utilissimum esse judicat ut de rebus omnibus præsertim corporeis, propter rationes dubitandi, assuescamus dubitare, donec scilicet legitimum examen est institutum, quod, uti dictum est, vitiosum habitum gignere non potest. Quinimo cum solummodo dubitando, quemadmodum superius visum est, ad optatum finem pervenire non possumus facile, judicat præterea utilissimum esse ut dubia fingamus esse falsa. Quod Claubergii interpretationi est in omnibus consonum.*

XXVIII. Claubergius ad ista verba, *Me ipsum fallam, commentans dixerat, Fucum ejusmodi non minorem hic usum habere, quam in rebus politicis & militaribus. Si enim negligentes nimium sunt milites in faciendo officio, sæpe Gubernator nocturnos tumultus excitat, ut evigilantes armis intenti esse discant. Sic igitur mens nostra socors & supina excitanda est, ut vigilet ne falsis opinionibus, tanquam clandestinis hostibus, præda fiat, & ab usâem specie & larva quasi hostium apud amicum capiendi, ut solita*
sue-

fuertur, occupetur. Iftud paragrapho 19. homo infulsus *comprimis facietum* effe ait, quia *longiffime diverfa funt hæc; alium quemlibet fallere vel fe ipfum fallere.* Sed quid hoc ad rem præfentem facit? Claubergius enim tantum agit de paritate ufus utriufque fallaciæ. Dicitur, inquit porro, *quidem fe fe ipfum fallere, qui rationes fuas male init: unde fit uti fruſtretur eo fine, quem ſibi propoſuerat: verum quomodo ſciens quiſpiam & volens ipſum fe fe volentem & ſcientem fallere poſſit plane non capio.* Verum, relictis infubidis dicteriis & exclamationibus, quas hæcce ſubjungit ſcurrandi artifex, ſufficit notare ineptam hanc effe cavillationem: fallere enim fe ipſum ſano ſenſu quis dici poteſt, qui, ut mentem ſuam avertat à fide adhibenda iis opinionibus, quæ quidem aliquo modo ſunt dubiæ, ſed tamen valde probabiles, artificio quodam utitur, voluntatem, ſenſu ſuperius tradito, in contrarium vertendo, ſumendoque pro poſitum opiniones iſtas non alio loco habendi quam ſi falſæ forent. Quod inſignem uſum habere oſtenſum eſt.

X XIX. Paragrapho 20. ſuſpicatur homo ineptus, *Claubergium Cartefii mentem parum feliciter aſſecutum eſſe.* Verbaque iſta Cartefii, *Voluntate in contrarium verſa me ipſum fallam, nihil aliud ſignificare poſſe,* ait, *quam iudicium ſive iudicandi facultatem in contrarium vertere, id eſt, uti opinatur, contrarium iudicare.* Nam *iudicare, inquit, ſecundum placita Cartefii, voluntatis eſt officium.* Atque porro addit, *ſe propterea vix dubitare, quin omnino Cartefius hoc voluerit: nempe fictionem illam & fictitiam hypotheſin, videlicet conſuetas opiniones non eſſe tales, quales revera ſunt, puta probabiles, imo vero falſas eſſe omnes imaginariasque, tamdiu fovendam eſſe, donec poſteriora præiudicia non minus animo, deſixa ſedeant, quam priora.* Reſpondeo 1°. Summam eſſe congruentiam inter doctrinam Cartefii & Claubergii interpretationem abunde ex retrodictis conſtat. Neque ſtolidis ſuis cavillationibus Sophiſta hic unquam efficiet ut quiſquam ſanæ mentis aliter ſit crediturus. 2°. Nunquam in animum induxiſſem quenquam repertum facile iri hominem, nedum Theologum profeſſione, qui auſus eſſet ſciens & volens mentem alicuius ita pervertere. Non enim ipſum latet Auctorem Septimarum objectionum quæſt. 1. ſ. 2. lit. E. in eundem ſenſum viſum eſſe voluiſſe mentem Cartefii explicare. Verba ejus hæc ſunt: *Dicis gratia, inquit ille, cum dubium ſit habere te oculos, te caput, te corpus, adeoque illud habere debeas pro falſo, ex te ſcire velim quid ſit illud, habere pro falſo, an credere, & dicere falſum eſt me habere oculos, caput, corpus? An credere & voluntate plane in contrarium verſa dicere, non habeo oculos,*
caput,

caput, corpus, sive ut verbo dicam, credere, dicere, ponere oppositum ejus, quod dubium est? Hoc ipsum ais, &c. Neque minus novit (constat enim ipsum has legisse objectiones & responiones ex textibus quos inde allegavit) Cartesium respondisse in hanc formam: *Ubi dixi dubia esse aliquandiu pro falsis habenda, sive tanquam falsa rejicienda, tam manifeste explicui me tantum intelligere, ad veritates Metaphysica certas investigandas, non majorem habendam esse rationem dubiorum, quam plane falsorum, ut nemo sana mentis videatur posse aliter mea verba interpretari; & nemo mihi assingere, me voluisse credere oppositum ejus quod dubium est, presertim, ut paulo post habetur, ita credere, ut mihi persuadeam aliter habere se non posse, atque illud certum esse, nisi qui pro cavillatore haberi non erubescat. Et quamvis hoc ultimum ab auctore nostro non affirmetur: sed ut dubium tantum proponatur, mirum tamen virum tam sanctum voluisse hac in parte imitari pessimos illos detractores, qui saepe sic tantum narrant ea quae de aliis credi volunt, addentes se ipsos non credere, ut impunius maledicant. Legantur etiam quae ibidem Cartesius respondet ad haec verba: Atque illud est dubitare in orbem ferri. Item ad ista: Ergo ex lege ponam dicamque nullum corpus existit. Ita ut luce meridiana clarius sit hunc nostrum adversarium esse malitiosum calumniatorem, cum, ut posset cavillari, mentem alicujus eo interpretatur modo. Plura non addam hoc loco ad Cartesii defensionem; quia superius de iisdem hisce fatis superque actum est.*

XXX. Sed mentem suam, inquit, eo modo ipse Cartesius explicare videtur. Quintis Responionibus ad primam Med. adhibita similitudine baculi nempe curvi, quem, uti rectus exeat, in adversam partem recurvamus. Ac porro subjungit, baculum illum curvum, nisi fallitur, animum esse praedudicii occupatum. Atque hunc, uti rectus exeat, contrariis opinionibus atque praedudicii imbuendum esse. Deinde quoque post caninos aliquot latratus ita pergit: Nam quod Cartesius illico subdit, quasi notissimum; Saepe falsa pro veris utiliter sic assumi, ad veritatem illustrandam; ut cum Astronomi Aequatorem, Zodiacum, aliosque circulos in caelo imaginantur: cum Geometra novas lineas datis figuris adjungunt: & saepe Philosophi multis in locis. Totum, inquam, illud & ridiculum prorsus est, & longissime alienum. Quare quaeso? Nihil, inquit, hoc pacto falsi pro vero supponitur. Tantum in corporea natura linea quadam & circuli designantur animo. Philosophi porro, non inficior, adversario petenti falsum effatum tantisper haud raro quasi verum concedunt, adeoque supponunt quodammodo. Sed quid hoc ad rem? Nec enim de qualicumque falsorum suppositione pro veris impraesentia-

sentiarum est questio: de tali suppositione disputatio est, quæ mentem præjudiciis falsis & opinionibus imbuat: & retro curvam in contrariam partem recurret. Respondeo 1°. Baculus curvus est animi propositum quod habuimus veteres opiniones dubias quidem aliquo modo, sed interim valde probabiles, credendi esse veras. Baculus in contrariam partem recurvatus est animi propositum priori contrarium, non quidem credendi, sive judicandi opiniones esse falsas, sed fingendi, & per mentis fictionem supponendi, eas esse falsas, veluti sæpius explicatum est, & ex textus circumstantiis patet. 2°. Cum Astronomi & Geometræ in cælo imaginantur Æquatorem, Zodiacum, &c. non credunt esse revera in cælo eos circulos, &c. sed mentis quadam fictione supponunt, quasi illic essent, iisque tanquam hypothesebus utuntur, ultra quod Cartesius nihil voluit, quia id sufficit ad illustrandum id quod intendit. 3°. Non nisi per calumniam dicitur, hic disputari de tali suppositione, quæ mentem falsis opinionibus & præjudiciis imbuat, uti ex dictis patet.

XXXI. Paragrapho 21. Homo facetus, *se nunquam potuisse non mirari*, ait, quotiescunque ipsi in mentem venit eorum qua leguntur apud Cartesium *Dissertatione de methodo*. Sed operæ pretium est videre, quam justa ipsi fuerit mirandi causa. Cartesius igitur §. 18. ita dixerat: *Quod ad eas opiniones attinet, quas ego ipse in eum usque diem fueram amplexus, nihil melius me facere posse arbitrabar, quam si omnes simul & semel e mente mea delearem, ut deinde vel alias meliores, vel certe easdem, sed postquam matura rationis examen subiissent, admitterem.* Dixerat etiam aliquanto post: *Quamvis, quia meum opus mihi ipsi satis placet, ejus exemplar hic vobis proponam, non ideo cuiquam auctor esse velim ut simile quid aggrediatur. Poterunt fortasse alii, quibus Deus præstantiora ingenia largitus est, majora perficere. Sed vereor ne hoc ipsum quod suscepi tam arduum & difficile sit, ut valde paucis expediat imitari. Nam vel hoc unum, ut opiniones omnes, quibus olim fuimus imbuti, deponamus, non unicuique est tentandum.* Post hæc allegata ait, *eundem tamen ab initio Principiorum Philosophia sic fari. Quoniam infantes nati sumus, & varia de rebus sensibilibus judicia prius tulimus, quam integrum nostræ rationis usum haberemus, multis præjudiciis à veri cognitione avertimur, quibus non aliter videmur posse liberari, quam si semel in vita de iis omnibus studeamus dubitare, in quibus vel minimam incertitudinis suspensionem reperiemus. Quin & illa etiam de quibus dubitabimus, utile erit habere pro falsis, ut tanto clarius quidam certissimum & cognitum facillimum sit inveniamus.* Et paulo post: *Dubitabimus*

imprimis an ulla res sensibiles & imaginabiles existant. Dubitabimus etiam de reliquis, quæ antea pro maxime certis habuimus; etiam de mathematicis demonstrationibus; etiam de iis principiis, quæ hactenus putavimus esse per se nota. Atque de hisce iudicium ferens, Conciliet ista, inquit, qui potest, & cui vacat. Sed quid opus est conciliatione, ubi ne minima quidem contradictionis umbra reperitur. Forte autem huic homini hæc talia visa sunt per insomnium, quo res sub aliena facie & specie sæpiuscule solent repræsentari. Quæ etiam postea subjungit amentis potius deliria sunt, quam solida argumenta. *Mibi, inquit, certe res nimium ridicula videtur & jocosa. Nempe vult Cartesius nihil æque prodesse, quo firmam & solidam rerum scientiam consequamur, atque dubitationem, sive veterum præjudiciorum omnium depositionem. Et hanc methodum tamen adeo necessariam homo perquam oculatus quasi commodam soli sibi vendicat, & pauculis præterea, nescio quibus, albæ gallinæ filiis. Obsecro, quamnam ob rationem? Enimvero, maxima pars hominum, inquit Cartesius, sub duobus generibus continetur, quorum neutri potest convenire. Nempe permulti sunt, qui, cum plus a quo propriis ingenii considant, nimis celeriter solent iudicare, nunquamque satis temporis sibi sumunt ad rationes omnes circumspiciendas, & idcirco, si semel ausint opiniones omnes vulgo receptas in dubium revocare, & velut à trita via recedere, non facile illi semita, quæ rectius ducit, semper insistent; sed vagi potius & incerti in reliquam vitam aberrabunt. Alii vero fere omnes cum satis iudicii vel modestiæ habeant ad existimandum, nonnullos esse in mundo, qui ipsos sapientiâ antecedant, & à quibus possint doceri, debent potius ab illis opiniones, quæ secuturi sunt, accipere, quam alias proprio ingenio investigare. Post hæc insanum in modum exclamat: O methodum certe paucorum hominum, & mentium bene sanarum! Rogatque, quinam tandem illi sint, quibus expediat vulgo receptas opiniones, quibus & ipsi quoque imbuti forte pridem fuerant vocare in dubium; si neque modestiæ, neque præsidentibus & levibus ingenii, utile sit à trita via recedere? Illi soli sunt, quibus unica veritas cordi est, firmumque sumunt propositum de omnibus dubitandi, quin etiam pro falsis habendi, in quibus vel minima falsitatis vel incertitudinis suspicio invenitur; & qui per consequens neque nimis præcipitantes sunt in iudicio ferendo ante iustum scilicet examen institutum, ad quod iusta temporis mora, diligentia, attentio, & meditatio requiruntur; neque per modestiam aliorum auctoritati nimium tribuunt; sed solum rationis filum sequi statuentes, illud tantummodo pro vero assumunt quod clare & distincte perceperunt, & ad claros & distinctos*

Etos conceptus formandos omnem impendunt industriam & laborem quibus illud obtinetur. An porro methodus hæc propterea culpanda venit, quia paucis, propria scilicet eorum culpa, convenit, & à paucis observari potest? Ego semper credidi sapientiæ arcem paucissimis patere. Omnes regiones perambulentur, & consulatur quantillus sit numerus eorum, qui Sapientis titulum revera merentur. Neque prætereundum est quod per calumniam Cartesio hic affingitur, quasi absolute & generaliter dixerit, *modestis ingenii utile non esse à trita via recedere*. Non enim de aliis sermonem instituit quam de iis, *qui satis iudicii vel modestiæ habent ad existimandum nonnullos esse in mundo, qui ipsos sapientia antecedunt, & à quibus possunt doceri, & per consequens eorum auctoritati nimium confidere consueverunt: atque de illis dicit, quod debeant potius opiniones, quas secuturi sunt, ab aliis istis accipere, quam alias proprio ingenio investigare*. Ratio est, quia præjudicium de eorum sapientia & eruditione ipsis semper erit impedimento, quo minus rationis lumen, uti par est, sequi possint.

XXXII. Paragrapho 22. nihil aliud notandum occurrit, quam eos, qui ex ingenii levitate nimis præcipitantes sunt in iudicio ferendo, vel aliorum auctoritati nimiam adhibent fidem ex modestia, contentos esse debere superficiali cognitione, quæ tantum est opinio male fundata. Porro Cartesius Dissertatione de Methodo, post jam statim allegata, ait, *se proculdubio futurum fuisse in horum numero* (qui scilicet, cum satis iudicii vel modestiæ habeant ad existimandum nonnullos esse in mundo, qui ipsos sapientia antecedunt, & à quibus possunt doceri, debent potius ab illis opiniones quas secuturi sunt, accipere, quam alias proprio ingenio investigare,) *si unum tantum præceptorem habuisset, & nunquam diversas illas opiniones cognovisset, quæ ab omni memoria doctissimos quosque colliserunt*. Item paulo post: *Quia neminem inter ceteros eligere poterat, cuius opiniones dignæ viderentur, quas potissimum amplecteretur, aliisque omnibus anteferreret, se fuisse quodammodo coactum, proprio tantum consilio uti ad vitam suam instituendam*. Ad ista nugator noster ita commentatur. *Plane, inquit, huc res hæc pertinet, uti Cartesium suo sibi solius ingenio sapuisse credamus, neque ulli præceptori quidquam debuisse. Quod quam verum sit, alterius & prolixioris est indaginis*. Si Adversarius alterius non suo ingenio sapere velit, per me licet. Ego cum Cartesio iudico propriæ rationis lumen sequendum esse in Philosophia, neque ulli opinioni adhærendum propter aliorum præsentium auctoritatem. Errare illi potuere, neque quidquam adeo

absurdum est quod non ab aliquo Philosophorum defendatur. Neque ex eo sequitur nihil veri ab aliis traditum esse, quod non sit amplectendum, ubi ad rationis trutinam est expensum. Apposite ad hanc rem Cartesius Responsionibus septimis in Notis ad Quæstionem 2. §. 2. littera 2. *Si quis, inquit, forte haberet corbem pomis plenam, & vereretur, ne aliqua ex pomis istis essent putrida, velletque ipsa auferre, ne reliqua corrumpere. Quo pacto id faceret? An non in primis omnia omnino ex corbe rejiceret; ac deinde singula ordine perlustrans, ea sola, qua agnosceret non esse corrupta resumeret, atque in corbem reponeret, alii relictis? Eadem ergo ratione, ii qui nunquam recte philosophati sunt, (sequendo videlicet rationis lumen) varias habent in mente sua opiniones, (inter quas quoque numerandæ sunt quas à præceptoribus didicimus, & eorum auctoritate nixi credidimus) quas cum à pueritia conservare cœperint, merito timent ne pleraque ex iis non sint vera, ipsaque ab aliis separare conantur, ne ob earum mixturam reddantur omnes incesta: Hocque nulla meliore via facere possunt, quam si omnes simul & semel, tanquam incestas falsasque rejiciant; ac deinde singulas ordine perlustrantes eas solas resumant, quas veras & indubitatas esse cognoscant. Ita Cartesius proprio suo ingenio sapit, ut tamen non deneget fidem iis, quæ ab aliis dicta sunt, postquam examine instituto vera esse deprehenduntur. Quantum porro ad locum communem de ambitione Epicuri, is, fateor, egregie ipsi commodus est ad ostentandam suam garrulitatem, sed nego Cartesium similis ambitionis, nisi per calumniam, accusari posse.*

XXXIII. Paragrapho 24. ad postremo allegatum textum è Dissertatione de Methodo hunc in modum pergit. *Frigide, inquit, profecto ac jejunè. Nam si neque Scepticorum natio, neque dogmaticorum ulla secta placebant, quid vetabat, quo minus Eclecticorum vestigia premere? At sparsam per tot sectarum discrimina diffusamque veritatem exciperet, inque unum colligere corpus & redigere conaretur? Floriferis ut apes in saltibus omnia libant. Nec enim, quantum existimo, Philosophus ullus, vel saltem ulla Philosophorum secta tam est infelix, ut nihil ex vero viderit. Respondeo: hic rursus calumniatorem supponere quasi Cartesius dixisset nihil ab aliis dictum esse quod sit verum. Hoc dicit nihil quod ab aliis dictum est recipiendum esse propter eorum auctoritatem, sed revocandum esse ad novum examen, & ad rationis trutinam expendendum, antequam recipiatur. Deinde, Si tantum ea colligerentur, quæ hactenus inventa fuere, quæque vera deprehenduntur, nullum inde systema Philosophiæ integrum, cujus partes omnes super solidis son-*

fundamentis extractæ apta conspiratione connecterentur, formari possent. Quam multa enim non deficerent! Quam magni non relinquerentur hiatus! Et experientia testatur quam infeliciter opus successerit iis, qui hactenus id tentare sunt conati. An autem Cartesius secundum suam methodum hac in re præ cæteris palmam meruerit, ex ipsius scriptis judicari potest ab iis qui à præjudiciis liberi sunt.

XXXIV. Paragrapho 25. Ex eo quod Cartesius dixerat, *vel hoc meum, ut opiniones omnes, quibus olim fuimus imbuti, deponamus, non unicuique esse tentandum*, conficit homo noster hanc fuisse ejus mentem. Ex quo ipse dubitationum pelagus immensum atque profundissimum & intravit & enavit feliciter, opus haud esse tam prolixum tamque laboriosam dubitationem. Quod præceptum veri jam non ultra desit, qui sacerrimo mysterio dubitandi sit perfunctus absolutissime, uti post futuros ea molestia liberaverit: erutaque de infimis abyssu veritate, reliquam iis fecerit gloriam credulitatis. Cur Cartesius hoc unicuique non esse tentandum dixerit expressis verbis, uti visum est, addidit: ita ut hæc conjectatio non nisi maligni animi, omnia perverse interpretantis, ut habeat cavillandi occasionem, figmentum sit. Porro valde nobis gratulamur quod Cartesius historiam observationum suarum de his quæ in dubium sunt revocanda, & tanquam falsa consideranda, in Dissertatione de Methodo communicaverit, causasque addiderit, cur id faciendum sit, si nil nisi quod certissime verum est velimus admittere: quia ista legentibus, & animadvertentibus rationi esse admodum consentanea, magnum factum est operæ compendium. Interim & hoc addimus non nisi per calumniam fingi, Cartesii mentem fuisse, solam credulitatis gloriam nobis relinquere in eruta ab ipso veritate. Quidni locus additur ubi ipse tam iniquam petitionem instituit? Cartesio non major est habenda fides, quam quibusvis aliis. Solum rationis dictamen audiendum in Philosophia, ipsius præcepta si sequamur. An autem in omnibus illud secutus sit ipse in scriptis, quæ in lucem emisit, singulorum est judicare. *Cæterum, inquit Adversarius, uti plane liqueat, non inanem esse conjecturam, quod occæperam dicere, hoc agi, nequis audeat post Roscium saltare, id est, ambigere post Cartesium, fidem adhibet Clarissimus Claubergius, Initiatione Philosophi, quinto capite. Cujus adeo verba libet adscribere. Cartesius in dubitatione novennali non est imitandus; stultum enim foret se per tot annos nunc velle parare, ad Philosophiam proprio ingenio invenendam, cum ea, qua unice semper fuit expetita, jam inventa & tradita nobis sit à Cartesio: neque in ea, dubitatione videlicet novennali,*

vennali, consideranda, menses aut hebdomadae ulla impendenda sunt. Quid ergo, inquit noster, restat? Certe nihil aliud quam unum hoc, ut audacter in quascunque Cartesii sententias ilico pedibus eamus, & vero clausis oculis quam citissime nos proripiamus. Notandum est circa hæc, ut de Claubergerii mente judicari possit, eum à paragrapho 19. capitis 5. ad 21. inter sese conferre dubitationem Cartesii novennem, de qua agitur Dissertatione de Methodo, & metaphysicam, de qua agitur Meditatione 1. & initio Principiorum Philosophiæ; & numerare inter eas (quamvis, ut ait, habeant nonnulla communia, in quibus ab una ad alteram licet argumentari) septem differentias, è quarum sexta desumpta sunt jam jam citata, sed confuse satis & mutilate, uti scilicet cum majori probabilitatis specie incautos decipere posset. Claubergerius ita loquitur: *In dubitatione Metaphysica Cartesius imitandus est eo modo quo alibi explicatur, & ipse vult ut menses aliquot vel saltem hebdomadas in iis, de quibus prima Meditatione tractat, considerandis impendamus.* (Resp. secundis post initium) *Verum in dubitatione novennali non est imitandus, (stultum enim foret, se per tot annos nunc velle parare ad Philosophiam proprio ingenio inveniendam, cum ea qua unice semper fuit expetita, jam inventa & tradita nobis sit à Cartesio) neque in ea consideranda menses aut hebdomadae ulla impendenda sunt.* Cum Claubergerius expressis verbis dicat Cartesium esse imitandum in dubitatione Metaphysica convenienter ipsius disciplinæ, ut scilicet mentem à præjudiciis liberemus, cumque inter cætera unum ex præjudiciis sit, quod nimium soleamus fidere auctoritatibus aliorum, manifestum est ipsum velle ut ne quidem fidem adhibeamus iis quæ à Cartesio sunt tradita, antequam ad rationis lancem expensa deprehendantur esse vera. Quantum vero ad dubitationem Cartesii novennem, in quo eum non esse imitandum existimat Claubergerius, nihil dicit quod non est apprime conveniens: cum enim ille per novem annos inter homines conversando & peregrinando observaverit, quid circa res singulas, prout occurrebant, in dubium revocandum sit, & propter quas causas; cumque ille secundum methodum à sese inventam Metaphysicæ & Physicæ principia postea nobis solidissima tradiderit, quæque sunt, Claubergerii & plurimorum aliorum judicio, talia qualia semper fuerunt expetita, labori tanto parcere possumus, & ipsius vestigia sequi, sed ea semper adhibita cautela ex ipsius præscripto, nequid auctoritati tribuamus nimium. Euclides ex. gr. multum temporis & laboris procul dubio impendit in geometriæ elementis, tum inveniendis, tum concin-

landis:

nandis: An non stultum foret, si quis, contemptis iis quæ ille nobis tradidit feliciter, vellet tam immensum laborem impendere, ac ipse fecit, ad talia elementa proprio Marte & ingenio invenienda? In eo præcipue consistit honor, qui primis Scientiarum & Artium inventoribus debetur, quod, cum viam nobis monstraverint, qua eundem sit, à magnis molestiis nos liberaverint, quæ inquisitioni impendendæ sunt. Absit tamen ut eos clausis oculis ita sequamur, ut non ipsi prospicere continuo velimus, an non forte seducant. Iste est sensus dictorum Claubergii. Cum igitur id quod Claubergius dicit, iis quæ adversarius ipsi affingit, sint plane contraria, manifestum est & hic eum rursus calumniari.

XXXV. Cartesius Epistola 10. Tom. 2. cum inter cætera ipsi proposita esset quæstio, *Utrum de Deo dubitare unquam liceat?* antequam respondeat, eam aliquantulum immutando, ut sensum habeat generaliore, ita proponit, *Utrum naturaliter possimus de existentia Dei dubitare?* Quæ sane non est mirifica interpretatio, uti cavillatori huic videtur, si intentio Cartesii spectetur. Existimat autem Cartesius in hac quæstione, *distinguendum esse in dubitatione inter id quod ad intellectum, atque id quod ad voluntatem pertinet; nam quantum ad intellectum,* inquit, *queri non debet utrum aliquid ipsi liceat nec ne, quandoquidem non est facultas electiva, sed solum an possit; & quidem certum est permultos esse quorum intellectus de Deo dubitare potest; & in hoc numero ii omnes, qui existentiam ejus evidentè demonstrare nequeunt, quamquam alioqui vera fide præditi sunt; fides enim ad voluntatem pertinet, qua separata potest fidelis naturali ratione examinare an sit Deus aliquis, atque ita de Deo dubitare. Quantum vero ad voluntatem, distinguendum est etiam inter dubitationem quæ finem, & eam quæ spectat media: si quis enim sibi pro scopo proponat dubitare de Deo, ut in hac dubitatione persistat, graviter peccat, dum vult in re tanti momenti pendere in dubio. Verum si quis hanc sibi dubitationem proponat tanquam medium ad clariorem cognitionem assequendam, rem facit omnino piam & honestam, quia nemo potest velle finem, nisi velit simul media; & in ipsa Sacra Scriptura sæpe invitantur homines ad hanc Dei cognitionem ratione naturali querendam. Neque etiam is peccat, qui propter eundem finem totam, quam de Deo habere potest, cognitionem ex animo ad tempus summovet; neque enim tenemur indesinenter cogitare quod Deus existat; alioqui dormire nunquam, aut aliud quidquam facere liceret, quia quotiescunque aliud quid agimus, seponimus in id tempus totam cognitionem quam de divinitate habere possumus. Ista quæstionis hujus solutio tam pa-*

rum.

rum placuit Adversario, ut paragrapho 26. & seq. hunc in modum contra eam deblateret: *Quæ profecto, inquit, tam dicta sunt imperite, ut ne quidem aniculæ digna sint lucubratione. Quid enim? Quasi vero, ut ordine retrogrado telam hanc retexamus, dubitatio de existentia Dei, sive assensus cohibitio super existentia Dei, medium sit aptum & necessarium ad consequendam existentia Dei certam cognitionem. Atqui hæc opposita esse vel meridiana luce constat clarius. Oportetque ut assensus expellat longe dubitationem de existentia Dei, sive illam intelligere lubet assensus alternationem, sive cohibitionem & retentionem. Illud etiam observandum est, retentionem assensus non significare meram negationem assensus, nec enim profecto vel dormiens vel insans primulum natus recte dicitur assensum cohibere. Sed neque, uti opinor, proprie satis assensum retinere dicitur, qui plane non attendit, aut considerat, quamquam deberet attendere, considerare, assensum præbere. Assensus nisi plurimum fallor, iudicio quodam retinetur, quod non potest non esse contrarium iudicio illi quo præbetur assensus. Ut omnino mirificum sit, qui dubitatio super existentia Dei, sive retentio assensus, possit esse medium aptum & necessarium ad assensum solidum & firmum, sive ad cognitionem existentia Dei certam & claram. Quis credat hunc hominem sanæ mentis esse; qui audeat clamare Cartesii responsionem tam imperitam esse, ut ne quidem aniculæ digna sit lucubratione, cum audit ipsam ab eo adeo inepte & stolide impugnari. Sed ne nimis temerario hæc à me dicta videantur, quæ ipse objicit penitius aliquanto examinanda sunt. Argumentum ejus, nisi fallor, tale est: Si dubitatio & assensus sint opposita, ita ut assensus expellat dubitationem; ergo dubitatio non potest esse medium aptum & necessarium ad consequendam existentia Dei certam cognitionem. Sed dubitatio & assensus sunt opposita, ita ut assensus expellat dubitationem. Ergo dubitatio non potest esse medium aptum & necessarium ad consequendam existentia Dei certam cognitionem. Nego consequentiam. Et cur quæso eam probare non tentavit? An vero putavit se tantæ esse auctoritatis virum, ut quidquid temere effutit, etiam sine probatione, debeat fidem mereri? Dubitatio & assensus sunt opposita; simul enim de eadem re nemo potest dubitare, eique assensum præbere; & assensus expellit dubitationem. Sed & eadem ratione generaliter media & finis sunt opposita; cessant enim media cum finis obtinetur, finisque expellit media, quia eorum tum nullus amplius est usus. Quis exempli gratia nescit iter, & existentiam in civitate, ad quam itinere tendimus, esse opposita, neminemque simul posse esse in itinere, & in civitate illa? Ex eo autem nemo sanæ mentis concludet,*

iter

iter non esse medium aptum perveniendi ad civitatem. Cum porro dubitatio dicitur medium perveniendi ad cognitionem, illud ita non est intelligendum, quasi dubitatio ad veritatem aliquam invenientiam vel stabilendam per sese sua operatione sufficeret; sed quod ea, uti ante visum est, impedimenta tollit, liberatque mentem à præjudiciis, quæ efficiunt ut nunquam accuratoris inquisitionis desiderio teneamur: quilibet enim judiciis ante formatis fidens in iis acquiescit. Dubitatio igitur medium est mentem præparans apteque disponens ad aliorum mediorum usum, quæ sua operatione ad accuratorem cognitionem acquirendam facere possunt. Similis nimirum ea est medicamentis, quæ à medicis præparantia appellari consueverunt; quia non quidem adhibentur, ut sanitatem per sese operentur, sed solummodo, ut corpus præparent & disponant ad legitimum aliorum curantium medicamentorum usum. Porro *Retentionem assensus vel dubitationem non nisi admodum improprie significare meram negationem assensus, &c.* ultro conceditur; neque vel hic vel alibi unquam Cartesius contrarium dixit. Et quidem hoc loco solummodo probat eum non peccare, qui propter finem antea designatum totam, quam de Deo (eo scilicet tempore, quo nondum habet omnino solidam,) habere potest, cognitionem ex animo ad tempus summovet: quia si peccaret, ejus alia non posset assignari ratio, quam quod teneamur indefinenter cogitare quod Deus existat: verum ad id non sumus obligati; quia alioqui dormire, aut aliud quicquam facere, quo ad tempus omnis de divinitate cogitatio seponitur, nunquam liceret. Ut non videam quorsum nugatoris hujus observatio ista spectet.

XXXVI. Aliquanto post dicit Adversarius, *Claubergium libelli de Dubitatione Cartesiana cap. II. §. 40. grandius etiam tibias inflare: verum ut uno pane habitu cantet palinodiam.* Quo jure hoc ab ipso dicatur facile patebit, si ipsa Claubergii verba allegemus. *Alia, inquit ille paragrapho 40. cavillatio est, qua sic nobis objicitur: Principia Philosophiæ debent esse certa, non dubia; vestra sunt dubia, imo ipsa dubitatio. Resp. Norunt illi principia Peripateticorum Physica distingui in ea que sunt generationis, & ea que constitutionis. Ad generationem corporis materia, forma, & privatio concurrere dicuntur, sed è sola materia & forma constitui & componi corpus asseritur. Atqui dubitatio Cartesiana est solum principium generationis Philosophiæ, uti privatio illa Physica, non constitutionis, uti materia & forma, est terminus à quo, qui abjicitur. Atqui certitudinem Philosophus tantum requirit in iis qua scientiam constituunt, qua partes Philosophiæ sunt, & in*

ea manent. Haftenus Claubergius. Quid autem ad ista homo noster? Bonum factum, inquit, quod nugae nugis comparet. Verum hac ratione ignoratio non minus atque dubitatio dici queat Philosophiae principium. Respondeo. Si privatio consideretur non simpliciter, ut est absentia formae in materia, sed ut includit quoque, & quidem principaliter, materiae dispositionem & praeparationem ad formae introductionem praerequisitam, non male à Peripateticis privatio inter generationis principia numeratur. Atque hoc absurdum esse nugator noster probare deberet, non supponere. Simili igitur modo dubitatio, quatenus est medium per quod animus praeparatur & idoneus fit, uti visum est, ad veritatem investigandam, legitime dici potest principium cognitionis. Neque eadem ratione ignoratio, ut est simpliciter negatio cognitionis, dici potest Philosophiae sive Cognitionis principium seu medium; quia ea neque per se quidquam confert, neque per modum praeparationis, ad cognitionem acquirendam. Egregie, scilicet, nugator ostendit Claubergium vel quicumque hic dixisse, quod est praeter rationem; vel de quo palinodiam cantaverit. Paragrapho 27. eadem oberrans chorda, *Et paulo quidem, inquit, ante Claubergium ultro fatentem audivimus, dubitationem esse terminum à quo, qui abjicitur: plane uti solidum sit illam fingere quasi medium perveniendi ad elariorem & certiozem cognitionem veritatis.* Sed jam antea demonstratum est consequentiam eam esse adeo ineptam & ridiculam ac quicumque esse potest.

XXXVII. Uti porro ostendat quanto pietatis zelo afficiatur, *Quod sentio, inquit ibidem, eloquar. Dubitationem de existentia Dei piam dici comprimis & honestam, licet ea referatur ad inquisitionem veritatis, nihil quidem videtur adeo absonum, ut horrorem incutiat. Certe quum aliqua dubitatio, sive assensus retentio sit innocens, imo vero etiam dubitatio proprie dicta, id est, assensus alternatio, nullus infirior. Quemadmodum & ignorantia quaedam est omni crimine vacua. Sed & sicuti officiorum, quibus adstricti naturaliter sumus, ignorantia non potest non esse culpabilis, ita neque prorsus omni vitio carere potest non tantum proprie dicta super iisdem dubitatio, verum etiam quacunque assensus cohibitio, velut ab incertis. Et hac profecto mens humana, nisi congenitam lucem Protoplasti decoxissent, primo tanquam ictu pervidisset citra caliginem ullam, vel ignorantia, vel dubitationis. Atqui existentiam Dei certo agnoscere, non modo necessarium est officium, sed & ad omnium denique pertinet veluti stirpem ac radicem officiorum. Et vero, cum Deus hominem condidisset purum & rectum, inque animo ejus insignem accendisset lucem cognitionis, & quasi sacram adem constituisset, in qua vir-*

rutes omnes amicissime cohabitarent; putemusne talem, ac tanta claritate divinitus illustratum, ad cognitionem existentia Dei, sive ad contemplationem Dei non potuisse nisi suspenso gradu, perque dubitationum gyros & anfractus ascendere? Vel assensum aliquandu cohibuisse, vel cohibere debuisse super existentia Dei, quæ toto fulgore mentem pulsabat? Manifestum igitur est, istiusmodi dubitationem super existentia Dei factum esse rationis jam degeneris, & caliginosa ac distorta. Sed neque quicquam certius esse potest, quam dubitationem super existentia Dei, sive retentionem assensus, itidem & quoque dilectionem erga Deum suspendere atque intercipere: quandoquidem oculi duces in amore sunt. Et istiusmodi dubitationem quisquam laudare ausit quasi vero plane piam & honestam! Totam hanc Adversarii disputationem non nisi insulas & putidas continere cavillationes & sophisticationes facile est ostendere. Sed in antecessum notandum est Cartesium expresse dicere eos, qui existentiam Dei, nimirum per rationis lumen, demonstrare nequeunt, posse nihilominus esse vera fide præditos, & per consequens ex alio principio de eo esse persuasos. Hoc supposito, certissimum esse concedimus officiorum, quibus naturaliter adstricti sumus, ignorantiam esse culpabilem. Si enim rationis lumine, quod ex lapsu Adami multum quidem obscuratum est, attamen non plane extinctum, legitime uteremur, quid nostri officii, tum erga Deum, tum erga proximum sit, nosse possimus. Atque adeo ignorantia talis, cum procedat ex malo usu facultatum nobis concessarum, non potest non esse culpabilis. Omnium autem est officium omni ope aniti, ut, quid sui officii sit, perscrutentur, & addiscant. Neque sufficit de eo, quid nimirum sit officii nostri, qualemcumque habere opinionem: sed oportet, ut per solidas & manifestas rationes simus persuasi, quæ regula sit sequenda, ut à culpa simus immunes: quidquid enim fit sine fide, sive certa mentis persuasionem & fiducia, peccatum est. Si quis igitur forte hac de re opinionem aliquam conceperit, sed solidis & manifestis rationibus non fundatam, adeoque vel erroneam, vel saltem errori subjectam, sique id animadvertat; quæritur quid ei faciendum sit? Respondeo, quantum ad vitæ praxin id sequendum esse, quod maxime probabile ipsi videtur: id enim ei, qui in tali statu est constitutus, est optimum & tutissimum. Verum quantum ad theoriam sive contemplationem veritatis, opinio ista aliquantisper deponenda, modo antea explicato, ut mens à veteri præiudicio (opinio enim ista revera præiudicium est, sive iudicium formatum citra rationis lumen) fiat libera, & idonea ad novum exam-

men instituendum, & ad certitudinem majorem tali medio acquirendam. Atque in illo proposito perseverandum est, donec id sit factum. Neque interim ullæ occasiones sunt prætermittendæ; neque quicquam committendum est quod ullum impedimentum isti negotio adferre possit. Neque dici potest, *illam sive dubitationem, sive suspensionem judicii, velut ab incertis esse vitiosam, quemadmodum & ignorantiam*: quia id unicum medium est, in tali statu constitutis, quo mens præparetur ad certam cognitionem assequendam. Dico unicum medium; quia, ut & ante dictum est, quamdiu quis assensum præbet opinioni quam habet, eique fidit, ad rem legitime examinandam, & veritatem accuratius investigandam, non instigabitur. Non magis etiam ad rem facit, quod *hæc mens humana, nisi congenitam lucem Protoplasti decoxissent, primo tanquam icu ista pervidisset citra caliginem ullam, vel ignorantia vel dubitationis*. Quandoquidem enim, prohi dolor! non contingit nobis esse adeo beatis, quæstio tantum institui potest de nobis, in eo in quo impræsentiarum sumus statu, constitutis; qua nimirum ratione quibusve mediis mens nostra ab ignorantia, & male fundatis opinionibus quibus est obsessa, se possit liberare. Præterea si hæc ratio quicquam valeret ad probandum dubitationem Cartesianam esse vitiosam circa ea quæ sunt officii nostri; sequeretur etiam omnia media, quæ in hoc miseræ statu constituti adhibemus, ut quid nostri officii sit cognoscamus, omnemque de eo inquisitionem esse culpabilem; quia nisi Protoplasti congenitam lucem decoxissent, talibus mediis opus non fuisset. Tale autem quippiam statuere quis non novit esse quam maxime impium? Quandoquidem igitur ostensum est officiorum, quibus naturaliter adstricti sumus, ignorantiam esse culpabilem; dubitationem vero, quæ ignorantiam præsupponit, & est medium, quo mens præparatur ad certam eorum cognitionem acquirendam, quæque ad eum finem unice instituitur, non esse culpabilem, manifestum est Adversarii argumentationem non nisi absurdam & futilem esse sophisticationem.

XXXVIII. Verissimum etiam esse concedimus, *existentiam Dei certo agnoscere non modo necessarium esse officium, sed ad omnium deinde officiorum veluti stirpem & radicem pertinere*. Atque qui hac in re deficiunt non possunt non esse quam maxime culpabiles propter facultatum sibi concessarum malum usum; idque in re tanti momenti, cuiusque cognitio tam facile est comparabilis: non enim Deus procul est ab unoquoque nostrum. Sed si ponatur aliquem & quidem sua culpa,

culpa, esse adeo infelicem, ut certam existentiae Dei cognitionem non habeat; sed tantum qualemcumque de ea formaverit opinionem, certis & evidentibus rationibus non subnixam, idque animadvertere incipiat; quaeritur quid ei sit faciendum? Respondeo sicut ante, quantum ad vitae praxim sequendum ei id esse, & secundum illud vitam esse instituendam, quod maxime pro eo tempore probabile & tutum est. Quantum vero ad theoriam, sive speculationem, dubitationis medium, quod propter rationem statim allegatam unicum & optimum restat, adhibendum est ad certiore & solidiore cognitionem acquirendam, ut ad illam tanquam fontem & originem omnium nostrorum officiorum, vitae nostrae actiones dirigamus. Praeterea si etiam ponatur aliquem adeo male rationis suae lumine hactenus usum esse, ut non tantum Deum existere non cognoscat, sed etiam, imaginariis nescio quibus rationibus subnixus, credat non esse Deum (quales aliquando fuisse Atheos historiae narrant ex eorum confessione), sique is animadvertere incipiat rationes quibus usus est ad impium suum dogma stabiliendum non esse firmas adeo, sicut antea apparuerunt; quaeritur quid ei sit faciendum? Respondeo: Quoad vitae praxin optimum & utilissimum ei erit statim amplecti eam opinionem, quod sit Deus, & secundum eam vitam instituire. Istud enim in eo statu constituto tutissimum est. Quantum vero ad theoriam, utendum ipsi est medio dubitationis, ad impium praedictum suum deponendum, nulloque neglecto tempore & occasione omnia tentanda & conquirenda sunt media, quae inservire possunt acquirendae certae rei adeo necessariae cognitioni.

XXXIX. Non minus quoque certum esse dicimus, cum Deus hominem condidisset purum & rectum, inque animo ejus insignem accendisset lucem cognitionis, & quasi sacram adem constituisset, in qua virtutes omnes amicissime cohabitarent, eum ad cognitionem existentiae Dei, sive ad contemplationem Dei non fuisse assurrecturum nisi suspensio gradu, perque dubitationum gyros & anfractus ascensurum. Sed quid inde? Manifestum igitur est, inquit, istiusmodi dubitationem super existentia Dei factum esse rationis jam degeneris, & caliginosae, ac distortae. Quis non erubescat ad tam absurdas consequentias & quidem à Theologo nexas? Simili enim ratione argumentari liceret, cum Deus hominem condidisset purum & rectum, &c. non fuisset assurrecturus ad cognitionem & contemplationem Dei inquirendo & investigando; ergo inquisitio & investigatio omnis per quam homo in statu lapsus constitutus cogitur assurgere ad

cognitionem Dei, est fœtus rationis jam degeneris, & caliginosæ ac distortæ. Ullusne sanæ mentis id admittet? An non omnes dicent inquisitionem illam esse officium optimum & necessarium, supposita scilicet ignoratione, quæ in nobis habitat, ex quo lumen rationis per lapsum adeo obscuratum est? Et non esse fœtum rationis jam degeneris; sed potius esse fœtum tenuium illarum reliquiarum imaginis Dei adhuc in nobis superstitem per ejus gratiam? Similiter dubitatio hæc Cartesiana, prout medium est necessarium mentem præparans, non est fœtus rationis jam degeneris, sed reliquiarum imaginis Dei, quæ etiamnum in nobis sunt.

XL. Porro dicit, *Nihil certius esse posse, quam dubitationem super existentia Dei, sive retentionem assensus, iidem & quoque dilectionem erga Deum suspendere atque intercipere: quandoquidem oculi duces in amore sunt.* Et paragraphum finiens exclamat, *Et istiusmodi dubitationem quisquam laudare auit, quasi vero plane piam & honestam!* Sed respondeo 1°. notandum esse Cartesii dubitationem neque ad fidem, neque ad vitæ præxin ab eo extendi, sed solum ad contemplationem veritatis, uti ipse passim inculcat. 2°. Omne vitium quod hic est in dilectionis erga Deum suspensione, & interceptione, non in hac dubitatione, sed in ignorantia fundatur, quam ea præsupponit, & ad quam expellendam, veluti sæpius jam dictum est, tanquam medium adhibetur. Atque hanc dubitationem, quantumvis contra blateret & latret qualiscunque calumniator, laudare audemus tanquam plane piam & honestam. Neque multum curamus horrorem, quem ait Theologus noster sibi incuti ex dogmate adeo, uti dicit, absono: Solent enim plerumque calumniis suis homines malitiosi, ut dictis suis fidem concilient, pietatis zelum prætexere.

XLI. Ex hæcenus disputatis luce meridiana clarius patet, quidquid hoc loco contra dubitationem de Divini Numinis existentia in medium produxit Adversarius, fuit tantum esse cavillationes & sophisticationes. Verum quia aliis in locis aliquoties, ut Philosophiæ Cartesianæ odium conciliare posset, eandem materiam attigit, & quia in hunc locum eorum examen rejectum est, operæ pretium erit videre, an illic melius se gesserit. Disputationis igitur Theologicæ secundæ thesi 6. ita fatur: *Qui Deum philosophandi Cartesium faciunt, late comprimis extendunt arcanum dubitationis, ad ipsam usque tremendi Numinis existentiam. Etenim dubitatio super existentia Dei O. M. Cartesiana scholæ discipulis egregie sanctum & pium & justum & honestum exercitium est,*

est, modo referatur ad investigationem veritatis. Itaque si dubitatio Cartesianæ talis est iudicii suspensio, sive assensus retentio, quæ tamen omnino iudicii suspensio, sive assensus retentio non est, verum prelibatio sententiarum adversarum, licet assensu sive iudicio vacillante; manifestum est, arbitro Viro Cel. sanctum & iustum & pium & honestum exercitium esse, si quis assensu quodam prelibet hanc sententiam, Deum non existere. Mihi quidem, inquit, ad istiusmodi nugationum & opinionum portenta, quod sane dicis gratia non scribo, sed coram Deo protestor, horrore comæ arrigimur, idemque piis omnibus accidere, pensculatius aliquanto negotium hoc introsipientibus, equidem nullus ambigo. Respondeo 1°. quinam sint illi, qui Cartesianam philosophandi Deum faciunt, fateor me ignorare, putidamque ejus calumniam esse puto. Certe Cartesianæ non majorem esse fidem adhibendam propter ipsius auctoritatem, quam quibusvis aliis, semper iudicavi, & etiamnum iudico. Cæterum neque cuiquam vitio verti potest, si ipsi præ cæteris adhæreat, in quibus nimirum demonstrationum efficacia & evidentia iis superior est. 2°. Quam late dubitationem suam extendi voluerit, ipse satis explicuit pluribus in locis, scilicet ad omnia, in quibus aliqua dubitandi ratio occurrit, si metaphysice certam scientiam velimus adipisci; & quidem adhibitis his cautelis, ne ad fidem, vel vitæ praxin extendatur. Excipiuntur quoque quæ vel per sese, vel per demonstrationem menti sunt evidentia, quatenus scilicet & quamdiu sunt evidentia. Sed hac de re ipsum Cartesianum audiamus Responsonibus ad secundas objectiones hunc in modum differentem. Exponam, inquit, hic iterum fundamentum cuius omnis humana certitudo niti posse mihi videtur. Imprimis statim atque aliquid à nobis recte percipi putamus, sponte nobis persuademus illud esse verum. Hanc autem persuasio si tam firma sit, ut nullam unquam possimus habere causam dubitandi de eo quod nobis ita persuademus, nihil est quod ulterius inquiremus, habemus omne quod cum ratione licet optare. Quid enim ad nos si forte quis fingat illud ipsum, de cuius veritate tam firmiter sumus persuasi, Deo vel Angelo falsum apparere, atque ita absolute loquendo falsum esse? Quid curamus istam falsitatem absolutam, cum illam nullo modo credamus, nec vel minimum suspicemur; supponimus enim persuasionem tam firmam ut nullo modo tolli possit; quæ proinde persuasio idem plane est quod perfectissima certitudo. Sed dubitari potest an habeatur aliqua talis certitudo, sive firma, & immutabilis persuasio. Et quidem perspicuum est illam non haberi de iis quæ vel minimum obscure, aut confuse percipiuntur: hæc enim qualiscunque obscuritas satis est causa ut de ipsis dubitemus. Non habetur etiam de iis quæ, quantum-

vis clare, solo sensu percipiuntur, quia saepe notavimus in sensu errorem posse reperiri, ut cum hydropicus sitit, vel cum ictericus nivem videt ut flavam; non enim minus clare, & distincte illam sic videt, quam nos ut albam. Superest itaque ut si qua habeatur, sit tantum de iis qua clare ab intellectu percipiuntur. Ex his autem quedam sunt tam perspicua, simulque tam simplicia, ut nunquam posimus de iis cogitare quin vera esse credamus; ut quod ego dum cogito, existam; quod ea qua semel facta sunt infecta esse non possim; & talia de quibus manifestum est hanc certitudinem haberi. Non possumus enim de iis dubitare nisi de ipsis cogitemus; sed non possumus de iisdem cogitare quin simul credamus esse vera, ut assumptum est, ergo non possumus de iis dubitare, quin simul credamus vera esse, hoc est non possumus dubitare. Nec obstat quod saepe simus experti alios deceptos fuisse in iis qua sole clarius se scire putabant: neque enim unquam advertimus, vel ab ullo adverti potest, id contigisse iis, qui claritatem sua perceptionis à solo intellectu petierunt, sed iis tantum qui à sensibus, vel à falso aliquo præjudicio ipsam desumpserunt. Nec obstat etiam si quis fingat illa Deo, vel Angelo apparere falsa, quia evidentia nostra perceptionis non permittet ut talia fingentem audiamus. Alia sunt qua quidem etiam clarissime ab intellectu nostro percipiuntur, cum ad rationes ex quibus pendet eorum cognitio satis attendimus, atque ideo tunc temporis non possumus de iis dubitare; sed quia istarum rationum possumus oblivisci, & interim recordari conclusionum ex ipsis deductarum, queritur an de his conclusionibus habeatur etiam firma & immutabilis persuasio, quamdiu recordamur ipsas ab evidentibus principiis fuisse deductas: hac enim recordatio supponi debet, ut dici possint conclusiones: & respondeo haberi quidem ab iis qui Deum sic norunt ut intelligant fieri non posse quin facultas intelligendi ab eo ipsis data tendat in verum; non autem haberi ab aliis. Hocque in fine quinta Meditationis tam clare est explicatum, ut nihil hic addendum videatur.

3°. Quantum ad dubitationem de existentia Divini Numinis, quo sensu Cartesio illa dicatur pia & honesta, fatis superque superius explicatum est, ita ut non opus sit verbum unum amplius addere. Ex superabundanti tantum noto Adversarium, cum dicit, *Cartesiana Scholæ discipulis dubitationem super existentia Dei O. M. egregie sanctum & pium & iustum & honestum exercitium esse, videri affingere ipsis quasi dubitationem ejusmodi extenderent ad fidem, vel vitæ praxin eamque absolute commendarent omnibus. Superius quoque fatis refutatum est quod dicit de dubitatione, qua sit talis iudicii suspensio, sive assensus retentio, qua tamen omnino iudicii suspensio sive retentio assensus non est; verum prælibatio sententiarum adversarum, licet assensu, sive iudicio vacillante.*

cillante. Quod porro inde concludat, Manifestum esse, me arbitro, sanctum & justum & pium & honestum exercitium esse, si quis assensu quodam prælibet hanc sententiam, Deum non existere, insultissimum est. Nam, præterquam quod ad fidem vel vitæ praxim, cum agitur de philosophica dubitatione, ea non extendatur, non convenit etiam ut sæpius jam dictum est, ei qui certam existentia Divini Numinis cognitionem est affecutus: sed tantum isti inservire potest, uti antevisum est, cujus mens ignorantia tenebris adhuc obvelata, aliquam forte quidem de Dei existentia opinionem concepit, sed solidis evidentibusque rationibus non fundatam, quique id animadvertit, serioque desiderat certiozem sibi comparare cognitionem. Atque talem dicimus opus facere maxime pium & honestum, cum dubitatione utitur, tanquam medio mentem à præjudiciis purgante, & ad inquisitionem exactæ certitudinis præparante. Neque ullo modo ex meis verbis deduci potest absolute loquendo sanctum &c. opus esse de Divini Numinis existentia dubitationem, ut est in sese considerata hæsitatio in medio, quia scilicet utrimque vel undique judicaveris æqualia vel præterpropter occurrunt rationum pondera, & includit prælibationem aliquam rationum, quæ ab utraque parte forte occurrunt, citra tamen determinatum judicium. Longe enim aliud est dubitationem considerare in sese, ac eam considerare tanquam medium ad aliud quid acquirendum. Ita ut hæc rursus vel stolidi sit cavillatio, vel insulsa calumnia. Quoad cætera non protestationibus, sed argumentis pugnandum foret.

XLII. Ejusdem furfuris sunt quæ eadem thesi aliquanto post occurrunt: Quandoquidem, inquit, Cartesius exertim dubitationem super existentia Dei commendat veluti piam, sanctam, & honestam; putandumne, quæso, Cartesium hoc voluisse, piam, sanctam, & honestam esse inclinationem judicii, sive assensus, videlicet nunc in hanc sententiam; nempe Deum existere: nunc in illam; nempe Deum non existere? Ejusdem calumniae repetitionem hic instituit, quæ lectori eum præstare potest usum, ut genium ejus melius discat nosse. Ejusdem disputationis thesi 12. in fine æque feliciter calumniatur. Cartesius, inquit, & Cartesiani laudant nominatim dubitationem super existentia Dei, veluti necessariam & utilem non modo, sed & apprime piam & honestam. Nonne nosli miser te Deo dictorum tuorum aliquando rationem esse redditurum? Sed & quid porro dicat audiamus. Me docere, ait, ex Cartesio non sufficere nudam dubitationem, id est, judicii suspensionem, sive cohibitionem assensus;

I

et enim

etenim aliud quoque quippiam requiri, ne minus accurata sit veritatis investigatio. Quid ergo? Nempe quia teneris ab annis heret sententia, Deum existere; in contrarium vertenda voluntas est: expectandum atque delendum est præjudicium per contrarium iudicium: oportetque uti nos ipsos fallamus: & opinionem illam aliquandiu fugamus omnino falsam esse & imaginariam: proque falsa habeamus, atque tanquam falsam rejiciamus. Uno verbo, tantisper dicendum corditus est, non est Deus. Hisce dictis cum magno boatu exclamat, O sanctam, & justam, & probam, & beatam, & numeris omnibus absolutissimam philosophandi methodum! O miracula sapiendi, quibus in mentem hæc talia venire potuerunt! O facetissima natura, nisi forte hallucinantis, oblectamenta! Ps. 14. 1. Uno verbo respondeo, quidquid homo maledicus hic effudit de abnegando Deo, nunquam à me vel dictum vel cogitatum esse. Videantur quæ retro disputata sunt de dubitatione, & de modo habendi dubia pro falsis. Hisce similia sunt, quæ alibi hæc de re ineptissime deblaterat.

XLIII. Paragrapho 28. Ferre non potest Adversarius, quod Cartesius in dubitatione distinguat, illud quod est intellectus, ab eo quod est voluntatis. Atqui scire, inquit, pervelim, quid in dubitatione ad intellectum pertinere queat, juxta Cartesii placita. cum enim dubitare illi sit iudicium suspendere, sive assensum retinere, quid hic est quod intellectus vel possit vel audeat? Etenim ejus proculdubio facultatis est iudicium suspendere, sive assensum retinere, cujus est assensum præbere, sive judicare. Hæc autem voluntatis, non intellectus esse, jubet Cartesius. An cavillandi & contradicendi studio, an vero ignorantia, ex eo ortæ quod Cartesii scripta negligenter nimis legerit, hæc sit accepta ferenda objectio, haud facile divinaverim. Dubitatio Cartesio ad intellectum pertinet estque in intellectu, quatenus in eo existens ab eo percipitur. Et generaliter omnes mentis cogitationes, qualescunque illæ sint, sive à voluntate, sive ab externa aliqua causa in mente formentur, sunt intellectiones, sive perceptiones, quatenus sunt actus ejus, quorum sibi est conscia: scire enim & cognoscere pertinet ad intellectum. Pueris ista nota sunt. Perceptiones nostræ, inquit Cartesius de Animi Passionibus, Parte 1. art. 19. sunt duarum specierum; & quædam animam pro causa habent, aliæ corpus. Eæ quæ animam pro causa habent, sunt perceptiones nostrarum voluntatum, & omnium imaginationum aut aliarum cogitationum quæ ab ea pendent. Nam certum est nos non posse quidquam velle, quin percipiamus simul nos id velle. Et quamvis respectu anime nostræ sit actio aliquid velle, potest etiam in illa dici esse passionem percipere id quod velit. Attamen quia hæc per-

ceptio & hac voluntas revera idem sunt; denominatio semper fit ab eo quod nobilius est, & sic non solet appellari passio, sed solummodo actio, &c. Hæc similia & alibi apud Cartesium legere est. Dubitatio itaque diverso respectu & ad voluntatem, & ad intellectum pertinet: ad voluntatem pertinet quatenus est mentis actio quæ ab ipsa in ipsa produci- tur libere: ad intellectum pertinet prout cum in mente produci- tur est ejus perceptio. Atque adeo intellectus dicitur dubitare de re aliqua, non formando dubitandi actum, hoc enim ad voluntatem pertinet, sed eum in sese recipiendo & percipiendo. Illi qui credunt facultates intelligendi & volendi esse nescio quæ accidentia propria realiter tum inter sese tum à mente distincta, jure merito tales movere possent difficultates: verum cum illæ ad essentiam mentis tanquam essentielles ejus proprietates pertineant, & ab ipsa atque inter sese etiam tantum ratione distinguantur, uti alibi Cartesius demonstravit, locum nullo modo habere possunt.

X L I V. Antequam à quæstione illa de dubitatione super existen- tia Divini Numinis ad alia progrediamur, quia Adversarius fingit Cartesium & Cartesianos absolute & indifferenter omnibus commen- dare & præcipere, tanquam pium & honestum, dubitandum esse de existentia ejus, vel etiam eam ad tempus esse negandam, utile erit si ipsum Cartesium hac de re philosophantem audiamus. Igitur in no- tis ad Programma circa finem monet se ab ea sententia cum Medita- tiones scriberet fuisse quam maxime alienum. *Secundo, inquit, moneo, me nunquam etiam docuisse Deum esse negandum, vel ipsum nos posse decipere, vel de omnibus esse dubitandum, vel fidem omnem sensibus abrogandam, vel somnum à vigilia non distinguendum, vel similia, quæ à calumniatoribus im- peritis aliquando mihi objecta sunt; sed omnia ista expressissimis verbis reje- cisse, validissimisque argumentis, imo etiam ausim addere, validioribus, quam ab ullo ante me refutata fuerint, refutasse: quod ut commodius & effi- caciùs præstarem, proposui, initio Meditationum mearum, ista omnia tan- quam dubia, quæ non à me fuerunt primum inventa, sed à Scepticis dudum decantata. Quid autem iniquius, quam tribuere alicui Scriptori opiniones, quas eo fine tantum refert ut eas refutet? Quid ineptius quam fingere, saltem illo tempore, quo istæ falsa opiniones proponuntur & nondum refutantur, eas doceri: atque ideo illum, qui refert Atheorum argumenta, esse Atheum tem- porarium? Quid magis puerile, quam dicere, si moriatur interim priusquam speratam suam demonstrationem scripserit vel invenerit, eum Atheum mori- turum, ipsumque in antecessum pernitiosam doctrinam docuisse, non autem*

esse facienda mala, ut eveniant bona, & talia? Diceret forte aliquis, me istas falsas opiniones non retulisse tanquam aliorum, sed tanquam meas: verum quid hoc refert? quandoquidem in eodem libro, in quo ipsas retuli, omnes refutavi; atque ex ipso libri titulo potuit intelligi, me ab iis credendis esse plane alienum, quandoquidem in eo demonstrationes de Dei existentia promittuntur. Estne aliquis adeo stolidus, ut existimet eum, qui talem librum componit, ignorare, dum primas ejus paginas exarat, quid in sequentibus demonstrandum susceperit? Objectiones tanquam meas proposui, quia hoc exigebat stylus meditationum, quem rationibus explicandis aptissimum judicavi. Neque cum hisce, uti manifestum est, pugnant, quæ citata Epistola 10. postea tradidit, cum dicit eum, qui dubitationem sibi proponit sicuti medium perveniendi ad clariorem cognitionem veritatis, quod maxime pium & honestum est agere. Aliud enim est dicere absolute dubitandum esse de Deo, vel præcipere & commendare dubitationem de Deo in sese consideratam tanquam opus pium & honestum; nempe ut ea consideretur tanquam finis: aliud est dicere, cum quis certis argumentis non est persuasus esse Deum, eum bonum opus facere, si, ut ignorantia tenebras discutiat, dubitatione utatur tanquam medio ad certam cognitionem acquirendam necessario, modo superius explicato, ut scilicet nec ad fidem, nec ad praxin vitæ extendatur, sed tantum referatur ad veritatis inquisitionem: Sic enim proprie non præcipitur vel commendatur dubitatio, sed certitudo cognitionis existentia Dei illi, qui hæctenus eam non est assecutus. Apposite ad hanc rem dixit Claubergius de Dubitatione Cartesiana cap. 1. paragrapho 13. *Dubitatio nostra, inquit, actus tantum est preparatorius, solius veritatis indaganda gratia susceptus. Jam autem Plato egregie dixit in Gorgia: quisquis aliquid alicujus gratia agit, non id vult quod agit, sed illud cujus gratia agit. Ex quo intelligimus, nos dubitando non velle dubitare, sed verum invenire & omne dubium excludentem certitudinem. Unde Censores nostri, dubitationem Philosophicam concoquere non valentes, similes omnino sunt illi coquo qui in eodem dialogo introducitur accusans medicum apud pueros, propterea quod eos usserit, secuerit, amarissimos iis potus præbuerit, respondente medico: hac quidem ò pueri sanitatis vestra gratia feci.*

XLV. Paragrapho 29. Adversarius verba quædam allegat ex Claubergii paragrapho statim citato, sed admodum mutilata & distorta. Textum Claubergii, ut de eo melius judicare possimus, integrum hic dare est operæ præmium. *Si, inquit ille, dubitare, judicium suspendere, quareere, ambigere diceremus esse actus principales Philosophi,*
merito

merito tanquam Sceptici exagitemur, utpote qui hoc unum agunt ut dubitent, ac semper querunt ut nunquam inveniant. At nostra Philosophia actus principales sunt de clare distincteque perceptis judicare, atque ita verum invenire, demonstrare, docere. Sed quia non possumus primo statim intuitu res majoris momenti (nam tales considerat Philosophia) ita percipere, uti proxime antecedentibus articulis ostensum fuit: ideo necessario mora adhibenda est in inquirendo & examinando eo quod proponitur. Itaque stamus ad rem attoniti, difficultates omnes circumspicimus, argumenta in utramque partem ventilamus, donec veram ac certam sententiam inveniamus, observantes illud Baldi Jurisconsulti: eum ferro aperire viam qui per contraria vadit. Quare dubitatio nostra actus tantum est preparatorius, solius veritatis indaganda gratia susceptus. Ex ejusdem capituli paragrapho 15. hæc quoque allegat verba: Omnis nostra dubitatio ratione suffulta, imo nihil aliud est, quam nuda, hoc est, sine assensu aut dissensu consideratio rationum dubitandi, sive causarum propter quas dubitare possumus, quamdiu non habemus indubitata vera scientiæ fundamenta. Ex paragrapho item 32. sequentia. Dubitatio nostra generalis nihil aliud est, quam universalis quedam recognitio eorum que ineunte ætate & juveniliū annorum tempore judicavimus, ut animadvertentes, que recte judicata, que secus, alia quidem assumamus in philosophando, alia rejiciamus. Quis credat vel ipsum Momum hic quippiam invenire posse, quod carpat? Nostro tamen homini visa sunt ridicula. Ad istiusmodi, inquit, philosophationem quis non rideat? Enimvero justis lancibus examinanti momenta rerum immane discrimen apparebit inter dubitationem, sive alternationem, vel retentionem assensus: & investigationem veritatis, & rationum dubitandi considerationem, atque recognitionem sive lustrationem argumentorum. Fieri quidem potest, uti forte dubitantes ad acquisitionem veritatis animum applicent: nec non dubitandi rationes examinent: iidemque post cognitam aliquo saltem usque veritatem argumentorum pondera subinde secum revolvant, quo firmiore sapiant sapientia. Sed & fieri potest, uti forte dubitantes volupe habeant, sive desperata, sive contempta veritate, otiosi desiderare. Caterum lustratio rationum sive recognitio dubitationem sive suspensionem judicii necessario non arguit. Quid enim vetat quominus, qui veritatem callet penitissime rationum lustratione sive recognitione, quibus nempe veritas inimitur, citra dubitationem ullam, quoties lubitum fuerit, animum oblectet suum? Aliquanto melius atque tolerabilius hypothesei vel suæ vel Cartesianæ servivisset Claubergius, nisi fallor, si dixisset, dubitationem esse suspensionem judicii veritatis investigatione comitatam, atque consideratione difficultatum, & vero, si res ita fert, subinde rationum

etiam lustratione. Ac licet concedat Platoni, Aristoteli, ejusque sectatoribus alicubi cum illa extensione dubitationem fuisse dictam; & de Pyrrhonis Academicisque fateatur rem omnino manifestam esse; negat tamen Claubergio integrum fuisse sic instituere; utpote qui dubitationem Cartesianam dixerit esse, principium Philosophia tantummodo privationis, non constitutionis; atque terminum à quo, qui relinqui debeat. Atque inde concludit manifestum esse, non posse intra dubitationis ambitum ullo modo comprehendendi, sive veritatis investigationem, sive considerationem difficultatum, sive lustrationem rationum; quia scilicet illa non sunt privatio, vel terminus à quo qui relinqui debeat: sed via per quam contendimus ad sapientiam, & lustratio rationum, utpote post insignem retro profectum, aliquid etiam subtilius augustiusque obtinet. Quis non videt hæc omnia pædagogum sapere, cui solemne est nodum in scirpo quærere, & futiles instituere cavillationes. Quid si enim Claubergius duris quibusdam loquendi modis esset usus; cum satis tamen intelligi posset quid voluerit, & ex Scriptoris intentione de ejus mente sit judicandum; an illud mereretur censuram? Sed propius aliquanto inspiciendum est, quomodo probet cavillator immane discrimen intercedere inter dubitationem, & investigationem veritatis, & rationum dubitandi considerationem, atque recognitionem sive lustrationem argumentorum. An ex eo quod fieri quidem possit uti dubitantes ad illos actus se applicent, sed & fieri possit ut volupe habeant, sive desperata, sive contempta veritate otiosi sedere? Verum id ad rem præsentem nihil facit. Dubitare enim dubitationem Cartesianam non is dici potest, qui ita dubitare statuit ut otiosus sedeat, pedem ulterius non promovendo; sed qui, cum veritatis & cognitionis amore tenetur, & animadvertit mentem suam multis præjudiciis occupatam, quibus fidere non est tutum, dubitationem refert ad finem sibi propositum, in eaque tam diu perseverare statuit, donec, rationes dubitandi examinando, & argumenta quibus ante fidem habuit recognoscendo & lustrando; quæque solida deprehendit resumendo, alia vero rejiciendo; denique nova investigando, finem optatum obtinet. Eam esse Claubergii mentem ex allegatis hisce ipsis textibus est evidentissimum. An vero ex eo immane illud discrimen apparet, quod lustratio rationum sive recognitio dubitationem sive suspensionem judicii necessario non arguat; quia qui veritatem jam callet penitissime rationum lustratione potest quandoque animum suum oblectare? Sed neque istud ad rem facit. Claubergius enim tantum agit de recognitione sive lustratione eorum quæ incunte ætate &

juve-

juvenilium annorum tempore judicavimus, quæque tum ad rationis lumen legitime non fuerunt examinata, ita ut multa falsa veris fuerint permixta, quæ citra novum examen admittenda non sunt. Siccine egregius nugator ostendit illud immane quod clamabat discrimen inter hæc; cum in omnibus quæ adduxit ad id probandum, saltem hæctenus, extra oleas vagatus sit, & quæstionem non tetigerit? Sed aliquanto melius dixisset Claubergius, *dubitationem esse suspensionem judicii veritatis investigatione comitatam, atque consideratione difficultatum, & subinde lustratione rationum.* Quid si daretur te evicisse Claubergium minus accurate locutum esse, cum cæteroquin de mente ejus satis constaret? Censeresne tibi triumphum decernendum esse? Et cur hoc uno verbo non potuisset esse indicatum? sic enim adeo pueriliter te non profuituisses in antecedentibus. Sed nec video etiam cur sub ambitu dubitationis non possint imo debeant comprehendi omnes illi actus qui inter dubitandum exercentur, qui que ita intime cum ea coaluere, ut sine iis dubitatio non sit talis, qualis à Cartesio, uti ante visum est, requiritur? *Sed si Claubergius vere & accurate pronunciarit antea dubitationem esse principium Philosophiæ tantummodo privationis* (Non ita Claubergius locutus est; sed esse solum principium Philosophiæ generationis, uti privatio illa Physica), *non constitutionis: atque terminum à quo, qui relinqui debeat; veritatis inquisitio, consideratio difficultatum, & lustratio rationum intra dubitationis ambitum non possunt comprehendi, quia illa non sunt privatio vel terminus à quo qui relinqui debeat.* Nugæ. Quasi vero cognitione acquisita non cesset inquisitio, & difficultatum consideratio sunt via per quam tendimus ad sapientiam, & rationum lustratio aliquid etiam sublimius augustiusque est. Quasi vero in via maneamus confecto itinere. Quid etiam lustratione rationum hic intelligatur statim dictum; unde patet eam post certam cognitionem acquisitam locum amplius non habere.

XLVI. Claubergius ejusdem capituli paragrapho 20. *decimam quintam defensionem imo commendationem dubitationis Cartesianæ desumit ex insigni usu quem confert Philosophiæ studiosis, qui in Scholis ad vitam civilem & officia poliitica preparantur.* Dum enim, inquit, nostra philosophandi rationi assuescunt, precipitantiam in judicando omnem cane pejus & angue cavere discunt, prudentes & circumspetti evadunt, non proclives sunt ad cito judicandum; multo minus inaudita causa, ut nostri censores, ad dammandum properant. Adversarius, paragrapho 30. præmissis solitis scom-

mati-

matibus & scurrilibus dicitur, *unicum sibi scrupulum habere ait. Nimirum, cum Cartesius & ex eo Claubergius negent dubitationem suam ad vitæ praxin, sive ad res in vita agendas spectare; sed tantum esse ad veritatis contemplationem extendendam velint, quod allegatis etiam in eum finem textibus probat, scire se velle ait, quinam ea dubitatio, quæ tantummodo locum habet in speculatione, cæterum ad pietatem, ad mores, ad praxin, ad officia civilia nihil plane pertinet, quamque ad actiones vitæ nefas omnino sit protendere, usque adeo prudentes & circumspectos efficere valeat?* Hæc sane est philosophatio tanto auctore digna: ne dicam esse iniquissimam sententiæ Cartesii & Claubergii interpretationem. An non ea quæ ad pietatem, ad mores, ad praxin, ad officia civilia pertinent suam quoque habent speculationem & veritatem, quæ Philosopho inquirenda venit, cujusque investigatio non minus, imo plerumque multo magis, est necessaria, quam aliarum rerum? Neque late-re potuit Adversarium in ea mente esse Cartesium, utpote quem paragrapho sequente 40. hoc modo dissertatione de Methodo differentem introducit. *Tres regulae morales scilicet mox exposita satis recte mihi visa non fuissent, nisi in veritate per hanc methodum investiganda perseverare decrevissem. Nam cum Deus unicuique nostrum aliquod rationis lumen largitus sit ad verum à falso distinguendum, non putassem me, vel per unum diem, totum alienis opinionibus regendum tradere debere, nisi statuissem easdem proprio ingenio examinare, statim atque me ad hoc recte faciendum satis parassem. Nec quamdiu illas sequebar, absque errandi metu fuisset, nisi sperassem me nullam interim occasionem, meliores, si quæ essent, inveniendi prætermisurum.* Cum ergo Cartesius & ex eo Claubergius negant dubitationem ad vitæ praxin esse extendendam, non negant dubitationem extendendam esse ad contemplationem & disquisitionem eorum, quæ bona & mala sunt, quæ facienda & omittenda, sed hoc volunt in vitæ actionibus non semper expectandum esse, donec omnia dubia & scrupuli sint sublatis; ita ut interim desides simus & otiosi nihil agentes; rationemque hanc allegant, quia alias rerum agendarum occasio sæpe præteriret, antequam nos dubiis exsolvissemus. Exempli gratia latro armatus in via è longinquo occurrit, omnia mala minatur. Si quis in illis circumstantiis constituto sensuum incertitudinem, vel somniorum ludibria, aliasve dubitandi rationes, objiceret, ut vel fugam vel defensionis media dissuaderet; eum non esse audiendum docent, neque esse expectandum donec disceptatio, ea de re esset absoluta: quia interim fugiendi, vel defensionis se parandi occasio præteriret.

iret. Similiter in aliis se res habet. Quis sanæ mentis ista culpanda esse dicet? Paragr. 31. eidem hypothefi pravæ expositionis sententiæ Cartesii & Claubergii infistens fimiles chymæras fingit bombinantes in vacuo.

X L V I I. Ejusdem capituli paragrafo 17. Claubergius dubitationem Cartesianam defendit ex eo, quod sit brevis, nec ulla dubia proferantur, quin eodem tractatu solvamur illico, & refutemur. Regerit autem Adversarius paragrafo 32. dubitationem diverso respectu brevem aut longam dici posse. Sic, inquit, novennalis ex. gr. Cartesii dubitatio quam tractatu de methodo commemorat brevis utique dicenda est, si comparetur ad perpetuam Ephecticorum dubitationem. Sed & longa eadem fuit, si comparetur ad illam dubitationem, quam ipse commendat Resp. ad sec. obj. Cartesius autem ibi dicit, se velle uti lectores non modo breve illud tempus, quod ad primam meditationem, in qua scilicet agit de dubitatione, evolvendam requiritur; sed menses aliquot, vel saltem hebdomadas, in iis de quibus tractat, considerandis, impenderent; antequam ad reliqua progredierentur. Post hæc sarcasms & scurrilibus exclamationibus infectatur Cartesii dubitationem. Ac tandem in fine paragrafi notat, spacium temporis, intra quod absolvenda sit dubitatio, quippe comperta scilicet veritate, determinari promiscue non posse. Nempe, inquit, in tanta disparitate ingeniorum stultissimum fuerit sperare, ut omnes æque feliciter dubitent. Neque unquam deerunt, qui necesse habebunt animum suum dubitandi molestia bene longa macerare, ut tantundem solida scientiæ conquirant, atque non paucis aliis contigit post brevem dubitationem. Nunquam hominibus rixosis verba deerunt. Cartesius dissertatione de Methodo historice narrat, quod, postquam se certis quibusdam methodi illius quam investigaverat regulis, tum ad moralem, tum ad alias Philosophicas scientias spectantes, de quibus ante egerat, instruxisset, non dubitaverit quin sibi liceret, quantum ad reliqua quibus olim fuerat imbutus, omnia ex animo suo delere: quodque, cum illud commodius sibi videbatur præstare posse inter homines conversando, quam in illa solitudine, in qua tunc erat, diutius commorando, sese rursus ad peregrinandum accinxerit: nec per insequentes novem annos aliud egerit, quam ut hac illac orbem terrarum perambulando, spectatorem potius quam actorem Comædiarum, quæ in eo quotidie exhibentur, se præberet. Cumque præcipue circa res singulas observaret quidnam posset in dubium revocari, & quidnam nobis occasionem male judicandi præberet, se omnes paulatim opiniones erroneas, quibus mens sua obsessa erat, avulsisse. Nec tamen in eo se Sce-

pticos imitari, qui dubitant tantum ut dubitent, & præter incertitudinem ipsam nihil quærunt. Nam contra se totum in eo fuisse protestatur ut aliquid certi reperiret: & quemadmodum fieri solet, cum in arenoso solo ædificatur, tam alte fodere se cupiisse, ut tandem ad saxum vel ad argillam perveniret: atque hoc satis feliciter sibi succedere visum esse. Nam cum ad falsitatem vel incertitudinem propositionum, quas examinabat, detegendam, non vagis tantum & debilibus conjecturis, sed firmis & evidentibus argumentis uti conaretur, nullam tam dubiam occurrisse, quin ex ea aliquid certi colligeret; nempe vel hoc ipsum, nihil in ea esse certi. Et sicut veterem domum diruentes multam ex ea materiam servant novæ extruendæ idoneam; ita male fundatas opiniones suas dejiciendo, varias se res observasse, & multa experimenta collegisse, quæ postea certioribus stabilendis ufui sibi fuere. Ac præterea se perrexisse semper ait in ea quam sibi præscriperat methodo exercenda; nec se tantummodo generaliter omnes suas cogitationes juxta ejus præcepta regere studuisse, sed etiam nonnullas interdum horas sibi assumisse, quibus illa expressius in quæstionibus mathematicis resolvendis utebatur; vel etiam in quæstionibus ad alias quidem scientias pertinentibus, sed quas ab earum non satis firmis fundamentis abducebat, ut propemodum mathematicæ dici possent: id satis appariturum se fecisse in multis quæ in hoc volumine continentur. Veruntamen novem illos annos effluxisse narrat antequam de ulla ex iis quæstionibus, quæ apud eruditos in controversiam adduci solent, determinate judicare, atque aliqua in Philosophia principia vulgaribus certiora quærere ausus fuisset. Judicet, Quæso, lector num hæc novennalis, quam adeo eo nomine exagitat Scurra, dubitatio non sit maxime laudanda; & num tempus interim inutiliter triverit Cartesius: præsertim si consideremus quam concinne & accurate postea huic suæ methodo insistens Metaphysicæ & Physicæ systemata ædificaverit, quæque, vel ipsa invidia ringente, æternitatem spectabunt. Quantum ad me, summopere mihi gratulor, quod talem præceptorem habeam monstrantem viam: ita ut laboribus, quos ille impendit, parcere possim, iisque frui liceat, modo exiguum temporis spatium impendere lubeat istorum meditationibus, quæ ille orbi litterato communicare non est dedignatus. Sint alii aliis hac in re feliciores: alii longius temporis intervallum requirant præ aliis ad se ex dubiis extricandum. Sint qui methodum hanc sectari aspernentur, quid istud ad rem facit.

XLVIII. Claubergius ibidem paragrapho 26. decimam nonam Cartesianæ dubitationis defensionem esse ait, *Quod non proferamus dubitationes à nobis primum inventas atque excogitatas, quasi tanto dubitationum desiderio teneremur, ut eas ultro multiplicare studeamus (cum unice verum scire optamus) sed dudum à Scepticis decantatas, & quas præterire Philosophus non potest ex lege logica, quod, antequam adversarii sententiam ut falsam damnemus, audire oporteat omnia ipsius argumenta præcipua, neque ullum eorum robur dissimulare.* Noster homo istæc perquam timide, quin & præter omnem rationem dicta arbitratur. *Quanto, inquit, rectius & cordatius Aristoteles? Cujus hæc verba sunt lib. 3. Met. c. 1. Necessum est ad scientiam, quæ queritur, ea primum percurrere, de quibus in antecessum dubitare oportet. Hæc autem sunt, & quæcumque de iis aliter quidam existimarunt, & si quid ultra hæc prætermisissum sit. Quid enim, inquit porro, si tardiores adversarii gravioribus forte difficultatibus non animadversis, imbellia tela jecerint? Anne licitum non erit illas exigere, considerare, examini denique subicere? saltem quo gloriosius etiam triumphet veritas?* Claubergius exertim hanc defensionem instituit contra eos, qui Cartesium & Cartesianos accusare vellent, tanquam litigiosos nimium & disputaces: utpote qui usque affectant ex sese movere dubia & difficultates, easque temere multiplicant: atque eapropter merito sese odiosos reddunt. Quænam quæso hic subest timiditas? Quidnam est quod Aristoteles vel rectius vel cordatius statuerit? Quantum ad imbellia tela à tardioribus adversariis jactari consueta, si illa particulatim recenseri deberent, quistandem foret finis? Ut Scientiarum fundamenta solida janciantur sufficere merito putat Cartesius, si summa dubitationum & difficultatum capita recenscantur, ad quæ quidquid præterea particulare est referri potest; ac talia excogitentur principia, ex quibus omnibus satisfieri potest.

XLIX. Ejusdem capituli paragrapho 14. Claubergius, cum in Catechesibus per modum questionum & responsonum res fidei tractantur, dicit in illis nihil judicari aut concludi antequam præcesserit questio. *Questionem autem à conclusione non aliter differre quam dubium quid à certo, ut omnes logici tradunt, unde etiam adverbium dubitationem significantia an, num, utrum, &c. questionibus præfiguntur.* Ac porro addit, non solum dubitationes proponere Catechismum: sed etiam rationes dubitandi: *exempli gratia, querit de justitia Dei in ordine ad hominem; An non Deus homini injuriam facit? Rationem dubitandi adjicit, qui ab eo in lege flagitet, quæ præstare non queat.* Post consuetas exclamationes scurriles para-

pho 34. rogat Cavillator, *An tantus Philosophus inter questionem logicè dictam, & inter questionem rhetoricè dictam vel grammaticè distinguere non poterit?* &c. Sed plane præter rem. Illud quæritur, an, cum per formam quæstionum & responſionum aliquid tractatur, quæſtio non contineat illud de quo inquirendum ſtatuitur, & de quo ſuspendendum eſt iudicium, donec examen eſt factum & concluſum? Quod fit in reſponſione demum. Iſtud autem per ſe eſt manifeſtum. Reliquam de nomine quæſtionem quam inſtituit, utpote ad rem non pertinentem, particulariſe examinare non lubet. Illud unicum modo examinandum hic occurrit. Nempe Claubergius dixerat cap. 2. paragr. 7. *questionem non ſemper arguere dubitationem in ipſo quærente: ſed vel in hoc, vel in reſpondente, vel in circumſtantibus, vel in aliis, propter quos quæſtio proponitur: ita quidem ut quæſtio omnis ſua natura ſit dubitatio, quamvis non ſemper ſit in proponente, ſufficit enim ut in alio quocunq; ſit, vel eſſe poſſit.* Hæc Nugatori huic mirifica dicta videntur. Cum, inquit, *Quæſtio & dubitatio, Quære & dubitare Claubergio idem ſint; verba hæc nihil aliud poſſunt ſignificare, juxta dictionarium Claubergii, quam dubitationem non ſemper arguere dubitationem in ipſo dubitante, ſed vel in hoc, quærente videlicet ſeu dubitante, vel in aliis quibuſdam, utique non quærentibus, id eſt non dubitantibus; nimirum vel in reſpondente, vel in circumſtantibus, vel quicumq; ſint propter quos quæſtio proponitur, &c.* Non credo huic homini parem ullum inventum iri, ſi vel totum terrarum orbem perambules, in cavillandi & ineptiendi palæſtra. Imo ſane, mi homo, quæſtio & dubitatio idem valent, ſive illa conſiderentur prout in animo ſunt, ſive conſiderentur ut ſunt in externa oratione. Quid enim eſt quæſtio quam quis ſibi format in animo ſuo aliud, quam propoſitio quam ſibi ad ventilandum proponit? Quis non novit eum, antequam ſufficiens examen eſt inſtitutum & concluſum, de ejus veritate dubitare ſive iudicium ſuspendere? Coincidunt igitur quæſtio & dubitatio. Si quis etiam apud ſeſe quæſtionem formet in animo, de cujus veritate ipſe perſuaſus eſt, ſed in eum ſinem ut aliis proponat: eantum non conſideratur ejus reſpectu tanquam quæſtio ſive propoſitio ad ventilandum ſibi met ipſi propoſita; ſed tantum ratione eorum quibus illam proponere intendit ad ventilandum; atque ita etiam reſpectu illius, ut propoſitio talis non eſt quæſtio, ita quoque non eſt dubitatio. Si vero quæſtio & dubitatio conſiderentur prout ſunt in externa oratione, manifeſtum non minus eſt quæſtionem cum dubitatione coincidere. Quid enim eſt quæſtio ita conſiderata aliud, quam
 pro-

propositio externe prolata & ad ventilandum proposita? Quid autem certius, quam talem propositionem considerari tanquam dubiam, non quidem semper respectu ejus, qui eam proponit, ille enim persuasus esse potest, sed respectu aliorum in quorum gratiam proponitur, quique de ejus veritate nondum sunt persuasi? Rursus igitur quæstio eo sensu sumpta & propositio dubia, sive dubitatio externa coincidunt. Quia vero noster hæc vel distinguere non potuit, vel noluit, ut haberet quod cavillaretur, tam turpiter sese deridendum præbet.

L. Paragrapho item 25. *Decima octava*, inquit Claubergius, *defensio est, qua speciatim asserimus dubitationem nostram, utpote mere philosophicam, ad res fidei & religionis, verbi gratia an detur S. Scriptura? an ei tanquam divina credendum? &c. nequiquam pertinere: sed tantum ad res quæ ex natura lumine cognoscuntur in Philosophia.* Sed idem quoque paragraphis 23. & 24. antea dixerat, *dubitacionem ad contemplacionem rerum, non vero ad res in vita agendas spectare.* Adversarius, cum hæc paragrapho 35. allegasset, *miratur plane Claubergium usque adeo parum sibi constare.* Nam, inquit, *si dubitatio, quam tanto molimine ruetur, ad res fidei & religionis nequiquam pertinet; quare quæstiones catecheticas tam prolixè tamque procaciter objecit, quasi totidem dubitaciones? Vel quare verbulo saltem non indicavit sibi non placere methodum illam discendi docendique res fidei, sive sinceram religionem, per alternas quæstiones & responsiones? Quare paragrapho 20. Gallum Theologum laudat? pronunciantem debere suspectam esse fidem illius, qui recipit Evangelium facili & præcipitato assensu; metuendumque ne credulitas ea sit potius, quam fides. Quare Perkinsium citat paragrapho 38. monentem haberi pro comperto debere, quod ille, qui de salute sua nunquam dubitavit, nunquam credidit, &c. Hic proculdubio se putat hominem jugulasse. Sed ne extremam quidem ejus cuticulam tetigit. Nimirum Cartesius in omnibus cavet sedulo ne se controversiis Theologicis immisceret. Noluit Theologis occasionem dare vel minimam, propter quam ipsum ad suum tribunal possent vocare, & accusare. Atque ita noluit etiam, ut crederetur ipsum dubitacionem latius extendere, quam ad res philosophicas, eo quo retro dictum est modo: & propterea sæpe monet se negare eam ad res fidei spectare. Istud ex mente Cartesii refert Claubergius. Sed notandum est ulterius duas has esse distinctas quæstiones; una, *An methodus quæ a dubitacione initium sumit in rebus philosophicis sit legitima?* Altera, *An eadem methodus in rebus fidei & religionis valeat?* Cartesius intra prioris*

cancellos se continere voluit, atque ita negavit methodum istis limitibus finitam ad res fidei vel religionis esse extendendam. Et quid si forte, cum Pontificius esset, revera credidisset articulos fidei sive religionis ab Ecclesiæ auctoritate pendere, & statim esse recipiendos, cum proponuntur, sine ullo examine instituto? Quid istud ad rem faceret? Claubergius vero ab Ecclesiæ Pontificiæ jugo liber majori libertate usus est, Exemplisque & testimoniis ostendit, quantum ad secundam quæstionem, methodum illam non esse culpandam: ac contra Theologos quos refutat argumentatus est à majori ad minus. Nulla igitur hic est contrarietas. Porro quomodo dubitatio ad solam contemplationem veritatis, non vero ad res in vita agendas, spectet, superius satis est explicatum, paragrapho nimirum 46.

L I. Paragrapho 36. Adversarius plane mirari se, ait, sive timiditatem, sive nimiam Cartesii modestiam & plus quam virginealem, qui res fidei, quaque mores & pietatem spectant, ita longe longeque protelaverit extra pomeria dubitationis. Etenim, inquit, si dubitare nihil aliud est, quam assensum retinere donec veritas liqueat, judicium non precipitare, temere non definire; hæcine, quæso, locum circa res fidei non habent? Anne, inquam, circa res fidei precipitandum est judicium, desiniendum temere, ferenda sententia, priusquam liqueat veritas? Et paulo post: Super hisce igitur, inquit, quæ mores, quaque pietatem spectant, assensum prodigere, licet veritate non admodum perspecta, nihil omnino vetat ipso scilicet iudice. Quantum ad primum, si legat quæ ad præcedentem paragraphum dicta sunt forte mirari desinet. Quantum etiam ad secundum, quandoquidem de eo actum est ad paragraphum 46. & Cavillatori nostro lubitum est super hisce in sequentibus sensa Cartesii aliquanto propius expendere, nihil hic amplius addam:

L II. Cartesius, inquit, Dissertatione de Metodo narrat, qualem Ethicam sibi, sed ad tempus, effinxerit, quæ tribus tantum quatuorve regulis continebatur. Ita est, & quænam ad id faciendum ipsum impulerit ratio ipse ibidem exponit his verbis. Ut illi, inquit, qui novam domum, in locum ejus quam inhabitant volunt extruere, non modo veterem prius evertunt, lapides, ligna, cementum, aliaque adificanti utilia sibi comparant, Architectum consulunt, vel ipsimet se in Architectura exercent & exemplar domus faciendæ accurate describunt; sed etiam aliam aliquam sibi parant, quam interim dum illa adificabitur possint non incommode habitare: sic ne dubius & anxius hærem circa ea, quæ mihi erant agenda, quamdiu ratio suaderet incertum esse circa ea de quibus debebam judicare; atque ut ab illo tempore vivere incipe-

rem quam felicissime fieri posset, Ethicam quandam ad tempus mihi effinxi, qua tribus tantum aut quatuor regulis continebatur. Non igitur temere opus illud aggressus est. Porro Prima, inquit Cartesius, regula erat, ut legibus atque institutis patriæ obtemperarem, firmiterque illam religionem retinerem quam optimam judicabam, & in qua Dei beneficio fueram ab ineunte ætate institutus; atque me in cæteris omnibus gubernarem juxta opiniones quam maxime moderatas, atque ab omni extremitate, remotas, quæ communi usu receptæ essent apud prudentissimos eorum cum quibus mihi esset vivendum. Cum enim jam inde inciperem omnibus iis quibus ante addictus fueram diffidere; utpote quas de integro examinare deliberabam; certus eram nihil melius me facere posse, quam si interea temporis prudentiorum actiones imitarer. Et quamvis forte nonnulli sint apud Persas aut Sinas non minus prudentes quam apud nos, utilis tamen judicabam illos sequi cum quibus mihi erat vivendum: atque ut rectè intelligerem, quidnam revera illi optimum esse sentirent; ad ea potius que agebant, quam ad ea que loquebantur attendebam: non modo quia hominum mores eo usque corrupti sunt, ut perpauci quid sentiant dicere velint, sed etiam quia permulti sæpe ipsimet ignorant: est enim alia actio mentis per quam aliquid bonum vel malum esse judicamus, & alia per quam nos ita judicasse agnoscimus; atque una sæpissime absque altera reperitur. Ex pluribus autem sententiis æqualiter usu receptis moderatissimas semper eligebam, tum quia ad executionem facillime, atque ut plurimum optime sunt; omne quippe nimium vitiosum esse solet; tum etiam, ut si forte aberrarem, minus saltem à recta via deflecerem mediam tenendo, quam si unam ex extremis elegissem cum altera fuisset sequenda. Et quidem inter extremas vias, sive (ut ita loquar inter nimietates, reponebam promissiones omnes quibus nobismet ipsis libertatem mutandæ postea voluntatis adimimus. Non quod improbarem leges que humane fragilitati atque inconstantia subvenientes, quoties bonum aliquod propositum habemus, permittunt ut nos ad semper in eodem perseverandum voto astringamus; vel etiam que ob fidem commerciorum quæcunque aliis promissimus, modo ne bonis moribus adversentur, cogunt nos præstare. Sed quia videbam nihil esse in mundo quod semper in eodem statu permaneret, quantumque ad me, vitam sic instituebam ut judicia mea indies meliora, nunquam autem deteriora fore sperarem; graviter me in bonam mentem peccare putassem, si ex eo quod tunc res quasdam ut bonas amplectebam, obligassem me ad easdem etiam postea amplectendas, cum forsitan bonæ esse desissent, vel ipse non amplius bonas judicarem. Antequam secundam exhibeam regulam, quid contra hanc Adversarius objiciat videre est operæ prætium. Is igitur paragrapho 38. sic inquit. Enimvero

laudabilis est obtemperatio, quæ præstatur institutis patriæ; modo aqua sint & pia, vel saltem iniqua & impia non sunt. Sed qui sine prævio examine apud animum suum institutis patriæ promiscuum adstringit obsequium, postea demum, si forte, investigaturus, quid non faceret si natus esset inter Mexicanos, aut Calcuttheneses, vel Antropophagos? Quid hæc ad Cartesium? Illene vel hic vel alibi statuit institutis patriæ obtemperandum esse quæ cognoscuntur esse iniqua & impia? Vel sine ullo prævio examine apud animum suum iis promiscuum adstringendum esse obsequium? Nimium pellucet ista calumnia. Aliud esse Cartesii institutum passim apud ipsum videre est. Unicum instar omnium sit quod immediate tertiæ regulæ subjungit. Nihil, inquit, inveni, quod pro me ipso melius videretur, quam si in eodem instituto in quo tunc eram perseverarem; hoc est, quam si totum vitæ tempus in ratione mea excolenda, atque in veritate juxta methodum quam mihi præscriperam investiganda consumerem. Tales quippe fructus hujus methodi jam degustaram, ut nec suaviores ullos nec magis innocuos in hac vita decerpi posse arbitrarer; cumque illius ope quotidie aliquid detegerem, quod & vulgo ignotum & alicujus momenti esse existimabam, tanta delectatione animus meus implebatur, ut nullis aliis rebus affici posset. Ac præterea tres regulæ mox expositæ satis rectæ mihi visæ non fuissent, nisi in veritate per hanc methodum investiganda perseverare decrevissem. Nam cum Deus unicuique nostrum, aliquod rationis lumen largitus sit ad verum à falso distinguendum, non putassem me, vel per unam diem, totum alienis opinionibus regendum tradere debere, nisi statuissem easdem proprio ingenio examinare, statim atque me ad hoc recte faciendum satis parassem. Nec quamdiu illas sequebar, absque errandi metu fuisset, nisi sperassem, me nullam interim occasionem, meliores si quæ essent inveniendi, prætermisurum. Statuit igitur Cartesius sui que officii esse putavit, continuo pergere in inquirendo quid bonum quid malum sit per rationis lumen sibi concessum, neque unquam ab isto instituto desistere, semperque sequi quod optimum esse judicaverit: atque adeo si forte compererit patriæ instituta quædam esse iniqua & impia iis non obtemperare amplius. Pergit Adversarius, Verum enimvero de puritate nisi plurimum fallor, & sinceritate religionis ante res omnes alias inquirendum diligentissime fuit, &c. Verissimum illud esse constat. Cartesium quoque Pontificiæ sectæ adhæsisse notum est, cujus discipuli plus æquo tribuere solent Ecclesiæ auctoritati, ejusque determinationibus. An autem unquam serio satis, uti oportuit, apud animum suum statuerit de ejus veritate inquirere, & an errores suos hac in re correxerit, Deo judicium

dicium relinquendum est. Atque utinam inter nostros non plurimi quoque reperirentur, etiam inter eos, qui vel maximi Zelotæ haberi volunt, qui non minus quam Pontificii cæco impetu, sine justa inquisitione, suam colerent religionem, soli Pastorum suorum auctoritati fidentes.

LIII. *Plane fas est, inquit porro Adversarius, uti prudentissimorum hominum opiniones aliquo loco habeantur. Sed cum longe certissimum sit alicubi prudentissimos etiam quosque tota errare via posse, manifestum est, quascunque prudentium opiniones ad soliditatem constantiamque virtutis haudquaquam sufficere. Neque res de auctoritate hominum, sed contra de rerum testimoniis auctoritas hominum aestimatur.* Conceditur totum: Cartesius enim prudentium opiniones & mores nunquam statuit sequi, nisi quamdiu & quatenus meliora non est edoctus, nunquamque decrevit ullam occasionem prætermittere in iis quæ bona vel mala sunt proprio Marte examinandis, & ex rationis lumine investigandis; uti ex superius allegatis prolixè & manifestè patet. Non itaque etiam voluit ad soliditatem & constantiam virtutis prudentium opiniones sufficere. Vel igitur calumniatur hic rursus, vel cum umbra sua pugnat hominixosus. Porro si non liceat sequi prudentium opiniones, donec ipsi melius simus, investigando assiduo, edocti; Quid in tali statu constitutis faciendum est? Non enim licet esse otiosis; neque momento temporis inquisitio absolvi potest. An vero potius imprudentiorum decreta sequenda erunt? Hoc, uti opinor, nemo sapiens dixerit. Deinde si Cartesius hic peccaverit, peccabunt etiam omnes illi, qui cum nondum idonei sunt, ut exempli gratia ex S. Litteris dogmata religionis hauriant, ex catechesibus, quæ continent opiniones, quas alii habent de religione, & in quibus errare possunt, ea conantur addiscere. Illi enim, saltem ad tempus, donec iudicium est maturius, aliorum auctoritati solent fidere: quia pro eo tempore istud optimum esse iudicandum est. Sed *insigni prudentia opus est qua discerni queant isti vere prudentissimi, &c.* Quid tum postea? Utendum est iudicio quantum valet, cum melius nihil detur. Quod porro Cartesius dicit, *Quamvis forte nonnulli sint apud Persas aut Sinenses non minus prudentes quam apud nos, utilius tamen se iudicasse illos sequi cum quibus ipsi esset vivendum. Isto, arbitro scilicet hoc homine, nihil dici potest vanius, aut quod Ethicorum dogmatum constantiam perinde convelleret. Satis enim constat quam diversimode prudentissimi homines, qui censentur, varias apud nationes æquum & iniquum, justum & injustum, demique rectum*

& pravam definiant. Quod & satis multis exemplis undequaque corra-
 fis probat. Sed futilia hæc sunt omnia. Primo enim quod dicitur de
 Ethicorum dogmatum constantia convellenda impertinens est; cum
 hic agatur tantum de Ethicæ regulis ad tempus formatis, & quidem
 de iis, quæ iniqua vel prava judicare hæctenus non possumus. 2°. Pro-
 bandum foret versanti in Christianismo, & inter nationem, ut ex mul-
 tis ejus actionibus & moribus judicare possumus, (non enim fingendus
 est Cartesius tum temporis fuisse adeo rudis, ut de nullis sanum judi-
 cium ferre potuerit) satis cultam, non esse utilius se accommodare
 eorum moribus & actionibus, cum quibus ipsi vivendum est, quam
 aliorum. Illa semper adhibita cautela ne ullum unquam tempus aut
 occasionem negligamus inquirendi num alia sint meliora, quæ sequi
 oporteat. Hoc autem si probaverit, erit mihi magnus Apollo. Ne-
 que ipsius sarcasmos & scurrilia dicteria vel hilum curo. Denique &
 istud arrodit quod Cartesius dixerit, *ex pluribus sententiis equaliter usu*
receptis se moderatissimas semper elegisse, &c. Sed cum præter locum com-
 munem de mediocritate inter excessum & defectum consistente, in
 qua Aristoteles virtutem collocavit, quique ad rem præsentem nihil
 pertinet, ubi agitur tantum de iis quæ ulterius examinanda sunt, non
 est operæ præteritum eum recensere. Refutandæ essent rationes, quas
 Cartesius subjungit se movisse ut illam ad tempus iniret viam. De cæ-
 tero per me licet proponat sibi Adversarius eorum mores & actiones
 pro exemplari ad imitandum, qui extrema quælibet, omnem mode-
 rationem & mediocritatem averfantes, sine modo & mensura sectari
 consueverunt, & experiatur an majorem inde sit meriturus laudem,
 quam illi quibus animi moderatio magis placet cum Cartesio. Ex di-
 ctis liquet quam feliciter disputator noster Regulam primam impu-
 gnaverit.

LIV. *Altera regula erat, inquit Cartesius, ut quam maxime constans*
& tenax propositi semper essem; nec minus indubitanter atque incunctanter in
iis agendis perseverarem, quæ ob rationes valde dubias, vel forte nullas susce-
peram, quam in iis de quibus plane eram certus. Ut in hoc viatorum consi-
lium imitarem, qui si forte in media aliqua sylva aberrarint, nec ullum iter
ab aliis tritum, nec etiam versus quam partem eundem sit agnoscant, non ideo
vagi & incerti modo versus unam, modo versus alteram tendere debent, &
multo minus uno in loco consistere, sed semper recta quantum possunt versus
unam & eandem partem progredi; nec ab ea postea propter leves rationes de-
flectere, quamvis forte initio plane nullas habuerint, propter quas illam pa-

tius quam aliam quamlibet eligerent. Hoc enim pacto, quamvis forte ad ipsum locum ad quem ire destinaverint, non accedent, ad aliquem tamen tandem devenient, in quo commodius quam in media sylva poterunt subsistere. Eodem modo quia multa in vita agenda sunt quæ disferre plane non licet, certissimum est, quoties circa illa quid revera sit optimum agnoscere non possimus, illud debere nos sequi quod optimum videtur; vel certe si quædam talia sint, ut nulla nos vel minima ratio ad unum potius quam contrarium faciendum impellat, alterutrum tamen debemus eligere, & postquam unam semel sententiam sic sumus amplexi, non amplius illam ut dubiam, in quantum ad praxin refertur, sed ut plane veram & certam, debemus spectare; quia nempe ratio propter quam illam elegimus vera & certa est. Atque hoc sufficiens fuit ad me liberandum omnibus iis anxietatibus & conscientia morsibus, quibus infirmiores animæ torqueri solent; quia multa sæpe uno tempore amplectuntur ut bona, quæ postmodum vacillante iudicio mala esse sibi persuadent. Contra hanc regulam insurgit Adversarius paragrapho 39. Valde proculdubio, inquit, laudabilis est sancti justique propositi tenacitas. Verum uti quis haud minus indubitanter, atque incunctanter in iis peragendis perseveret, quæ ob rationes valde dubias vel forte nullas susceperit, quam in iis, de quibus plane certus sit, quod Cartesio placuit; ab omni sincera constantia tam est alienum, quam quod alienissimum. Quodnam hoc est Ethicæ monstrum, quæ jubet in peragendis vel maxime dubiis attamen perseverare indubitanter? Officia certa & incerta, nempe post officiorum incertorum electionem quamcunque temerariam, quoad actiones, nullo discrimine habere? Fictorumque, licet prava forte sint, & vero pravissima, tenacem non esse minus, ac eorum, quæ sancta & justa certo cognoveris? *Boum, nisi fallor, hæc est Ethicæ, non Humanum.* Non vereor dicere quæcunque hic dicit Adversarius malitiosi litigatoris calumniam esse putidissimam, non sinceri & candidi hominis objectionem. Quod demonstratu non est difficile. Nunquam Cartesius absolute & simpliciter quippiam eorum dixit. Optime Adversarius novit hæc Ethicæ regulas tantum esse formatas à Cartesio, non ut eas haberet pro solidis Ethicæ fundamentis, quæ retinenda sunt, sed ut ad tempus secundum eas vitæ suæ actiones institueret, donec ex rationis lumine meliora & accuratiora, quam hæctenus facere potuerat, iudicia instituerit, eumque in eo studio indefinenter perseverare decrevisse. Superius enim eum protestantem audivimus, hæc regulas satis rectas sibi visas non fuisse, nisi in veritate per methodum suam investiganda perseverare decrevisset. Addita ratione, quod, cum Deus unicuique nostrum aliquod rationis lumen largitus sit ad verum à falso distinguendum,

guendum, non putasset se, vel per unum diem, totum alienis opinionibus re-
 gendum tradere debere, nisi statuisset easdem proprio ingenio examinare, sta-
 tim atque se ad hoc recte faciendum satis parasset. Porroque ait, se, quam-
 diu illas sequebatur, absque errandi metu non fuisse, nisi sperasset, se nullam in-
 terim occasionem, meliores si qua essent invenendi, pratermissurum. Non
 minus novit Cartesium in hac regula expressis verbis significare se
 hæc intellecta velle de iis in hac vita agendis, que differre plane non li-
 cet, &c. Neque etiam ignorare potuit, cum Vir quidam eruditus ipsi
 objecisset, Secundam Ethicæ regulam videri parum tutam, scilicet adhaeren-
 dum esse opinionibus, quas semel decrevimus sequi, etiamsi admodum dubie
 sint, non minus quam si essent certissima: si enim vel falsæ sint vel malæ, quo
 magis eas sequemur, eo gravius in errorem aut vitium nos incursumos: Cum,
 inquam, hæc ipsi objecisset, Cartesium hunc in modum respondisse
 Epistolarum tomo 2. ep. 2. Quod si, inquit, dixissem absolute esse adha-
 rendum opinionibus, quas sequi semel decrevimus, quamvis dubie forent, non
 essem minus culpandus, quam si pertinaciam & perversitatem suavissem; quia
 adherere opinioni idem est, atque perseverare in iudicio quod de ea tulimus.
 Sed dixi prorsus aliud, nimirum debere nos esse determinatos in actionibus no-
 stris, etiam dum fluctuamus in iudiciis; neque minus constanter adhaerendum
 opinionibus etiam dubiis, hoc est, non minus constanter agendum secundum opi-
 niones, quas dubias iudicamus, ubi semel ad eas determinati sumus, hoc
 est, cum consideravimus nullas esse, quas iudicemus meliores aut certiores,
 quam si sciremus illas esse optimas; ut revera posita hac conditione optime sunt.
 Neque vero metuendum est ne hæc in agendo constantia nos magis & magis in
 errorem vel vitium inducat, quoniam error non potest esse nisi in iudicio, quod
 suppono nihilominus manere liberum, & considerare sub ratione dubii id quod
 dubium est. Præterquam quod hanc regulam refero ad eas vitæ actiones, qua
 nullam moram patiuntur, neque illa utor nisi pro cautela, cum consilio mutan-
 di opiniones meas, quam primum meliores reperire potero, nullamque negli-
 gendi occasionem in illas inquirendi. Cæterum, inquit porro Vir magnus,
 adductus fui ad differendum de hac quoad actiones determinatione & constan-
 tia, tum quia ad conscientia tranquillitatem necessaria est, tum ne quis me
 culparet quod scripsissem, ad vitandum præiudicia abdicandas esse semel in
 vita opiniones omnes quibus antea fidem adhibuimus. Nam verisimile erat mi-
 hi objectum iri, dubitationem adeo universalem posse parturire magnam inde-
 terminationem, magnamque in moribus vacillationem. Ita ut putem non po-
 tuisse me maiore cautela uti, quam usus fui, collocando determinationem,
 quatenus est virtus, inter duo vitia illi contraria, indeterminationem videlicet

& *pertinaciam*. Volui hæc ex ipso Cartesio prolixius aliquanto repetere, ut Adversarii calumnia tanto clarius emicaret.

L V. Ad comparationem porro quam Cartesius instituit de viatore, &c. *Non negat quin ita fieri possit; sed neque dubium esse ait, quin fieri possit aliter; nempe ut viatores infortunati, dum recta semper, quantum possunt, versus unam & eandem partem progrediuntur, in loca salebrosa, sentibus horrida, sed & foveis & cavernis in via, sese conjiciant, ubi multo quam in media sylva consistere queant incommodius.* Nugæ. Sermo enim hic instituitur de viatoribus, qui nempe in media sylva forte aberrarunt, nec ullum iter ab aliis tritum, nec versus quam partem eundem sit norunt, quibusque non est tutum illic subsistere. Cartesius autem vult, & quidem summa cum ratione, quia alias forte vel fame pericundum esset, vel expectanda à feris bestiis laniatio, eo in loco neque permanendum esse, neque vage & incerte nunc aliquantulum in unam, nunc in aliam partem esse progrediendum; quia ea ratione errorum nunquam inveniretur finis: sed unam aliquam in partem viam esse tentandam, rectaque pergendum, nec ab eo proposito desistendum, quamdiu tutior via ignoratur; etiamsi in principio nulla forte fuerit ratio hanc potius quam aliam eligendi viam: cum enim aliquid eligendum est, illud jure merito optimum censetur, quod electum est. Neque temeraria dici potest ea electio, sed rationabilis libertatis nostræ usus; quia in talibus circumstantiis constituto alia nulla evadendi spes relicta est. Nec refert quod ita agendo in loca salebrosa, &c. se conjicere possit viator: hoc enim cum sit mutandum est consilium; neque id adversatur Cartesio. Postea censuram etiam stringit in comparationis applicationem. *Quorsum, inquit, hæc pertinent? Vel quamnam hæc est Ethica, quæ ducem vitæ constituit sortem fortunam? uti nimirum hæc modo vel illac temere ruamus, instar viatorum, qui cum semitam sibi non sapiant, sese tamen accingunt itineri, quidque casus ferat, experiri malunt, quam otiosi desiderare.* Quanquam viator sive longitudinem sive latitudinem sylve, modo recta pergat, superare potest aliquando: verum à semita morum divagantibus, infinita patent quaquaversum errandi spacia. Hic rursus calumniatur Sophista, supponendo quasi ageretur de talibus actionibus quæ moram patiuntur, quasque differre possumus, cum sciat Cartesium expressis verbis contrarium dicere. Sed & reliqua examini subjiciantur. *Ratio, inquit, vera & certa, quam Cartesius indicare voluit potestremis verbis, propter quam videlicet illam sententiam, licet contraria sententia nullo modo probabilior, attamen elegerimus, alia, nisi fallor, intelligi*

telligi non potest, quam hæc, nimirum, quia contrariorum aequæ dubitabilium debuerimus alterutrum eligere. Hæc autem esse ratio non potuit, quare in illam quam in adversam sententiam ire maluerimus: tantum esse ratio potuit, quare visum fuerit in alterutram descendere. Bella sane nugatio, & suo auctore digna. Quasi vero scilicet Cartesius rationem reddere voluerit, cur illam præcisè sententiam, licet contraria nullo modo probabiliorem, velimus eligere; quod nemo præter hunc hominem somnariæ unquam poterit. Sensus verborum Cartesii est planus; Nimirum, si talia quædam sint, quæ differre plane non licet, & nulla nos vel minima ratio ad unum potius quam contrarium faciendum impellat, alterutrum tamen debemus eligere; non quod certa aliqua ratio sit propter quam id quod eligimus judicemus esse eligendum præ opposito; (hoc enim solummodo facimus ex ea qua prædicti sumus agendi libertate sive facultate sese pro lubitu ad id determinante, fuissetque æque liberum contrarium eligere) sed quod ratio propter quam aliquam eligimus, & voluntatem plane indifferentem determinamus, vera & certa sit; quia nempe non debemus manere indifferentes & indeterminati.

LVI. *Fieri certe potest, inquit porro nugivendus, & vero contingit sæpissime, uti quis ambigat, quid honestum vel turpe sit, vel factum, vel omissum: quum res alterutrum, sive aliquid, plane flagitet. Hic ergo quid facimus? An tantum corvos sequimur testaque lutoque? Si Cartesium audimus, omnino præcipitandum vel alterutram vel aliquam in partem iudicium est: ac sententiæ semel arreptæ mordicus inhaerendum. Temere scilicet incipiendum, ac temere pergendum est. Pro ratione stat utrobique temeritas. Non credo quempiam inventum iri adeo constantem, ut cum ista legit non erumpat in cachinnum. Ipse sæpissime contingere concedit, uti quis ambigat, quid honestum vel turpe sit, vel factum vel omissum; quum tamen res (NB.) alterutrum, sive aliquid plane flagitet. Constat tum consilium in arena sumendum esse, nullamque ad deliberandum moram esse relictam. Quomodo igitur in talibus casibus vel temeritas, vel præcipitantia locum habere poterit? Et quamdiu id quod electum est vel malum esse non constat, vel eo nihil melius novimus, quænam quæso causa esse posset, cur à proposito discederemus?*

LVII. *Sed notandum hic esse, ait, insigne quoddam Philosophiæ Cartesii mysterium. Nam circa quæ nuda meraque contemplatio versatur, in hisce quidem dubia tantisper existimat esse pro falsis habenda. Sed vero quod spectat*

Etat ea qua pertinent ad pietatem & mores, in hisce raticinatur amplexanda non minus esse dubia quam certa: inque dubiis haud minus, quam in officiis longe certissimis, esse perseverandum. Quinimo sententiam, quantumcunque dubiam & incertam, ex quo semel sumus amplexi, licet ob rationes vel maxime dubias aut etiam omnino nullas, amplius tamen ut dubiam, in quantum ad praxin refertur, spectari non debere, sed ut plane veram & certam. O subtile iudicium! Anne pietatis universa potius honestatisque calamitatem! Et enim qui dubias aut vero nullas ob rationes eligit quod agat, quamvis id quod pium est vel honestum agere forsitan evenerit, non tamen agit bene: sique in agendo perseveret, non bene perseverat: quippe cum nullo pietatis aut honestatis amore in illam partem sese inclinaverit: sed ruit inconsulto: Neque Numini paret Optimo Maximo, verum Divæ nimirum Temeritati præstat obsequium. Oportet sane virtutem oppido vilem esse, si discrimina bonorum & malorum accurate cognoscere tam exiguum est operæ pretium. Respondeo, Dubitationem Cartesianam non minus extendendam esse ad ea, quæ pietatem & mores concernunt, quam ad alia, quia & illa suam habent veritatem & contemplationem, satis superius est ostensum. Et per consequens non minus utile est, propter eandem rationem, ut, quæ in iis dubia sunt, aliquamdiu habeantur pro falsis, ut tanto liberius quid pium & honestum, quid impium & inhonestum sit, possimus inquirere, quam in reliquis, ex mente Cartesii. Quis igitur hunc hominem excusare poterit à calumnia, cum fingit Cartesium, in iis quæ pietatem & mores spectant, statuere contrariam ineundam esse viam, & dubia non minus amplexanda esse, iudicio nimirum approbante, (alius enim sensus verborum esse non potest) quam certa: inque dubiis haud minus, quam in officiis longe certissimis, esse perseverandum, &c. Quin imo tota regula hæc secunda examinetur, & patebit nullam pietatis vel cujuscunque alterius virtutis in ea fieri mentionem, sed tantum agi de iis quæ in vita agenda occurrunt, quæque differre plane non licet; & quidem in talibus casibus in quibus ignoratur quid revera optimum sit; vel etiam in quibus nulla ratio se offert, quæ ad unum potius quam ad aliud faciendum impellat. Nempe illis positis circumstantiis, vel id quod optimum apparet, vel alias saltem aliquid eligendum esse dicit Cartesius, & debere nos esse determinatos in actionibus nostris, facta semel electione, etiam dum fluctuamus in iudiciis. Uti latius ex iis quæ ante dicta sunt patet. Sane oportet virtutem Adversario nostro valde vilem esse, qui adeo audacter quicquid ipsi in buccam venit non veretur aliis affingere. Scur-
rilia

ria porro dictoria, quibus animi tranquillitatem, quam Cartesius istoc medio se consecutum esse ait, exagitat Scurra, ipsi relinquo. Iste sibi talibus factis animi tranquillitatem conciliet si possit.

LVIII. Tertiam regulam impræsentiarum dimittit Adversarius. Attamen, antequam manum de tabula, unum sibi superesse ait paragrapho 40. propius aliquanto discutiendum. Nimirum Cartesius post tres Ethices regulas traditas inter cætera dixerat, *Tres regulas mox expositas satis rectas sibi visas non fuisse, nisi in veritate per hanc methodum investiganda perseverare decrevisset. Nam, inquit, cum Deus unicuique nostrum aliquod rationis lumen largitus sit, ad verum à falso distinguendum, non putassem me, vel per unum diem, totum alienis opinionibus regendum tradere debere, nisi statuissem easdem proprio ingenio examinare, statim atque me ad hoc recte faciendum parassem. Nec quamdiu illas sequebar absque errandi metu fuisset, nisi sperassem me nullam interim occasionem meliores, si quæ essent, inveniendi prætermisurum.* Adversus ista hanc movet difficultatem. Itaque primum, inquit, colligo, Cartesium in animo non habuisse vitam semper instituere secundum opinionem aliorum, quamcumque prudentissimorum hominum: imo vero existimasse culpabilem fore temeritatem, si non apud animum suum decrevisset opiniones illas ad examen omnes aliquando revocare. Non dum tamen intelligo, quanam ratione in seram ætatem aut valde maturam procrastinatum examen inculpabilem & sanctam reddere potuerit anteriorem temeritatem. Sperabat Cartesius occasionem à sese nullam prætermisurum iri meliores opiniones, ad Ethicam nempe disciplinam, si quæ forent inveniendi. Sed hæc spes in posterum quinam illum retro constituere quiverit, sicuti gloriatur, extra metum errandi, capiat qui potest. Color etiam, quem procrastinationi tam diuturnæ Cartesius obducere conatur, plane nullus est. Ait enim sese statuisse super moribus aliorum opiniones examinare statim atque se ad hoc faciendum satis parasset. Natus autem erat cum ita decerneret, annos 23. quod aliquanto superius indicaverat. Ex quo tempore immenso dubitationum pelago totum novennium & ultra sese commisit, natura scilicet arcana, diligentissime speculando, rimaturus. Atqui nonne illum oportuit primum omnium esse sollicitum de moribus, de pietate, deque iis quæ possunt hominem facere & servare beatum? Respondeo 1°. Adversarius dicit colligere sese Cartesium in animo non habuisse, &c. quasi obscurius modo Cartesius & parum significanter, neque satis serio id dixisset: cum nihil à quopiam expressius & significantius proponi potuisset, tum in verbis allegatis, tum in præcedentibus, uti visum est. Sed hoc forte fecit ut præcedentes calumnias, quibus fingit Cartesium agere de virtutibus
quas

quas constanter colere oportet, &c. excusare posset. 2°. Illud *ali-*
quando tacitam videtur includere accusationem; quasi nimirum, post-
 quam Cartesius hæc sibi formasset regulas, apud animum suum sta-
 tuisset secundum illas aliquamdiu ita vitam suam instituire, ut in-
 terim omnem curam abjiceret ea, quæ Ethicam spectant, quæque
 bona vel mala sunt, ulterius examinandi & investigandi: cum ex-
 presse dicat se in veritate eorum quæ ad mores pertinent perseverare
 decrevisse, addita etiam ratione, quæ adeo prægnans est, ut judicet
 se ne vel per unum diem alienis opinionibus regendum tradere debe-
 re, nisi statuisset easdem proprio ingenio examinare, statim atque
 se ad hoc recte faciendum satis parasset, sive ut in originali textu Gal-
 lico habetur, *lors qu'il seroit tems*, ubi tempus & occasio se obtulerit.
 Quod rationi esse consentaneum nemo sanæ mentis negare potest, qui
 considerare vult, ubi plurima examinanda & investiganda sunt, non
 simul & semel id de omnibus fieri posse, certumque esse constituen-
 dum ordinem; tum quatenus alia aliis sunt difficiliora; tum quate-
 nus demonstrandi methodus id requirit. 3°. Quod dicit de Cartesii
 procrastinatione in seram ætatem aut valde maturam antequam exa-
 men istud instituire statuisset, eumque tum 23 annos natum fuisse,
 ex quo insuper tempore immenso dubitationum pelago totum novem-
 nium & ultra se commiserit, naturæ scilicet arcana, diligentissime spe-
 culando, rimaturus; cum oportuisset primum omnium esse sollici-
 tum de moribus, valde ridiculum & ineptum est. Posito enim ipsum
 hic, uti fere solet, peccasse, & nimis negligenter id, quod tamen
 præcipuum esse debuisset, in juventute curasse, an illud ingenue con-
 fitenti, atque statuenti impofterum vitium istud serio emendare, ex-
 probrari deberet? Ego in Ethicis didici nullam ætatem esse nimis se-
 ram ad vitæ emendationem instituendam, eamque retro actorum
 omnium culpam delere. Atque utinam Adversarius noster vel in ipsa
 senectute apud animum statueret moderationem & modestiam in scri-
 bendo discere, neque ita proximum suum amplius calumniis, scur-
 rilibus diceriis, & exprobrationibus insectari. Deinde si propius inspi-
 ciamus quomodo Cartesius narret se juventutem suam transgressisse, non
 video ullam ab Adversario posse adferri rationem propter quam merito
 culpandus sit. Narrat se *ab ineunte ætate ad litterarum studia animum ad-*
jecisse; & quoniam à præceptoribus audiebat illarum ope certam & evidentem
cognitionem eorum omnium quæ ad vitam utilia sunt (inter quæ proculdu-
 bio moralia numeranda sunt) *acquiri posse, incredibili desiderio discendi*

se flagrasse. Sed simul ac illud studiorum curriculum absolvisset, plane aliud se cogitare cœpisse: quia tot dubiis & erroribus se implicatum esse animadvertibat, (postquam scilicet ea quæ didicerat, non amplius propter præceptorum auctoritatem credens, maturescente jam judicio, uti decet, ad rationis propriæ lumen examinasset,) ut omnes discendi conatus nihil aliud sibi profuisse viderentur, quam quod ignorantiam suam magis magisque detexisset. Neque tamen idcirco ait se studia omnia quibus operam dederat neglexisse; sed inter cætera quoque confessum esse multa in scriptis quæ de moribus tractant præcepta, multasque ad virtutem cohortationes utilissimè contineri. Non igitur dici potest Cartesium in juventute doctrinam de moribus vel contempnissse, vel neglexisse. Atque ut magis etiam constet ipsum satis curiosum fuisse in iis examinandis quæ ad mores spectant, judicium ferens de veterum Ethnicorum scriptis moralibus, admodum eleganter & ex rei veritate comparabat etiam tum ea palatii admodum superbis & magnificis, sed arenæ tantum aut cœno inædificatis: quia virtutes quidem summis laudibus in cælum tollunt, easque cæteris omnibus rebus longe anteponendas esse recte contendunt; sed non satis explicant quidnam pro virtute sit habendum, & sæpe quod tam illustri nomine dignantur, immanitas potius & durities, vel superbia, vel desperatio, vel parricidium dici debet. Postea narrat etiam quomodo, ubi primum ipsi licuit per ætatem à præceptorum custodia abire, litterarum studia prorsus reliquerit, (propter rationes nimirum quas antea allegaverat, & quidem illud intelligendo prout ea in Scholis traduntur, vel ex libris hauriuntur,) captoque consilio nullam impostero quærendi scientiam, nisi quam vel in semet ipso, vel in vasto mundi volumine posset reperire, insequentes aliquot annos variis peregrinationibus impenderit: in quibus aliorum hominum mores inter alia considerans, vix quidem aliquid certi se didicisse testatur; attamen hunc fructum ex iis percepisse, quod, cum notaret multa esse, quæ licet moribus nostris plane insolentia & ridicula videantur, communi tamen assensu, apud quasdam alias gentes comprobantur, disceret nihil nimis obstinate esse credendum quod solum exemplum & consuetudo persuaserit; & ita sensim se multis erroribus liberaret, mentemque veris rationibus agnoscendis aptiorem redderet. Ac porro addit, postquam sic aliquandiu quidnam in mundo ab aliis ageretur inspexisset, & nonnulla inde experimenta collegisset, quod semel etiam sibi proposuerit serio semet ipsum examinare, & omni ingenii vi quidnam à se optimum fieri posset inquirere. Atque tum illam inquisivit methodum quam tradidit investigandi rerum cognitionem, quæ non minus ad moralia, quam ad quævis alia extenditur; ac ne negligentia accusari posset in iis quæ mores spectant,

Etant, dum in iudicio suo excolendo occuparetur, & in accuratiori inquisitione versaretur; ad tempus sibi formavit hasce Ethicæ regulas, prout quam optime pro temporis ejus ratione potuit: natus autem tum erat annos viginti tres; sumebatque animi propositum nullum negligendi tempus & occasionem meliora dispiciendi. Judicet ex hisce lector an Adversarius justam habuerit causam Cartesium accusandi nimix procrastinationis in re adeo necessaria. 4°. Quod Adversarius se non intelligere ait, *quam ratione in seram atatem aut valde maturam procrastinatum examen inculpabilem & sanctam reddere potuerit anteriorem temeritatem; & quinam spes in posterum illum retro constituere potuerit, sicuti gloriatur, extra metum errandi*, nugatorium est: nam, præterquam quod, uti clare ostensum est, nulla temeritas est commissa, Respondeo neutiquam illam esse Cartesii mentem. Textus enim originalis ita se habet: *Et je n'eusse scieu m'exemter de scrupule en les suivant, si je n'eusse esperé de ne perdre pour cela aucune occasion d'en trouver de meilleures, en cas qu'il y en eust.* Id est, *Non potuissem me liberare ab omni scrupulo regulas illas sequendo, nisi sperassem, illud non fore in causa, cur ullam occasionem prætermitterem meliores, si que essent, inveniendi.* Vult igitur solummodo Cartesius dicere, sese propterea ab omni scrupulo & conscientix moribus fuisse liberum, quod non nisi quod optimum esse judicare poterat statuerit sequi, & continuo inquirere in meliora. Et quis negare poterit hoc optimum esse Christiani hominis officium?

L I X. Nihil respondeo ad Adversarium cum quærit, quare dubitatio, quæ pertinere dicitur ad initiationem Philosophi, tam procaciter audiat Cartesiana? Et cur non aut Socratica potius, aut Platonica, vel Aristotelica, vel etiam Verulamiana dicatur? Res enim ipsa clamat. Nihili etiam facio ridicula dicteria quibus porro Cartesii dubitationem infectatur. Atque hæc ad criminationes contra dubitationem Cartesianam dicta sunt. Lectori porro judicandum relinquo an justam ullam Adversarius habuerit rationem vel in minimo apice illam carpenti; nedum tot scurrilibus dicteriis, tot omnibile amarioribus invecivis, tot acerbissimis exclamationibus eam infectandi.

R E S P O N S I O
A D
D I A T R I B E N

REINERI VOGELSANGII *De Idea Dei,
secundum Cartesium, contra me institutam.*

I. **R** *Est philosophationi nihil magis adversum esse, quam jurandi temeritatem in verba Magistrorum. Neque illud esse sapere, illico ratum habere, quod ab aliquo, quem forte probaveris, est judicatum, sed veritatem de momenti rationum agnoscere, uti Adversarius differit paragrafo 1. non tantum Cartesio & Cartesianis non adversatur; sed primum eorum est principium. Ante omnia enim solidam scientiam acquirere cupientibus maxime necessariam esse arbitrantur seriam abdicationem omnium præjudiciorum; adeo ut, quamdiu ullo modo judiciis antea vel à nobis ipsis, vel ab aliis, qualescunque illi sint, factis fidimus sine prævio rationis lumine, errandi periculum evadi non posse firmiter teneant. Quo autem jure, quave injuria Pythagoræ discipuli olim fuerint accusati, quod nimium auctoritati Præceptoris sui detulerint ad me nihil refert, neque ad causam Cartesianam. Paragrafo 2. post narratam historiam durissimæ servitutis, quam Philosophia nimium diu sub Aristotele servivit, Non facile se posse desinire ait, anne quorundam hodie circa Cartesium tolerabilior multo sit insania, licet non tam longa præscriptione roborata. Ac missis iis, qui disciplinas liberales augent & ornant aliquantulum de iis, qua forte Cartesius aut adinvenit aut clarior exposuit, inter eos me numerat, qui novam servitutem Philosophia meditantur: quique clamoribus omnia complent; si quis in animum suum inducere non possit Cartesium nullibi non acu rem tetigisse, &c. Solitæ hæc sunt huic homini calumniæ, quas nihil moror: quin etiam superius satis explicatum est quam justam habuerim rationem ipsum refutandi: an autem id bene fecerim, & ostenderit præter fuitiles cavillationes, & scurrilia dicteria, nihil fani in illius scripto contineri, quo Cartesianum dogma de Dubitatione convellatur, Lectoris erit judicare.*

Para-

Paragrapho 3. in eadem pergens calumnia multa deblaterat, ad quæ respondere nihil attinet. Paragrapho 4. & quinto, post ejusdem cantilenæ continuationem & invectivam contra eos, qui magistrum sive dominum sapiendi, uti ait, pro libitu unum hominem constituunt, & præcipue Cartesium, quem scopum in hac diatribe sibi proposuerit exponit, nimirum ostendere nihil prorsum à Cartesio recte vereque dictum esse, quod non dictum copiosissime fuerit prius: & quod argumentationi vulgata Cartesius addidit, meram & vanissimam esse corruptelam, & aliunde tamen hanc ipsam quoque desumptam. Loquitur autem, uti ait, de Cartesiana demonstratione, qua probat existentiam Dei necessariam ab idea Dei. Simul etiam statuit, quia ego scilicet hunc ipsi laborem dictis injuriosis (transeat hoc cum cæteris) extorsi, me hic ad partes vocare: uti nimirum discere occipiam miser, quam non frustra neque per calumniam dixerit, Cartesii reperta, disciplinam Physicam, & Ontologicam quod attinet, esse perpauca: etnque duntaxat ferme aliorum inventa compilasse ac digesse, nonnullis addidisse, quedam corrupisse. Latratibus hifce non terreor. Eventus quid facere possit docebit: certamen saltem non detrecto.

I I. Paragrapho 6. Præstantissimum Claubergium, ideam Dei clare satis exponere, ait Adversarius, cogitationem de Deo, sive conceptum Dei, vel de Deo; eique ea in re prævisse Cartesium. Istud quin verum sit nemo negare potest. Notat præterea idea vocabulum esse valde πολύσημον & ambiguum. Ac porro paragrapho 7. discursum instituit de ideis ex mente Platonis, & Platoniorum, veterum Academicorum aliorumque, quod ipsi liberum fuit, imo necessarium, si tantam inde-disputatio sit lucratura claritatem, quantam auguratur; de quo videbitur in progressu.

I I I. Paragrapho 8. meam, quam ex Cartesio mutuatum me esse dixeram, Disputationis 1. de Naturali Dei cognitione thesi 2. ideæ definitionem geminam ad examen vocat. Ea autem ita sese habet: Per ideam intelligitur representamen rei in intellectu; sive res cogitata quatenus est objective in intellectu. Esse autem objective in intellectu est eo modo esse in intellectu, quo objecta in illo esse solent, cum menti representantur. Scurra noster, postquam per bellum hunc vocavit commentarium, & acuminis egregie delicati: Quid, inquit, est representamen rei in intellectu? Nihil aliud, inquit meus homo, quam res cogitata, quatenus est objective in intellectu. Sed vero quid est objective in intellectu esse? Respondet, est eo modo esse in intellectu, quo objecta in illo esse solent, cum menti representantur. Plane quemadmodum si ego dicerem; Quid est cochlea? Est bestia terrigena, herbigrada, do-

miporta, sanguine casta. Tum rursus, quid est bestia terrigena, herbigrada, domiporta, sanguine casta? Est cochlea. Vel quid est testudo? Est quadripes tardigrada, agrestis, humilis, aspera, capite brevi, cervice angusta, aspectu truci, eviscerata, inanima cum animali sono. Tum rursus; Quenam ista, malum, bellua quadrupes ejuscemodi? Testudo est. Quis in Theologo ferat tantam malitiam & impudentiam in sensu verborum alicujus pervertendo, ut habeat quod cavillari possit. Ego, ut ex contextu orationis manifestum est, geminam ex Cartesio ideam propono definitionem; quarum tamen utraque, verbis licet diversis, eundem sensum exprimit. Priore dico ideam esse, *Representamen rei in intellectu*. Posteriore, *Rem cogitatam quatenus est objective in intellectu*. Verum, quia terminus ille *objective* obscuritatem forte nonnullam quorundam mentibus inducere posset, (quemadmodum eum Auctor primarum objectionum male erat interpretatus) illum ex Cartesii Responsionibus ad illas objectiones explicui, dicendo *objective* esse in intellectu, est *eo modo esse in intellectu, quo objecta in illo esse solent, cum menti representantur*: atque eadem opera ostendere volui nullam, quoad sensum, inter duas hasce definitiones esse discrepantiam. Circulum hic committi, & idem per idem explicari, nemo, uti opinor, dicere audebit, nisi qui velit haberi malitiosus cavillator. Post scurrilia aliquot dictoria pergit Sophista. *Quid hoc, inquit, sibi vult? quod iste (nimirum ego) sive differit sive delirat potius, representamen rei in intellectu nihil aliud esse quam rem cogitatam, quatenus est objective in intellectu. Hoc est, uti opinor, quatenus objicitur intellectui: sive quatenus intelligitur aut cogitatur. Atqui longe certissimum est, nullo modo nisi metonymice dici posse, representamen esse rem ipsam cujus est representamen; videlicet metonymiam signi pro significato. Huc ergo recidet oratio; representamen rei videlicet in intellectu est representamen rei: vel representamen rei nimirum in intellectu, sive representamen rei, quatenus est objective in intellectu. Quis hac ferat monstra nugationum? Imo vero quis adeo malitiosam, & quidem in Theologo, ferat sophisticandi pruriginem? Duas me tradidisse ideam definitiones sensu convenientes, non vero commisisse circulum idem per idem explicando jam notatum est. Sponte igitur sua cadit absurdissima cavillatio, qua ostenditur duo illa unum & idem significare, quod solum ego innuere volui, cum duas istas definitiones proponerem.*

IV. Eadem disputatione prima de naturali Dei cognitione, postquam explicui quo sensu à Cartesio vox ideam sumatur, & ostendi, etiam si ab aliis ea in eodem sensu nunquam esset usurpata, ei liberum fuisse

fuisse vocem ideæ tali rei significandæ alligare, quia vocum definitiones illæ arbitrariæ sunt, & indisputabiles, utpote quæ inter principia recensentur; ex superabundanti tamen contra importunos Adversarios clamitantes Cartesium voce ideæ nimium inepte abuti, & nescio quid monstri sub ea occultare conari, demonstravi vocem istam in illo significato, tum veteribus, tum recentioribus, esse satis familiarem. Ac tandem ut omnem cavillandi ansam præscinderem thesi ultima dixi me, *ne videar voce ideæ aliquid velle tegere, indifferenter imposterum usurum vocibus notionis, conceptus, representaminis, imaginis, aliisve; idemque & Cartesium fecisse, adversarios ejus facile potuisse videre, si oculos aperire voluissent, vel si calumniandi libidine non fuissent occæcati.* Adversarius paragrapho 9. negat se intelligere, *quosnam Cartesii adversarios designem, & quidem occæcatos calumniandi libidine, mavultque suspicari me, dum hæc verba fundo, calumniari.* Quis credat hunc hominem ea quæ aliquot retro annis in hac Academia & alibi scripta & disputata sunt ignorare? Certe Appendix secunda ad disputationem 2. de Naturali Dei cognitione, qua refuto Viri cujusdam Celeberrimi disputationem ea de re contra me scriptam, docere ipsum potuit non deesse tales adversarios. Eodem paragrapho, postquam multa satis, suo more, insulsa effutivit, *Per me, inquit, licet, uti Vir Celeberrimus is utatur vocabulis, qua putat maxime sibi fore commoda: siquidem sensa sua legentibus innotescere patiatur. Sed quemadmodum utatur, ipse viderit: & meum erit expendere.* Præsta modo te virum. Sed in antecessum scire sibi lubitum esse ait, *quia præter voces imaginis atque representaminis etiam notionis & conceptus injicitur mentio, num per notionem atque conceptum idem, quod præstantissimus Claubergius, indicare voluerim, nempe cogitationem? Sane Cartesius, inquit porro, ubi comprimis in hoc est, uti mentem suam luculentissime, quantum potest, exprimat; exertissime protestatur, sese passim ubique nomen ideæ sumere pro omni eo, quod immediate à mente percipitur: ad objectionem quintam tertius responsionibus. Uti mirum sit, quinam ideæ simul esse possit cogitatio sive conceptus formalis, & id ipsum quod concipitur sive cogitatur.* Imo sane per notionem & conceptum idem indicare volui quod Claubergius per cogitationem de re aliqua; neque unquam aliter statuit Cartesius. Et quis, quæso, sanæ mentis dubitet, omnem cogitationem de re aliqua esse ejus rei in mente conceptum sive notionem, sive repræsentamen, sive perceptionem? An non cogitatio est actus mentis cujus ea sibi est conscia? Quomodo autem illa sibi conscia esse poterit, si non percipiat, vel concipiat aliquid?

quid? cogitatio enim cogitatio esse non potest nisi sit de aliquo objecto. *Sed idea simul non potest esse cogitatio sive conceptus formalis, & id ipsum quod concipitur, sive cogitatur.* Nugæ. Omnis cogitatio, quia est mentis actus, quo aliquid percipitur, nihil aliud est quam idea, qua illud menti repræsentatur, sive conceptus ejus. Ille autem distinguitur in formalem & objectivum, non tanquam in duos conceptus, ideas, vel cogitationes distinctas, sed secundum diversos respectus secundum quos potest considerari: vel enim considerari potest secundum esse suum proprium, ut est cogitandi quædam forma sive modus & accidens mentis, & vocatur conceptus formalis; vel secundum esse suum repræsentativum, quod objectum habet in mente, per illum ipsum cogitandi modum.

V. Postquam Cartesius, Meditatione tertia, ex eo quod existeret, & ideam Dei in se haberet, Divinum Numen existere demonstravit, ita porro circa finem philosophatur. *Supereſt tantum, inquit, ut examinem qua ratione ideam istam à Deo acceperim: neque enim illam sensibus hausi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilibus idea, cum ista res externis sensuum organis occurrunt, vel occurrere videntur; nec etiam à me efficta est, nam nihil ab illa detrabere, nihil illi superaddere plane possum, ac proinde supereſt ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius. Et sane non mirum est Deum me creando ideam illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa: nec etiam opus est ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa, sed ex hoc uno quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem & similitudinem ejus factum esse, illamque similitudinem, in qua Dei idea continetur, à me percipi per eandem facultatem, per quam ego ipse à me percipior, &c.* Ista Cartesii verba ad examen revocat Adversarius paragrapho 10: *Siquidem, inquit, idea Dei, secundum placita Cartesii, tantundem sit atque conceptus Dei, sive de Deo, vel cogitatio de Deo, quemadmodum retro jam constat, quinam, obsecro, Cartesius illam describit innatam, & à Deo per creationem sive creando penitus inditam, quasi notam artificis operi suo impressam? Nec enim dubium esse debet, quin arbitrii nostri sit conceptum sive cogitationem de Deo vel elicere vel non elicere, nimirum ea libertate quam Barbari vocant contradictionis. Atqui forte, subjungit immediate, per metonymiam Cartesius ita locutus est, uti per ideam nihil aliud intellexerit, quam facultatem scilicet eliciendi talem ideam. Sic utique Cartesius explicare semet ipsum satis anxie molitur, notis ad programma. Cartesius autem eo loco ita fatur: Non enim unquam scripsi vel judicavi men-*
tem

rem indigere ideis innatis, quæ sint aliquid diverſum ab ejus facultate cogitandi. Sed cum adverterem, quaſdam in me eſſe cogitationes, quæ non ab objectis externis, nec à voluntatis meæ determinatione procedebant, ſed à ſola cogitandi facultate, quæ in me eſt; ut ideas ſive notiones, quæ ſunt iſtarum cogitationum formæ, ab illis adventitiis aut factis diſtinguerem, illas innatas vocavi: eodem ſenſu, quo dicimus generoſitatem eſſe quibuſdam familiis innatam: aliis vero quosdam morbos, ut podagram vel calculum. Non quod ideo iſtarum familiarum infantes morbis iſtis in utero matris labrent: ſed quod naſcantur cum quadam diſpoſitione ſive facultate ad iſtos morbos contrahendos. Ubi quæſo anxietas vel minima apparet, cum ita Carteſius mentem ſuam interpretatur? Unicuique enim, ea quæ antea de idea Dei dixerat legenti, explicatio illa eſt obvia. Sed audiamus porro quid Adverſarius dicat. *Exempla*, inquit, quibus explicare dicta ſua ſatagit Carteſius haud valde commoda ſunt, meo quidem judicio. Nam ſemina morbi revera quoque morbi ſunt: atque illa certe poſſunt infantes congenerita ſecum aſſerre in utero matrum. Et generoſitas utique diſpoſitio quadam eſt, non actio. Parum refert quod moroſo huic cavillatori exempla hæc parum viſa ſint commoda: ſufficit nobis quod nemo ſanæ mentis umquam crediderit infantes in utero matris calculo vel podagra laborare, quamdiu nullus calculus, vel dolores podagrici adſunt; attamen omnes, tum ratione, tum experientia edocti non dubitarint affirmare poſſe eos ex parentibus talem contraxiſſe temperiem per quam ad illos morbos contrahendos diſponuntur, atque idcirco eſſe eos innatos. Similiter nemo in utero matris dixerit infantes actu eſſe generoſos; generoſitatem nihilominus iſtis eſſe innatam affirmant: quia parentes generoſi iſtis communicavere temperamentum, quod eos maturafcente ætate, cum ſatis futurum erit validum, inſtigabit ad actiones generoſas edendum. *Cæterum*, inquit, quod rem ipſam ſpectat, fateor ſane pervulgatam eſſe metonymiam, qua *ἰδέσθαι*, id eſt, anticipationes, & *ἔννοια*, ſive notiones, inſitæ, vel innatæ, vel cognatæ dicuntur; quas mens noſtra valde habet in promptu, ſive complexas, ſive incomplexas, ut in eas ultro veluti prorumpat. Quapropter equidem nullus improbo, quod Carteſius ideas meditatione tertia rudi Minerva diſtinguit; alias nempe adventitias, alias à mente noſtra pro libitu factas, adeoque factitias, & fictitias, alias denique innatas, puta, quo dictum eſt modo. Sed multum, inquit, vereor, ut hæc interpretatio commode ſatis applicari poſſit ad illa Carteſii verba, quæ citata retro ſunt. Ego vero nullus dubito, quin, quidquid eſt Adverſarius allaturus ad hoc probandum, futiſſima & puero indigniſſima ſit futura cavil-

cavillatio. Experiamur igitur: *Cum enim*, inquit, *curiosissime sibi præstitisset examinandum atque disquirendum, quam ratione ideam istam, Dei videlicet, à Deo accepisset, omnino res ipsa flagitabat, uti nodum hunc aperitissima responsione dissolveret. Non autem hoc investigandum sibi proposuerat, qua ratione facultatem cogitandi de Deo, videlicet mentem, à Deo accepisset. Imo vero non ad istiusmodi quippiam respondere primitus aggreditur. Quam enim dictu fuisse frivolum, sese mentem non hausisse sensibus, &c. Ergo de ipsamet idea proprie quærebatur. Hanc itaque dicit innatam & creando divinitus inditam, &c. Quæ profecto ubi distinctissime respondendum ad amussim erat, non quadrant in ipsamet ideam, hoc est, in conceptum sive cogitationem de Deo, seu cogitandi formam. Neque tamen eum se esse ait, (ut nimirum ostendat quam sit moderatus) qui velit admodum exagitare, si cui dictum exciderit obscurius & perplexius, quum sese præsertim ad bonam frugem receperit. Neque obscure neque perplexe locutus est Cartesius, sed ita ut nemo aliter vel possit vel debeat loqui in tali materia. Idea absolute & simpliciter considerata est conceptus, vel cogitatio actualis de aliqua re, veluti idea Dei est conceptus, vel cogitatio actualis de Deo. Verum omnis idea, si originem spectes, vel sensibus hauritur, vel à nobis ipsis, nimirum à voluntatis nostræ determinatione, facta est, per compositionem scilicet vel divisionem, ampliationem vel diminutionem earum idearum, quas in mente actu habemus; vel simpliciter à nostra cogitandi facultate procedit, & eo respectu dicitur solet innata, non quod semper actu sit in mente; sed quod sit facultas innata à qua procedit cum elicitur, ut morbi quidam, notiones sive notitiæ, &c. dicuntur innatæ, quia profluunt à certis quibusdam dispositionibus, vel facultatibus naturæ infitis. Cum ergo idea Dei neque sensibus sit hausta, neque à nobis facta; sequitur eam esse innatam, id est; esse in nobis facultatem cogitandi nobis innatam à qua procedit. Cum porro Cartesius sibi examinandum proponit, qua ratione ideam Dei, quotiescunque de Deo cogitamus, in nobis existentem, à Deo, cui omnia quæ in nobis sunt accepta sunt ferenda, acceperimus, concludit eam non aliter à Deo posse dici datam, quam quia nobis dedit facultatem illam quotiescunque liberit formandi. Jure igitur merito in notis ad programma dixit, *se nunquam scripsisse vel judicasse mentem egere ideis innatis, quæ sint aliquid diversum ab ejus facultate cogitandi*: quatenus enim considerantur ideæ non simpliciter in sese, ut sunt actuales cogitationes; sed ratione suæ originis, id est, facultatis cogitandi à qua procedunt, per eas aliud nihil*

intelligi potest, quam facultas cogitandi, sive formandi ideas. Exemplo res clara erit. Notitia hujus propositionis, *Quod factum est infectum fieri nequit*, est innata. Notitia simpliciter in sese considerata actum cognoscendi denotat: sed ea notitia considerata ratione suæ originis, cujus respectu dicitur innata, nihil aliud denotat quam facultatem illum cognoscendi actum quotiescunque libuerit elicendi: ita ut notitia ejus veritatis intelligatur nihilominus innata esse, etiam si actu de ea non cogitemus. *Sed cum Cartesius sibi prætuitisset examinandum, qua ratione ideam Dei à Deo accepisset, non sibi investigandum proposuerat, qua ratione facultatem de Deo cogitandi, sive mentem, à Deo accepisset; Ergo de ipsamet idea proprie quærebatur.* Certum hoc est. Sed quid tum postea? *Cartesii dicta*, inquit, *non quadrant in ipsamet ideam, sive conceptum de Deo.* Nugatorium istud est, veluti ex dictis patet: idea enim Dei, quæ est actualis conceptus de Deo, dicitur innata, prout consideratur ratione suæ originis, propter facultatem à Deo nobis innatam, per quam eam actu elicimus.

VI. Postquam Cartesius Meditatione 3. primam suam proposuisset demonstrationem existentiae Dei Optimi Maximi ex consideratione ideæ Dei, quam in mente nostra deprehendi dixerat; ne vel minima obscuritas vel difficultas remorari aliquem forte posset, quo minus eam esse putaret efficacem; pergit porro examinare quidquid in contrarium objici posse videtur. Atque ante omnia, quia non desunt qui negare audent se habere in sua mente ideam Dei, (quamquam nihil esse possit quod sit evidentius; cum enim quæritur an sit Deus, intelligimus quæri an sit Ens omnes perfectiones sine ullo defectu in sese continens, quæ intellectio est idea Dei) iis hac ratione occurrit. *Nec putare, inquit, debeo me non percipere infinitum per veram ideam, sed tantum per negationem finiti, ut percipio quietem, & tenebras per negationem motus & lucis; nam contra manifeste intelligo plus realitatis esse in substantia infinita quam in finita, ac proinde priorem quodammodo in me esse perceptionem infiniti quam finiti, hoc est Dei, quam mei ipsius: qua enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem?* Postquam item secundam absolvisset demonstrationem, & examinasset qua ratione ideam Dei à Deo accepisset verbis principio paragraphi præcedentis allegatis; immediate per modum explicationis subjungit. *Hoc est, dum in me ipsum mentis aciem converto non modo intelligo*

me esse rem incompletam & ab alio dependentem, remque ad majora, & ma-
jora, sive meliora indefinenter aspirantem, sed simul etiam intelligo illum, à
quo pendo, majora ista omnia non indefinite & potentia tantum, sed re ipsa in-
finitè in se habere, atque ita Deum esse. Ad ista Adversarius noster para-
grapho 11. ita commentatur. Duo, inquit, præcipue sunt, quæ Cartesius
hic docet. Primum, uti mens nostra de cognitione suimet ipsius ad Optimum
Maximum Deum ascendat. Secundum, uti cognitio nostra tum demum perfe-
cta soliditate roboretur ex quo Deum cognoverimus. Quantum ad secundum,
 nullam posse haberi solidam cognitionem antequam Deum existere
 cognoverimus, Cartesius quidem docet, sed alibi, nempe medita-
 tione 4. adeo ut Adversarius parum attenderit quid hisce locis Carte-
 sius dicere voluerit, cum hæc scriberet. Quantum etiam ad primum,
 illud quidem in textu posteriore (nam in priore, uti visum, alium
 non habet scopum quam ut ostendat esse in nobis ideam Dei) brevi-
 ter inculcat, ut scilicet explicet, (quod per vocabula, *hoc est*, signi-
 ficatur) quomodo illa imago & similitudo Dei, ad quam nos creave-
 rit, & in qua idea Dei continetur à nobis percipiatur per eandem fa-
 cultatem, per quam nos ipsos percipimus: verum in præcedentibus
 illam materiam copiose & solide pertractavit. *Utrumque*, inquit por-
 ro Adversarius, *toto pectore lubens admiserim. Tamesi fateor, uti mens*
nostra de contemplatione suimet ipsius ad cognitionem Numinis O. M. subnita-
tur, macilentissimam esse dissertationem, si spectes ad ea, quæ vulgo Theolo-
gi pariter ac Philosophi non paulo clarius atque copiosius hanc ad rem tradidere.
 Si bona fide agere voluisset cavillator, non particulas quasdam à toto
 corpore divulsas exhibere debuisset; sed integrum orationis conte-
 xtum, & rationum concatenationem, antequam ista effutiret, & col-
 lationem institueret inter Cartesii cogitata hac de re, & aliorum tum
 Philosophorum tum Theologorum speculationes. Non est dubitan-
 dum quin omnibus seculis plurimi fuerint, qui Dei causam egregie
 egerint adversus Atheos: neque illud unquam à Cartesio & Cartesia-
 nis in controversiam est vocatum. Illud ego dixi, & etiamnum di-
 co, Cartesium demonstrationibus solidissimis & invictissimis natura-
 lem Dei cognitionem ornasse & illustrasse. Cum vero Adversarius
 paragrapho 5. promiserit se probaturum, *nihil prorsus hanc ad rem ab*
illo rectè vereque dictum esse, quod non dictum copiosissime fuerit prius: &
quod argumentationi vulgata Cartesius addidit, meram & vanissimam esse
corruptelam, & aliunde tamen hanc ipsam quoque desumptam; ad istud
 efficiendum integra Cartesii argumenta erant adducenda, & particu-
 latim

latim examinanda; quid minus recte ab eo dictum esset erat notandum & refutandum; & in singulis judicandum, quid ab aliis esset mutuatus, quid corrupisset, atque illud probandum ex ipsorum textuum collatione. Quod hic nullo modo factum est. Locum adducit ex Magni Mornæi libro de veritate religionis Christianæ, ubi capite primo Vir eruditus ita ratiocinatur. *Rationem, inquit, quoque adverte, qua longe supra sensus, sensibiliaque attollimur. Quis intelligibile aliquid esse non comprehendat, cui vis illa intelligendi ex adverso respondeat? Quod si vero intellectum in nobis ipsis deprehendimus, qui ad universum vix acini instar sumus, non pudebit dicere, nusquam, præterquam in nobis, rationem aut intellectum esse? Denique cum intellectus vi & virtute ceteras res intelligamus, qua sese ipsa nec intelligunt nec cognoscunt, hunc vero ipsum intellectum, qui in nobis intelligit, quid sit, quale sit, unde sit, non intelligamus; an non agnoscemus tandem intellectum aliquem nostro superiorem existere, cujus dono ceteras quidem res intelligamus, at sane qui in nobis intelligat & cognoscat, qua nos in nobismet ipsis hoc nostro intellectu nec intelligimus nec agnoscimus? Non est dubium, quin ista animadvertens quispiam, tandem sit agniturus esse aliquem intellectum nostro superiorem, divinum nimirum; præcipue si quædam, quæ scrupulum movere possent, aliquanto clarius explicentur, & ex rationis principiis, quod facile fieri potest, ulterius demonstrantur. Sed hoc nostri instituti non est. Illud solummodo hic noto, non posse dici Cartesium tertiam meditatione suas demonstrationes de Divini Numinis existentia desumisse ex Mornæo, vel ullo modo mentis aciem ad ejus ratiocinationem convertisse. Primum enim Cartesii argumentum desumitur ex eo, quod, cum habemus in nobis ideam Entis infinite perfecti, cujus nos non sumus causa exemplaris, necessario existat Ens infinite perfectum, quod ejus sit causa exemplaris, &c. Secundum vero argumentum petitur ex consideratione durationis mentis nostræ, supposita in ea idea Dei, &c. Non autem ex talibus fundamentis procedit ratiocinatio Mornæi. Adducit quoque locum Platonis ex Alcibiade; cujus, inquit, vitulæ constat Cartesium haud raro non infeliciter arasse. Colloquuntur autem ibi Socrates & Alcibiades hunc in modum: Socr. Oculus ergo, si semet ipsum sit visurus, in oculum respiciat necesse est: atque in eum præcipue locum ubi vis atque virtus inest oculi. Ceterum is est ipsissima visus acies, pupilla scilicet. Alc. Sic est. Socr. Igitur & anima similiter, ô percare Alcibiades, siquidem semet ipsam aveat novisse, in animam uti contuetur ipsa necesse est: atque in eum præcipue locum, cui vis*

atque virtus inest animæ, sapientia nimirum, & si quid omnino refert aliud, cui simile id ipsum sit. Alc. Mihi quidem videtur ò Socrates. Socr. Quicquamne dicere habemus, quod inest animæ divinius, quam illud ad quod scientia spectat & sapientia? Alc. Nihil omnino. Socr. Hoc ipsum igitur in anima simile illi est quod est plane divinum: sive numen ipsum similitudine quadam refert. Et vero quisquis in illud obtutum dirigeret, cognoveritque divinum quidquid est, nempe Deum atque sapientiam, ita denum & semet ipsum noverit maxime. Præclare hæc dicta esse nemo non agnoverit. Sed hoc probandum erat, uti mens nostra de contemplatione suimet ipsius ad cognitionem Numinis O. M. ascendat, quantum scilicet ad rationum efficaciam & claritatem spectat, Cartesii dissertationem esse maxime diligentissimam præ iis, quæ hoc loco Plato differit: vel eum rationes suas mutuatum esse ex hoc Platonis loco: vel ipsum Platonis dicta corrupisse. Quod sane nemo dixerit qui textus Cartesii ab Adversario superius allegatos contulerit, cum hac Platonis dissertatione. Istud autem non ita accipi velim, quasi putem Cartesium nihil ab aliis mutuatum esse, in suis philosophematis: ipse enim, uti superius vidimus, testatur, se, postquam ea, quæ tum à præceptoribus, tum ex librorum lectione antea didicerat, ad novum revocasset examen, velle ea omnia retinere, quæ cum rationis lumine convenire postea deprehensus erat.

VII. Adversarius paragrapho 12. mecum quidem sentit communem Peripateticorum opinionem, statuentium omnes ideas que in mente habentur, à sensibus ortum ducere, prorsum esse abnormem. Sed quod illam imputem effato cuidam Aristotelico, Nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu, protestatur se ita generatim & verbatim apud Aristotelem non legisse. Atque eum quidem libro tertio de Animalibus cap. 8. inculcare, ait, Omnino necesse esse ut contemplantes una cum phantasmate contemplantur, vel simul etiam phantasma quoddam contemplantur: Quin etiam eum ejusdem libri cap. 7. disertim pronunciare, Animæ rationali phantasmata tantundem esse, ac sensibilia sive sensum proritantia sunt sensibus. Uti prorsum anima sine phantasmate nihil unquam intelligat. Sed vero quemvis etiam puerum facile deprehendere contendit, Aristotelem istis locis non de rebus aliis agere, quam de corporibus extra nos existentibus, quæque sensibus externis percipere necessum habemus: unde adeo quasi facta significatione sensibus externis obveniant, eorumque beneficio deinceps anima rationali discernenda proponantur. Adducit quoque Peucerum in eum sensum Aristotelem interpretantem. Ac porro putat se nuper adversus Anonymum,

mum, paragrapho videlicet 74. satis abunde ostendisse, productis verbis
 omni exceptione clarioribus, Aristotelem intellectui soli quaedam vendicare ra-
 tionali consideratione pensanda, puraque mentis attentione, tanquam secretiore
 quodam obtutu, quæ sensibus externis aut internis haud attinguntur. Illic au-
 tem ait Aristotelem disertim pronunciare Posteriorum Analyticorum l. I. c. 31.
 universalia sub sensum non cadere, uti neque demonstrationes. Platonem
 etiam hoc loco allegat, qui non tantum statuat animam nonnulla con-
 templari per se ipsam; alia per corporis organa sive vires apprehendere; sed
 & speciatim distribuere, quanam illa sint, quæ per sese contuetur anima,
 quæque per organa corporis exploret. Unde concludit admodum ridiculos
 esse Sophistas qui sic nugantur, quasi primus omnium Cartesius hoc arcanum
 adinvenerit atque revelaverit, esse videlicet nonnulla, quæ citra corporis or-
 gana simplici liquidaque mentis animadversione deprehendantur. Ne hic vi-
 dear in culpa hære, & citra rationem alios secutus accusasse Aristo-
 telem axioma illud vocando Aristotelicum; operæ pretium erit pro-
 prius aliquanto inspicere, quanam fuerit Aristotelis super hac re sen-
 tentia. Lubentissime fateor istud axioma totidem verbis in ejus scriptis
 non reperiri: neque etiam id opus est, ut Aristotelicum vocari pos-
 sit: sufficit enim si, quod rem ipsam spectat, ipsum id dixisse possit
 ostendi, unde alii id axioma vocaverint jure merito Aristotelicum.
 Et quidem libro primo Posteriorum Analyticorum cap. 15. hæc le-
 guntur: Illud vero jam propemodum est perspicuum, cui sensus aliquis de-
 sit, necessario scientiam aliquam desuturam, quod eam discere jam ac perci-
 pere non possit. Quidquid enim discitur, aut inductione, aut demonstratione
 cognoscitur: ac demonstratio quidem rebus universis continetur, inductio ex
 rebus singulis conficitur. Atque rerum universalium (NB.) citra inductionem
 haberi cognitio non potest: id quod vel apertissime ostendunt eæ res, quæ cogi-
 tatione abductæ, & ab iis rebus quæ sub sensum cadunt separate, non possunt
 tamen plane ac perfecte intelligi sine inductione. Et quanquam hæ res hoc ipso,
 quod ad sensum traducuntur, non jam quasi abjectæ separataque intelli-
 guntur, semper tamen in iis aliqua insunt, quæ non nisi hac ratione manife-
 sta fieri possunt. Quis porro est qui sensibus carens, possit (NB.) aliquid in-
 ductione perdiscere? Etenim in singularibus versatur sensus. Nam istorum
 assequi non poterit scientiam: ex universis enim ipsis citra inductionem nil per-
 cipi potest, inductio autem non nisi opera sensuum absolvitur. Item libro se-
 cundo Posteriorum Analyticorum cap. 18. postquam in præcedenti-
 bus de ratiocinatione & demonstratione quid sint, & quomodo absol-
 vendæ, generaliter determinasset Aristoteles, docet qua ratione prin-
 cipio-

cipiorum assequamur cognitionem : ac supponens se antea ostendisse, quod nemo scire possit per demonstrationem, quin ante cognita habeat & percepta prima & immediata principia, ita fatur. *Sed forte quis ambigere posset, utrum sit eadem principiorum, quæ aliarum rerum cognitio, nec ne : & utrum harum & illorum cognitio scientia appellanda sit, an vero harum quidem scientia, illorum autem aliud quoddam cognitionis genus, & utrum non insit nobis jam inde ab ortu principiorum habitus, sed usu acquiratur : an vero nobiscum quidem nascatur, sed lateat tamen, nec se statim exerat.* Concludit autem, propter rationem quam allegat ibidem, *Per spicuum esse neque simul nobiscum nasci principiorum cognitionem : neque cum antea plane omnium rerum imperiti essemus, nullumque habitum qui ad ista cognoscenda pertineret haberemus, postea usu & temporis processu acquiri. Atque eapropter necesse esse ut ingenita quadam naturæ vis hujus cognitionis nobis præbeat occasionem : quæ tamen facultas non tam accurate singula perspicere possit, quam certa hæc, minimeque fallax principiorum cognitio. Atque hæc, inquit porro, facultas in omnibus inesse animantibus videtur. Omnibus enim animalibus tribuit natura aliquam ad discernendas dijudicandasque res facultatem, quam sensum appellant. Cumque in hoc omnia animalia conveniant quod sensum habeant : in eo discrimen est inter ipsa, quod ea quæ sensibus objecta sunt, in quorundam animis impressa atque infixæ manent, aliis statim excidunt. Quorum autem animis rerum objectarum species non imprimitur, ea aut nullum plane, aut certe earum rerum quæ animo non retinentur, non habent cognitionem, nisi quo tempore sentiunt. Quæ vero sensuum oblatas impulsiones retinent, ea postquam sentire desierunt, habent etiamnum infixam animo unam quandam rei speciem. Cumque hujus generis multa sint animalia, hic rursus est quadam inter illa differentia, eo quod quædam sunt, quæ conjunctam habent cum illarum rerum memoria rationem. Alia sunt quæ hujus plane sunt expertia. Oritur ergo, ut diximus, ex sensu memoria : tum ex memoria aliquoties repetita, nascitur experientia : nihil enim aliud est experientia una, quam multe, ut sic dicam, memoriæ. Postremo ex experientia, quæ tum est cum est infixæ animo de toto genere pronuntiatio, aut unius cujusdam rei notio, quæ sit ipsa quidem præter res singulas, sed in illis tamen omnibus una eademque manens consistat : ex ipsa, inquam, experientia (NB.) proficiuntur omnis artis ac scientiæ principia. Artis quidem, si ad eas res pertinent quæ oriuntur & occidunt : scientiæ autem, si ad ea quæ eadem semper sine ulla mutatione permanent. Neque igitur certi cujusdam generis habitus sunt nobis natura insiti, quibus principia intelligamus, neque ex aliis habitibus prioribus, ac notioribus oriuntur, sed (NB.) sensibus modo tribuenda est*

est hujus cognitionis origo. Et paulo post, *Ex iis*, inquit, *planum est prima initia inductione fieri nobis manifesta: quid enim aliud est profecta hoc modo à sensibus notitia, quam inductio? Quoniam autem omnium qui ratione cernuntur habituum, quibus verum aliquid dicere possumus, alii sunt in quibus perpetua inest veritas, alii in quibus ut falsum dicatur interdum evenit: hujus generis sunt rerum agendarum & faciendarum ratio & opinio. Ex genere autem eorum qua semper vera sunt est scientia & intelligentia, &c. Ex hisce luce meridiana clarius est Aristotelem generaliter docere nullarum rerum, sive singularium, circa quas versatur inductio, sive universalium & à sensibus abductarum, circa quas proprie versatur demonstratio, cognitionem acquiri posse, nisi mediantibus sensibus, imo quod magis est ne quidem primorum principiorum, sine quibus nullæ confici possunt demonstrationes, cognitionem aliter haberi posse. Porro frustra Adversarius contendit Aristotelem libro 3. de Animalibus cap. 7. & 8. tantum agere de corporibus extra nos existentibus, quæ sensibus externis percipere necesse habemus, id est, quæ sunt singularia. Agit enim illic generatim de intellectu & intelligendi modo, comprehenditque etiam ea quæ abstracta vocantur. Ita enim cap. 8. loquitur. *Cum autem nulla res sit præter magnitudines separata, ut videntur res ipse sensibiles, in ipsis profecto sensibilibus formis ipsa sunt intelligibiles forma, tum earum rerum quæ abstracta vocantur, tum eorum etiam sensibilibus, quæ sunt habitus atque affectus. Idcirco & qui non sentit, nihil discere vel intelligere potest. Et qui contemplatur necesse est una cum phantasmate contempletur: ipsa namque phantasmata veluti sensibilia sunt, attamen sine materia. Est autem aliud phantasia ab affirmatione negatione. Verum enim vel falsum complexio est conceptuum intellectus. At mentis (NB.) primi conceptus, quo quæso different, ut non phantasmata sint. An neque ceteri sunt phantasmata, non tamen sine phantasmatis sunt?* Quod porro Adversarius ait se è cap. 31. libri 1. Postter. Analyt. productis verbis omni exceptione clarioribus contrarium demonstrasse: quia Aristoteles illic dicit, *universalia sub sensum non cadere, uti neque demonstrationes. Credo ex inadvertentia male caput 31. notatum esse; cum 28. capitibus liber iste absolvatur. Capite autem 25. ad quod hic respici suspicor, hæc leguntur. Ac ne per sensum quidem ulla oritur scientia, quanquam enim sit etiam sensus talis cujusdam rei non hujus: quæ tamen res actu sentitur, eam necesse est non modo singularem esse, sed & certo quodam loco ac tempore definitam, ipsum autem genus universum, quod in omnibus rebus singularis continetur, sensu percipi nullo modo potest: quando-**

○

quidem

quidem non sit certo quodam loco ac tempore definitam: aut certe universa res non esset. Nam quod semper est & ubique, hoc est quod universum genus appellamus. Quando igitur universalium rerum sunt demonstrationes, quas non possumus sensu percipere, perspicuum est nos sola sensuum perceptione non posse cujusquam rei scientiam assequi. Verum cum superius ex Aristotele probatum sit, quidquid discitur aut inductione, quæ versatur circa singularia, aut demonstratione, quæ versatur circa universalia, cognosci; nullorum autem universalium citra inductionem cognitionem haberi posse, nullamque inductionem fieri nisi opera sensuum; ita ut etiam si universalia à sensibus sint abjuncta separataque, semper tamen in iis aliqua sint, quæ non nisi hac ratione manifesta fieri possunt; nullo modo ex hoc textu probatur quod Adversarius sibi probandum proposuerat. Porro Platonem aliosque quosdam hac de re non male omnino philosophatos esse ante Cartesium non est dubium. Quod autem inde concludat Adversarius admodum ridiculos esse sophistas, qui sic nugantur, quasi primus Cartesius hoc arcanum inveniret atque revelaverit, me non tangit, qui nunquam tale quid umquam dixi, neque Cartesium.

VIII. Paragrapho 13. Adversarius me quidem laudat quod, eadem scilicet thesi, ad profanam Gassendi stupiditatem cohorrerim, cum statuit Deum, qui in sensum cadere non potest, mentem concipere solere sub idea visi alicujus sensus venerabilis, quam ipsi velut accommodat; sed addit se optasse, ut mihi temperassem ab insania non admodum dissimili, cum nimirum loquor de ideis Cartesianis, & comprimis idea Dei. Facile est quidlibet per calumniam effutire. Nostrum erit examinare, quæ ad id probandum adducuntur. Locum citat ex Cartesii meditatione tertia, ubi Cartesius ita loquitur. *Quatenus idea cogitandi quidam modi tantum sunt, non agnosco ullam inter ipsas inequalitatem, & omnes à me eodem modo procedere videntur. Sed quatenus una unam rem, alia aliam representat, patet easdem ab invicem esse valde diversas. Nam proculdubio illæ, quæ substantias mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objective in se continent, quam illæ, quæ tantum modas, sive accidentia representant. Et rursus illæ, per quam summum aliquem Deum, aeternum, infinitum, omniscium, omnipotentem, rerumque omnium, quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus profecto realitatis objective in se habet, quam illæ per quas finitæ substantiæ exhibentur. Jam vero lumine naturali manifestum est, tantundem ad minimum esse debere in causa efficiente & totali, quantum in ejusdem causa effectû. Nam, quæso,*
unde-

undenam posset assumere realitatem suam effectus, nisi à causa? & quomodo illam ei dare causa posset, nisi etiam haberet? Hinc autem sequitur nec posse aliquid à nihilo fieri, nec etiam id quod magis perfectum est, hoc est, quod plus realitatis in se continet, ab eo quod minus: atque hoc non modo perspicue verum est de iis effectibus quorum realitas est actualis sive formalis; sed etiam de ideis in quibus consideratur tantum realitas objectiva: hoc est, non modo non potest, exempli causa, aliquis lapis qui prius non fuit nunc incipere esse, nisi producatur ab aliqua re, in qua totum illud sit formaliter vel eminenter, quod ponitur in lapide; nec potest calor in subjectum quod prius non calebat induci, nisi à re quæ sit ordinis saltem aque perfecti, atque est calor, & sic de cæteris; sed præterea etiam non potest in me esse idea caloris, vel lapidis, nisi in me posita sit ab aliqua causa in qua tantundem ad minimum sit realitatis quantum esse in calore, vel lapide concipio: nam quamvis ista causa nihil de sua realitate actuali, sive formali in meam ideam transfundat, non ideo putandum est illam minus realem esse debere, sed talem esse naturam ipsius idea, ut nullam aliam ex se realitatem formalem exigat præter illam quam mutuatur à mea cogitatione cuius est modus, &c. Post hæc, allegata, præmissis scurrilibus dictionibus, & sarcasticis convitiis tali Theologo dignis, ait me quoque disputatione 2. de Naturali Dei cognitione Th. 2. philosophicum os ita resolvere. Cum idea dicitur representamen rei in intellectu, duo in ea diligenter consideranda & distinguenda sunt; proprium, sive, ut vocant, materiale ejus esse, & esse vicarium seu representativum & significativum: in idea enim, ut in omnibus signis, est res quæ ad aliquid significandum instituitur, est res quæ significatur; ita hedera, quatenus est corona ex ramis hederæ complicata, distinguitur à vino venali mente apprehenso, quod per eam significatur. Idea secundum proprium suum esse considerata, est modus quidam cogitandi, considerata vero secundum esse vicarium, est res cogitata non quatenus extra mentem est, sed quatenus menti representatur, & ab ea intelligitur, quid illa res sit. Idea ut sunt modi quidam cogitandi, modaliter tantum inter se & à substantia cogitante, cuius sunt modi, distinguuntur, eadem ratione ac figura & motus, quæ sunt extensionis seu corporis modi inter se & à corpore modaliter distinguuntur. At quatenus considerantur secundum esse objectivum, seu representativum, id est, quatenus una representat unam rem, alia aliam, magna inter eas intercedere potest differentia, quatenus illa res quæ menti representantur, multum inter se differre possunt. Notat quoque quod disputatione 7. de Nat. Dei cogn. th. 1. dixerim ideas consideratas secundum esse suum vicarium eodem modo inter se differre, quo ipsa objecta quæ representantur per eas. Hisce item subjungit argumentum

quo Disputatione 7. Th. 3. Divini Numinis existentiam demonstravi, quod ita se habet: *Omnis idea, qua continet representative positivam aliquam perfectionem clare & distincte, requirit actu necessario causam exemplarem totalem & adequatam ad quam facta est, sive requirit objectum actu existens, quod vel formaliter vel eminenter continet in sese tantam ad minimum perfectionem, quanta est perfectio representative in ea idea. Ast idea Dei continet representative omnem positivam perfectionem sine ullo defectu. Ergo idea Dei requirit actu necessario causam exemplarem totalem & adequatam ad quam facta est, sive requirit objectum actu existens, quod vel formaliter vel eminenter continet in sese omnem positivam perfectionem sine ullo defectu, id est, requirit Deum actu existentem.* Veritatem majoris demonstratam dedi Disputatione 4. Illic enim demonstravi primo *nihili* nullam posse formari ideam, sive *nihil* nulla idea posse representari; quia enim nihil nulla attributa, nullam essentiam, nullas proprietates habet, sed omnia negat; non potest esse causa exemplaris sive objectum quod representetur, sive intelligatur. 2°. Demonstravi, quamvis ideæ nostræ pro objectis habeant non tantum actu existentia sub ea forma, qua sunt representative in mente; verum etiam possibilium sub tali forma non existentia, quæ revera in sese considerata sunt nihil; non tamen inde sequi nullam earum idearum esse causam exemplarem, sive *nihil* esse earum objectum: quia objecta idearum, quæ sunt exemplaria, sive causæ exemplares, quibus ideæ, ut sint talium objectorum ideæ, debent esse conformes, duobus modis iis possunt esse conformes, vel formaliter, ita ut omnia in iis sint eo modo, quo sunt in ideis representative; vel eminenter, sive modo quodam perfectiore & excellentiore. Atque adeo statuo ideas possibilium actu non existentium vel ipsam mentem nostram posse habere veluti causam exemplarem, cum scilicet perfectiones, quæ sunt in ideis representative, ejus perfectionem non excedunt; vel aliam aliquam rem actu existentem, quæ illas ideas in mente nostra excitat, vel facultatem nobis largitur eas formandi, cum scilicet perfectiones, quæ sunt representative in ideis, mentis nostræ perfectiones excedunt. 3°. Ex hisce intuli tantam ad minimum requiri perfectionem formaliter, vel eminenter in idearum objectis, sive causis exemplaribus totalibus & adequatis, quanta est perfectio representative in ideis: quia si aliqua foret perfectio major in idea representative, quam est in ejus objecto totali & adequato, idea illa nihil haberet pro objecto, ratione nempe majoris illius perfectionis, quod fieri non posse demonstratum.

tum est. Constat igitur de majoris propositionis veritate. Similiter minoris propositionis veritatem demonstravi Disputatione 6. de quo videatur etiam tractatus hujus paragraphus 6. & 16. circa finem. Prolixius aliquanto hæc referre volui, quam allegationibus Adversarii continetur, ut de rei veritate facilius judicari posset. Scurrilia porro scommata & dicteria quæ passim intermiscet, libens transeo; atque hæc in parte me victum fateor ab Adversario.

IX. Antequam hæc ad examen revocat; *in antecessum*, inquit, fert animus investigare breviter unde Cartesius hosce carbones, quasi thesaurum, effoderit miser, atque compilaverit. Atque eum in finem paragrapho 14. & 15. satis prolixè recenset & examinat variorum Peripateticorum & Scholasticorum diversas sententias de fictitiis eorum nescio quibus speciebus intelligibilibus seu ideis Essentiæ Divinæ in nobis, itemque de speciebus intelligibilibus generatim, tum iis, quæ secundum ipsos cognitioni sive cogitationi præcurrunt, tum iis, quæ per cognitionem fieri dicuntur, & verbum mentis ipsis appellantur. Verum, ommissa disceptationis illius repetitione, generaliter tantum noto Cartesianos non minus improbare eorum hæc de re nugamenta, quam Adversarium: neque unquam ipsos dixisse essentiam divinam à parte sui specie aliqua intelligibili indigere, quæ cognitioni sive cogitationi præcurrat, per quam sese cognoscendam nostris mentibus insinuet. Apertissime enim & simplicissime sine ullis involucris statuunt Deum Optimum Maximum, mentem humanam creando substantiam cogitantem, sive per cogitationem sibi ad existendum sufficientem, eam instruxisse per suam bonitatem facultate innumeris diversis modis cogitationem suam formandi, ut innumeræ diversæ res possint intelligi, & inter cætera etiam ita formandi, ut per eam intelligeremus, quid ipse sit, sive eum nobis repræsentaremus. Quod porro Adversarius circa finem paragraphi 15. (ut probet nimirum contra Peripateticos essentiam Dei per sese cognoscendam, sine specie intelligibili à parte sui, animis nostris illabi) adducit, illud omne Cartesiani toto animo amplectuntur. Tum quid, obsecro, inquit, cogitamus aut cognoscimus, quando Deum sive divinam essentiam cogitamus aut cognoscimus? An non illud quo nihil intelligi potest majus meliusque? Imo cui nihil simile aut secundum? A quo nempe alia distant quæcumque parasangis infinitis? Vel distinctius etiam rem æternam, immutabilem, omnisciam, omnipotentem? Atqui hoc ipsissimum Deus est, sive divina essentia. Hoc, inquam, Cartesiani toto animo amplectuntur. Imo talis cogitatio, qua ita intelligimus, &

cognoscimus Deum, Cartesio & Cartesianis est ipsissima idea Dei; neque ullam aliam agnoscunt. Notandum præterea est, cum ita de natura idearum, tum Dei, tum aliarum rerum, philosophatus est. Cartesius, eum noluisse eam doctrinam, veluti novam, sibi tanquam primo inventori vindicare, sed illud solummodo proposuisse quod omnibus etiam simplicissimis idiotis per se est manifestum; quodque ii, qui in omnibus nescio quas subtilitates absconditas, & mysteria, ubi non sunt mysteria, quarere solent, ut supra vulgus sapere videantur, suis figmentis miserum in modum obscurarunt, & corruperunt. Quod & in plurimis aliis factum esse, infinitis exemplis, si illud jam ageretur, per totam Philosophiam ostendi facile posset.

X. Paragrapho 16. Nugator noster ostensurus, quid Cartesius, & quam enucleato cum iudicio de Scholasticorum & Peripateticorum lacunis, ideam Dei quod spectat, & existentie Numinis exinde subductam demonstrationem, in suam Philosophiam retulerit, hac ratione suo more philosophatur. Est, inquit, ubi non obscure videri possit ideam facere talem quandam imaginem, seu tale representamen, quod cognitioni præcurrat. Cum nimirum Meditatione 3. circa finem dicit ideam Dei nobis esse innatam, & creando divinitus inditam, ut sit tanquam nota artificis operi suo impressa, &c. Verum cum superius paragrapho 5. ostensum sit per ideam Dei innatam, & creando mentibus nostris inditam, aliud nihil intelligi quam facultatem à Deo nobis datam, ideam Dei actualem formandi, non nisi absurda hæc est & prava mentis Cartesii detorsio. Sed porro subdit homo noster, *me omne dubium tollere Disputationis primæ thesi 4. adducto Vossio veluti causæ Cartesianæ faventissimo: quia pronunciarit, ideam dici quasi ad quam intueri oporteat, ad dignoscendum aut imitandum.* Respondeo me summopere Adversarii impudentiam mirari, qui audeat hoc nomine mihi affingere, quasi probare voluerim tales ideas, sive repræsentamina rerum, quæ cogitationi seu cognitioni præcurrant ad modum Peripateticorum. Ego istuc loci Vossium adduco, ut contra Adversarios, quos oppugno, probem vocem ideæ ipsi non tantum significare tale repræsentamen in mente, quod proponitur ad imitandum, sed etiam qualecunque repræsentamen theoreticum. Vossium porro non loqui de idea, quæ omnem cogitationem sive cognitionem antevertit, manifestissimum est. Quomodo enim quisquam imitari posset aliquid, quod actu non cognoscit, & de quo non cogitat? Et cum dicit, quod ad ideam intueri oporteat ad dignoscendum, idem dicit, quod Cartesiani semper inculcant, nempe,

tiempe, ideas esse normas ad quas omnia nostra judicia sunt expedienda; ita ut ea sola statui possint alicui rei convenire, vel non convenire, quæ per actualem ideam seu cognitionem deprehendimus in ejus naturâ contineri vel non contineri. Post hæc in fine paragraphi dicit alibi tamen Cartesium ideam Dei clare satis explicare cognitionem Dei, scilicet actualem, & conceptum de Deo, me quoque vocem conceptus adhibere ait; at Claubergium conceptus & cogitationis de Deo vocabula frequentare. Imo nunquam aliter explicuimus, cum absolute eam consideramus. Hactenus res bene valde successit Disputatori nostro, & majora proculdubio in sequentibus præstabit.

XI. Paragrapho igitur 17. aggreditur examen locorum paragrapho 13. ab ipso allegatorum, quæque paragrapho 8. ex ipso repetit. Enimvero, inquit, *longam telam aranearum atque maniarum aliquantulum retexamus.* Illud primum observo, distinctionem inter esse proprium seu materiale idearum, & esse repræsentativum seu vicarium, esse desumptam ab imagine Scholasticorum, Aureoli, Capreoli, ac similium, &c. Quidquid sit de istorum auctorum hac de re sententia, ejusque tum convenientia, tum discrepantia cum Cartesiana sententia, de qua ex sequentibus judicari poterit; dico Cartesium illam distinctionem desumpsisse ex ipsa rei natura. Et quis credidisset aliquem sanæ mentis eam repudiaturum? Omnes enim norunt cogitationes nostras, quæ sunt mentis accidentia sive modi prout absolute considerantur ratione suæ naturæ, sive secundum suum esse proprium, & materiale, nobis significare rerum naturas, quæ per eas intelliguntur & cognoscuntur: ea enim ratione eadem cogitationes dicuntur considerari secundum esse suum vicarium seu repræsentativum. Sed ineptias Adversarii propius aliquanto inspiciamus. *Quod, inquit, uno velut ore contendunt* (Cartesius nimirum, Claubergius, & ego) *ideas inter sese magis aut minus à se invicem disferre ac distare, quoad esse repræsentativum, sive vicarium, uti vocant, prout à se invicem distant atque differunt res, qua cogitantur atque concipiuntur, & in animis hominum, uti cupiunt, repræsentantur, intelligi non potest aliter, ideam Dei quod attinet, si cum reliquis ideis quibuslibet illam compares, quam secundum convenientiam univocam inter ideam Dei, quoad esse vicarium in mentibus nostris, atque inter ipsum Deum. Ut idea Dei, quatenus est imago, si superis placet, atque repræsentamen Dei, quidditative, hoc est, essentialiter, sit ejusdem quidditatis cum essentia Dei, non alio discrimine quam in essendi modo, reali scilicet, aut intentionali, seu repræsentativo. Sed & inquit porro, observatum speciatim dimittere non oportet, quod ego sc. admodum*

dum ingenue inculco, ideas, quoad esse vicarium seu representativum & significativum eodem modo inter se differre, quo ipsa objecta, qua representantur per eas. Unde illud omnino consequitur, quemadmodum Deus ab aliis entibus quibuscumque infinite distat; ita non minus in hominibus ideam Dei sive imaginem atque representamen ab ideis aliarum rerum omnibus infinite prorsum distare. Quoties igitur cunq̄ue formamus ideam Dei, si Viro Cel. (mihi scilicet) creditur, imo si Cartesio creditur, Deum quempiam facimus infinitum, seu vice Deum, sed intentionalem. Atque ut ostendat zelum suum pro Dei scilicet gloria. Plane, inquit, hac mihi cordi sunt. Nec enim de lana caprina disceptatio ventilatur. Et vero fateor, dum hac mysteria vanitatum horrenda penitus expendo, mihi quidem circum præcordia gelidum cruorem decurrere. Protestationibus istis nullo modo deterreo, utpote qui sum certus in iis, quæ à Cartesio, Claubergio, & me sunt dicta, nihil contineri, quod non ad amissim cum veritate congruat; & jam à multis annis didici illum agendi modum huic hominum generi esse valde familiarem, ut cavillationibus, & fucis suis speciem, si quam possint, concilient. Sed ad rem. Superius notatum est Cartesium & Cartesianos per ideam Dei aliud nihil intelligere, quam talem cogitationem de Deo, per quam intelligimus & cognoscimus Ens infinite perfectum, quamque ipse adversarius concessit in mente nostra esse. Porro cum Cartesiani dicunt ideas, secundum esse representativum seu vicarium consideratas, magis aut minus inter sese differre, prout res, quæ cogitantur aut concipiuntur, inter sese differunt, sive, uti ego locutus sum, eodem modo inter se differre, quo ipsa objecta, quæ per eas representantur, nihil dicunt, quod non ab omnibus, qui ad rem ipsam attendere consueverunt, & futilibus cavillationibus indulgere nolunt, admittitur. Nemo enim negare potest, quin per ideas sive conceptus rerum in mente existentium, naturæ rerum nobis represententur, sive per eas à nobis percipiatur & cognoscatur, quid illæ res sint: alias enim omnis rerum cognitio à mente tollitur: quippe quæ aliter in mente esse non possunt, ut cognoscantur. Neque ullo modo, quænam inter res varias intercedat diversitas cognosci potest, nisi per ideas earum in mente existentes per quas singulis attribuimus, quæ in earum ideis contineri intelliguntur, ac de iis negamus, quæ in earum ideis non contineri deprehenduntur. Exempli gratia, cum ad ideam Trianguli attendo, & animadverto in ea contineri tres angulos æquales duobus rectis, affirmo triangulum talis esse naturæ. Similiter cum ad ideam quadranguli attendo,

&

& deprehendo in ea contineri quatuor angulos æquales quatuor rectis, affirmo quoque quadrangulum talis esse naturæ. Porro instituta collocatione inter utriusque figuræ ideas nego triangulo convenire, quod ejus anguli sint æquales quatuor rectis, & quadrangulo, quod ejus anguli sint æquales duobus rectis. De aliis quibuscunque idem esto judicium. Cum igitur rerum diversitates, solummodo per earum ideas cognosci possint, extra omne dubium est ideas rerum consideratas secundum esse suum repræsentativum, quod habent in mente, sive secundum esse suum vicarium magis vel minus, imo eodem modo inter se differre, ac ipsa objecta inter sese differunt: non quod sit in mente entitas quædam seu realitas quæ univoce conveniat cum ipsis objectis, sed quod per cogitationes sive ideas menti repræsentetur & ab ea intelligatur, quænam sit natura objectorum. Et nisi rerum diversitates forent in mente repræsentative, quomodo, quæso, objectorum diversitates possent cognosci? Quod autem Adversarius contendit hanc doctrinam aliter non posse intelligi, ideam Dei quod attinet, si cum reliquis ideis quibuslibet illam compares, quam secundum convenientiam univocam inter ideam Dei, quoad esse vicarium in mentibus nostris, atque inter ipsum Deum. Ut idea Dei, quatenus est imago, atque repræsentamen Dei, quidditative, hoc est, essentialiter, sit ejusdem quidditatis cum essentia Dei non alio discrimine quam in essendi modo, reali scilicet aut intentionali, seu repræsentativo. Quodque postea addit ex meis dictis illud omnino consequi, quemadmodum Deus ab aliis entibus quibuslibet infinite distat; ita non minus in hominibus ideam Dei sive imaginem atque repræsentamen ab ideis aliarum rerum omnibus infinite prorsum distare. Atque inde concludit, quoticunque formamus ideam Dei, Deum quempiam nos facere infinitum, seu vice-Deum, sed intentionalem. Ad illa respondeo 1°. Cartesianos objectiones istas non magis tangere, quam ipsum Adversarium, cum statuit, uti paragrapho 9. visum est, quando Deum sive divinam essentiam cogitamus aut cognoscimus, nos illud cogitare & cognoscere, quo nihil intelligi potest majus meliusque. Imo cui nihil simile aut secundum. A quo nempe alia distant quæcunque parasangis infinitis. Vel distinctius etiam rem æternam, immutabilem, omnisciam, omnipotentem. Aliam enim ideam Dei repræsentamen Cartesiani non agnoscunt; & non nisi per summam calumniam aliud quid iis affingi potest. Respondeat igitur sibi ipsi cavillator. 2°. Ne forte cuiquam occasione harum objectionum hæreat scrupulus, considerandum est omnes ideas secundum Cartesium aliud nihil esse, quam accidentia seu modos quosdam cogitandi, modali-

ter vel accidentaliter à mente, five cogitatione, quæ absolute considerata mentis essentiam constituit, & inter sese distinctos: atque adeo talem esse earum naturam, ut nullam aliam ex sese realitatem formalem exigant, præter illam quam mutuantur à mente seu cogitatione, cujus sunt modi. Cum porro eadem ideæ considerantur secundum esse suum repræsentativum, per id earum essentia non immutatur, neque nova aliqua entitas seu quidditas, & realitas ipsis superadditur; sed tantum considerantur cum respectu ad objecta, quæ per eas cognoscuntur, & intelliguntur; & ad quæ cognoscendum, & intelligendum à natura, seu potius ab Auctore naturæ, sunt ordinatæ: ita ut, qui mentem seu rem cogitantem condidit, censendus sit constituisse per suam potentiam & sapientiam, ut per varios cogitandi modos five accidentia mens tot varia objecta cognosceret & intelligeret sine ulla alia entitate vel imagine, univoce, vel non univoce objectis conveniente, uti nugator hic fingit: & per consequens etiam ut per certum cogitandi modum intelligeremus & cognosceremus quid sit Deus. Ex quibus manifestissimum est ridicula esse huius Sophistæ figmenta, quæ objacit de convenientia univoca inter ideam Dei quoad esse vicarium, & ipsum Deum; cumque ideam Dei formamus, Deum quendam nos facere infinitum, seu vice-Deum sed intentionalem. Utinam mi homo hæc tibi potius cordi fuissent, & cum talia vanitatum mysteria fingere esses aggressus, gelidus tibi circum præcordia cruor decurrisset, proculdubio non perrexisses ista talia adeo temere effutire.

XII. Paragrapho 18. Adversarius, post protestationem de commiseratione qua affectus est erga Claubergium, ait *prorsus ab omni memoria seculorum nihil stultius excogitatum fuisse, quam illud esse duplex idearum five cogitationum nostrarum, formale seu proprium, & representativum five vicarium. Atqui tamen libro de cognitione Dei & nostri, exercitatione 7. paragrapho 4. Claubergium ideam, secundum esse vicarium, esse aliquid reale, sic probare. Per quod differt, & valde differt una idea ab altera (ita, verbi gratia, ut cogitationes aliæ dicantur sublimes & exælsæ, aliæ humiles & plebeie, aliæ divinae; aliæ diabolicæ, aliæ idea de cælo, aliæ de sole, aliæ de pulvere, &c. quatenus nimirum tales aut tales res representant) illud est aliquid reale in ipsa idea. Si enim nihil esset, non posset facere tantam differentiam, nec perfectior ac nobilior tum foret cogitatio de rege potentissimo cogitatione de terra pulvisculo: si nihil esset, inquam, in idea rei, five in cogitatione quam habeo de re, nam in re cogitata nihil ponit, aut tollit.*

tollit. Atqui per illud esse vicarium una idea differt ab altera. Ergo. Scurra autem noster arbitratur ne vel minus in comedia quicquam magis unquam aut aequè ridiculum proferre potuisse. Ac negat minorem, videlicet, ideas, id est, cogitationes nostras à se invicem differre ac valde differre per istud esse vicarium seu representativum. Quippe cum nihil aliud hoc sit, quam purum putumque figmentum, & nugamentum otiosissimum. Atque licet, inquit porro, idea secundum esse proprium & formale, quod solum est illarum & unicum esse, nihil aliud sint, quam cogitandi scilicet modi; non tamen perinde sequitur eos modos à se invicem nihil differre secundum hoc ipsum esse proprium & formale: licet, inquam, ista generali notione, quod modi sint cogitandi, sive cogitationes inter sese conveniant. Nam & in corporeis figuræ generatim sane nihil aliud sunt, quam quidam modi: neque tamen eadem est pulchritudo modorum omnium & concinnitas; etiam citra ullum esse vicarium sive representativum. Nempe cogitationes nostræ sive ideas differunt à sese invicem objectis, & peculiari sua modorum ratione, qua feruntur in objecta, deque iis afficiuntur. Respondeo 1°. Quantum ad Claubergii propositionem minorem, satis constat ex statim dictis eam esse verissimam, nisi omnem cognitionem diversitatis rerum tollere velimus. 2°. Concedo ideas nullum aliud esse absolutum habere, quam quod sint cogitandi modi à mente, & inter sese modaliter distincti; eodem modo ac variæ corporis figuræ à corpore & inter sese modaliter distinguuntur. Verum quemadmodum, si diversæ figuræ instituerentur ad res valde diversas significandum, tum præter proprium illarum figurarum esse, per quod à corpore & inter sese modaliter distinguuntur, deberet considerari ulterius esse eorum significativum quod acquirerunt, ratione cujus aliter distinguerentur: ita etiam, cum à natura, sive à Deo naturæ auctore, diversi cogitandi modi ordinati sint ad objecta valde diversa significandum, ita ut per eos eorum naturas diversas intelligamus & percipiamus, statuendum est eo respectu eos aliter, quam si considerentur secundum esse suum proprium & absolutum, id est ut simpliciter sunt mentis modi, inter sese distingui. 3°. Cum adversarius dicit, ideas à se invicem differre objectis, & peculiari sua modorum ratione, qua feruntur in objecta, deque iis afficiuntur: si iis verbis intelligat ideas à Deo esse institutas, sine ulla alia entitate absoluta superaddita, in signa, per quæ diversorum objectorum naturas intelligimus, totum concedit quod Claubergii propositione continetur; illud enim solummodo est esse idearum representativum quod sane non est nihil. Aliud autem illud esse representativum sive vicarium,

rium, quod ipse Cartesianis per calumniam affingit, ipsi non agnoscunt, neque unquam occasionem dederunt unde quis merito suspicari possit ipsos tale quid statuisse.

XIII. Claubergius porro ut illustraret ea quæ dixerat de idearum differentia, quatenus considerantur secundum esse suum vicarium, ultra differentiam, quæ inter eas intercedit, ut sunt modi cogitandi, exemplis variis utitur ab aliis rebus petitis, quæ significandi vim aliquam habent. Sic vocabulum *Jehovah*, inquit, *sanctius & majus & nobilius quid est, quam nomen Titii vel Caii, non propter litteras & syllabas; in quibus consistit vocabulorum illorum esse proprium: sed propter significationes, in quibus consistit eorundem vocabulorum esse vicarium.* Quamvis hoc exemplum sit manifestissimum, & ad rem præsentem illustrandam valde idoneum, non deficit tamen Adversario cavillandi occasio. Profecto, inquit, *multum hæc diversa sunt, imaginem sive representamen esse cujuscumque rei, vel esse vicarium alicujus rei gerere, præter utraque suum esse proprium: & simpliciter aliquam rem significare, nimirum ex inscripto Divino humanove.* Quod si tamen *Vir Praclarus hoc vult, etiam nomina justas esse rerum imagines; & præter suum esse proprium & formale, per quod si viva voce proferantur, soni sunt, si scribantur, figura, insuper quoque rerum esse vicarium gerere, seu representativum; O Deos itaque Cartesianorum vicarios intentionales non modo, sed & nominales?* Respondeo me impudentiam hujus hominis fatis mirari non posse; cum ubivis supponit, quasi Claubergius & Cartesiani talia constituent in mente humana repræsentamina, imaginesve rerum, quæ similitudinem ratione suæ essentiaæ habeant cum rebus repræsentatis; & quasi in mente foret idolum aliquod, uti postea loquitur, Dei: contrarium enim ex retro dictis fatis est manifestum. Deinde quæ, quæso, ratio esse potest suspicandi, quod Claubergius voluerit etiam nomina justas esse rerum imagines? Porro manifestum est ex iis, quæ dicta sunt, Claubergii comparationem optime procedere, quod quemadmodum vocabula aliter inter sese differunt, quatenus considerantur, ut sunt litterarum certæ figuræ, vel soni, quam quatenus considerantur ratione suæ significationis; ita ideas aliter inter sese differre, quatenus considerantur, ut sunt mentis quidam modi, quam quatenus considerantur, ut per eas ex Dei ordinatione intelligamus quid sint objecta, quæ per eas repræsentari dicuntur. Sed forte vocabulum repræsentandi talem non admittit sensum. Respondeo ipsum Adversarium paragrapho 20. protestari *se prorsus non abnuere repræsentandi verbum: siquidem*

siquidem nihil aliud significet quam quocunque modo praesens aliquid sistere. Per illud autem, cum de ideis loquimur, aliud nihil intelligi potest, quam per ideas intelligi & percipi quid sint objecta, & per ideam Dei intelligi quid sit Deus.

XIV. Utitur etiam Claubergius ibidem hoc simili. *Sic, inquit, homo ab homine non differt qua homo; sed quatenus unus est loco Dei in terris, alius loco principis in castris, alius vice consulis in tenui municipio, alius vice regis in amplissimo regno, magna est inter istos homines differentia, magna inaequalitas.* Homines nimirum, si considerentur simpliciter ut sunt homines, id est, ratione esse sui proprii & formalis, sunt aequales. Verum si considerentur quatenus certam habeant relationem, ita ut alius sit loco Dei, alius loco principis, &c. id est si considerentur secundum esse suum vicarium quod acquisivere, magna inter eos intercedit differentia. Eadem ratione in ideis se res habet. Quid ad ista Adversarii? Post scurriles facetias satis liberaliter exhibitas, ad sophisticationes suas uti solet, accedit. *Qui vehementer, inquit, aliquid optant, sepe solent in hoc ipsum sic animum intendere, uti ne quidem videant qua sint ante pedes. Quod in ista disquisitione Claubergio contigisse, manifestum facit pudenda cavillatio.* Sic, inquit, homo ab homine non differt, qua homo. *Quin & animal, inquam, ab animali non differt, quatenus animal. Indene sequitur animalia variorum generum inter sese non differre, nisi per esse quoddam vicarium & representativum? Quin & esse vicarium sive representativum, qua tale, communi notione, non differt ab esse vicario seu representativo. Verum an singuli homines ab aliis, obsecro, non differunt, nisi per esse quoddam vicarium & representativum? Licet hac differentia praecipua differentia possit superaddere. Sic neque dubium esse debet, quin ab ideis & cogitationibus idea seu cogitationes iidem differant, citra fictitium illud esse vicarium seu representativum.* Non credo unquam insulas magis & ridiculas cavillationes auditas esse, quam haec sunt. Claubergii enim, uti ex contextu orationis manifestum est, intentum est ostendere, licet inter homines consideratos ratione suae naturae, nulla intercedat differentia seu inaequalitas, magnam nihilominus inter eosdem posse oriri differentiam sive inaequalitatem, ex eo quod aliorum vices sustineant: estque omnino ad hanc rem impertinens, quod & aliunde, citra illud esse vicarium, possit inter eos diversitas constitui: non enim de eo disputatur. *Judicet Lector utrius philosophatio Claubergii, an Adversarii dicenda sit pudenda cavillatio.*

XV. Claubergius similiter Exercitatione 8. comparisonem desumit

mit à pictura. Nulla pictura, inquit, potest esse sine exemplari. Atqui idea est quedam pictura rei in mente. Ergo non potest esse sine exemplari. Cartesius Med. I. fatendum est visa per quietem esse veluti quasdam pictas imagines, que non nisi ad similitudinem rerum verarum fingi potuerunt; nam sane pictores ipsi ne tum quidem, cum Sirenas aut Satyriscos maxime inuistatis formis fingere student; naturas omni ex parte novas eis possunt assignare, sed tantummodo diversorum animalium membra permiscunt. Sic omnis in mente nostra imago requirit aliquid quod imiteretur, unde desumatur & exprimat. Pictor pingit regem Gallie, & sic est causa efficiens picturae suae, si consideres ipsos linearum ductus quatenus à manu ejus pendent: ita mens humana de Deo cogitat, & est causa efficiens illius cogitationis sive idea, si spectes ipsam mentis operationem & actum, qui est cogitare, cum sit res cogitans, ut hominis illius, cum pictor sit, actio est pingere. Pictor non potest pingere regem Gallie, nisi eum viderit aut certe imaginem ejus, quia suum qualibet pictura exemplar postulat: ita mens humana non potest formare ideam Dei, nisi Deum ipsum viderit, aut certe imaginem ejus (hanc autem in semet ipsa invenit) quod alias exemplar haberet? Hactenus Claubergius. Nunc Adversarium audiamus. Is parographo 19. post virulentas exclamationes, quas facile contemnere didici, ita porro ineptias suas effudit. Certe non aliter imago regis intelligitur, quam synecdochice. Non enim plane totius regis est imago. Non utique mentis regie, non corporis integri: sed externa duntaxat figura, de qua proinde secundum imaginem ejuscemodi recte cogitaveris. At homo dicitur imago Dei, sive imaginem Dei gerere, nec absoluta proprietate loquendi, nec vel synecdochice quidem, sed æquivoce prorsum, vel, si magis, analogice. Nemo sanæ mentis, quin hæc omnia vera sint, unquam dubitavit. Sed quid tum postea? Quapropter, inquit, si secundum hanc imaginem de Deo cogitationem formaveris, & conceptum de Deo talibus angustius adstrinxeris, hominem pro Deo cogitaveris, vel ex Deo finxeris hominem, vel hominem ex Deo. Respondeo, Imago Dei prout spectatur in homine, qualem Philosophi considerant, consistit in facultatibus à Deo homini concessis, earumque recto usu, tum in acquisitione cognitionis rerum, tum in vitæ regimine. Ejus autem pars, & quidem præcipua, est facultas formandi ideam Dei, & actualis ejus idea inde præmanans, per quam eum percipimus & intelligimus infinite perfectum, ac porro cognoscimus necessario ipsum existere, esse rerum omnium creatorem, &c. Cum secundum hanc facultatem, quam comprehendit imago Dei, de Deo cogitationem formamus, neque hominem pro Deo cogitamus neque ex Deo fingimus hominem; uti

Sophista hic nugatur, sensum verborum Claubergii prave detorquendo: sed cogitamus eum, sicuti ipse se nobis cogitandum dedit, sive videndum in sua imagine. Subjicit præterea, *Quia Deus in homine edidit illustriorem quandam similitudinem sui, præ reliquis omnino creaturis omnibus, unam si naturam seposueris Angelorum, ideo dici hominem factum ad imaginem & similitudinem Dei, hoc est, ad imaginem Dei simillimam. Tametsi, inquit, vel sic quoque homo non aliam gerit imaginem Dei, quam infinita distantia degenerem, quæque infinitis modis infra Deum subsidat. Nemo Cartesianorum quicquam horum unquam negavit. Quod vero inde concludit, plane stultissimum esse, quia Deus ad imaginem sui creavit hominem, ideo vicissim, quasi redhostimento, velle Deum ad imaginem nostri cogitando nobiscum effigiare. Istud Cartesiani non tantum stultissimum, sed & quam maxime impium esse unanimiter facile concedent; addentque se justissimam habere conquerendi causam de atroci injuria, qua quis per summam calumniam ipsis sciens volensque contrarium affingit. Illud porro verissimum esse, ait, mentem humanam, quando semet accurate considerat, facili negotio percipere, quam finita sit, quamque curtam possideat supellectilem, & vero sese neutiquam habere perfectiones omnes, aut omnem eminentiam perfectionum. Sed neque minus in propatulo esse fatetur, hanc ejuscemodi perceptionem, proculdubio, secum involvere perceptionem aliquam omnium perfectionum, & omnis eminentia perfectionum. Sed arbitratur nihil istud jam pertinere ad rationem imaginis, qua de disputamus impræsentiarum, uti paulo post, inquit, fiet manifestissimum. Quod hic Adversarius ut verissimum admittit, totum ex Cartesio est desumptum, uti ex superius allegatis videre licet, neque unquam occasione præbuere vel Cartesius, vel Cartesiani, unde quis suspicari posset, aliam ipsorum esse mentem. Ita ut putidissima sit calumnia, cum dicit istud nihil pertinere ad rationem imaginis, de qua impræsentiarum disputatur. Cartesius quidem, Claubergius & ego indifferenter utimur vocabulis conceptus, perceptionis, repræsentationis, ideæ, imaginis, &c. quia ab aliis jam erant frequentata, in hac materia, uti & antea notatum est. Sed aperte declaramus definitione in quo sensu ea usurpemus. Verum quia promittit quod dixerat, se paulo post facturum manifestum, aliquantisper expectandum erit, interimque quæ sequuntur ad examen revocanda sunt.*

XVI. Eodem igitur paragrapho Adversarius ex Claubergii exercitatione 9. sequentia allegat. *Idea*, inquit ille paragr. 5. *substantia infinite, hoc est, ejus substantia, quæ omnes omnino perfectiones cogitabiles*

perfectissime possidet, in se continet ideam substantia finita, hoc est, ejus substantia qua aliquas tantum perfectiones minus perfecte accepit (eo fere modo, quo minor numerus in majore seu potius in maximo continetur, & aliqua perfectio in omni comprehenditur, unitas in multitudine infinita.) Sed non vice versa in idea substantia finita continetur idea substantia infinita, ut patet. Ista haecenus tanquam optime dicta approbat Adversarius, & lubens, inquit, equidem calculum adjecerim. Quod mirum mihi accidit in illo homine, qui cuncta fere malignis dentibus arrodere consuevit. Pergit porro Claubergius paragrafo 6. Quia tamen non finitum esse, si recte consideretur, negationem & absentiam infiniti designat, hinc sequitur quod eo ipso quo mens nostra se cognoscit precise sub hac conditione, quatenus finita, jam presupponatur etiam in se habere ideam infiniti, non quod ipsa mens nostra hujus idea causa exemplaris sit, (hoc enim est quod negamus) sed quod sit ideam quodammodo negativam (qua cogitat se non habere omnem scientiam, non habere maximam potentiam, non habere perfecta omnia) nequeat habere, nisi jam ante (si non temporis, saltem naturae ordine) ideam omnino positivam infiniti (qua sibi representat omniscientiam, omnipotentiam & perfectissima quaeque) in se habeat. Hisce gemina, ait blatero noster, garriverat etiam Cartesius meditatione 3. Verba Cartesii haec sunt: *Quamvis substantia quidem idea in me sit, ex hoc ipso quod sum substantia: non tamen idcirco esset idea substantiae infinitae, cum sum finitus, nisi ab aliqua substantia, qua revera esset infinita, procederet.* Quantum priora placuerit Adversario, tantum ipsi haec displicent. Hac, inquit, ni fallor, istuc recidunt; substantiam finitam non continere ideam infinitam substantiam: veruntamen omnino sane illam continere: ceterum uti contineat, non à semet ipsa quidem habere, sed ab infinita substantia, nimirum à Deo, veluti causa, sicuti opinor, exemplari. Plane, quasi ego dixerim numerum scilicet minorem non continere numerum majorem; veruntamen & illum revera continere: ceterum non habere hoc, uti contineat, à semet ipso, sed aliunde, nimirum à numero majore. Sed, porro addit, & rursus dico, quae, malum, haec negatio est? Substantia finita non continet ideam infinitam substantiam: nihilominus uti substantia finita contineat ideam substantiam infinitam, penitus insitum habet ab infinita substantia. Quasi nempe quicquam haberet finita substantia, quod ab infinita substantia non haberet, veluti causa, tum efficiente, tum exemplari! Quin imo ne fingi quidem potest, citra turpissimam contradictionem, creatura rationalis & intelligens, qua non contineat ideam Dei, hoc est, notiones connatas & anticipationes de Deo, sive facultatem eliciendi cogitationem de Deo. Quid enim? ane fingi potest intelligens ulla creatura,

qua

*que non facile dignoscatur, sese non pollere infinita sapiendi perfectione? Vel
 ane resorberi potest manifestissima veritas? Videlicet eam cogitationem de
 non omni sapientia, de non omnipotentia, de non omni bonitate, necessario se-
 cum involvere cogitationem de sapientia, potentia, bonitate prorsus omnige-
 na, neque minus eminentissima. Nec enim aliter ideam Dei capio. Ceterum
 ideam Dei Cartesianam, que sit in humana mente quaedam imago, sive re-
 presentamen, & idolum Dei, quaque tantum distet ab ideis aliarum rerum,
 quantum res ipsa distant à se invicem, infinite scilicet, quia res ipse distant in-
 finite, quemadmodum retro vidimus: quaque finita quidem sit quoad esse pro-
 prium, sed infinita quoad esse repræsentativum, sicuti meus homo celeberrimus
 (ego nimirum) innuit, disputatione 6. th. 4. talem ideam Dei toto pectore
 detestor. Talis, inquam, idea Dei consputatio Dei potius est. Respondeo 1°.*

Claubergium toto isto discursu manifestum est hoc agere, ut probet
 licet *idea* substantiæ finitæ non contineat *ideam* substantiæ infinitæ;
 attamen ex eo, quod mens nostra sui tanquam finiti habet ideam;
 sive ex eo, quod mens nostra se cognoscit præcise sub hac conditione,
 quatenus est finita, sequi eam jam habere ideam infiniti, cujus ipsa
 non potest esse causa exemplaris. Similiter Cartesius docet in mente
 nostra non fore *ideam* substantiæ infinitæ, ex eo quod suimet ipsius,
 substantiæ nimirum finitæ, *ideam* habeat, à qua illa tanquam à cau-
 sa exemplari procedere non potest; sed requiri ut ea procedat ab ali-
 qua substantia, tanquam causa nimirum exemplari, quæ revera sit
 infinita. Hoc sane non est dicere, uti homo noster per calumniam
 interpretatur, substantiam finitam non continere ideam substantiæ
 infinitæ; veruntamen omnino illam continere; cæterum uti conti-
 neat, non à semet ipsa quidem habere, sed ab infinita substantia, vel
 uti causa exemplari, &c. Judicet æquus lector. 2°. Anne Deus po-
 tuisset creaturam rationalem creasse, cujus cognoscendi facultas adeo
 arctis limitibus esset circumscripta, ut ad auctorem suæ originis non
 posset assurgere, nihil ad Cartesianos refert, qui semper protestantur
 cognitionem Dei nobis esse innatam, illamque agnoscunt ideam Dei
 quam Adversarius hic admittit, cujusque probandi modum ex Car-
 tesio desumpsit. Neque aliam etiam ideam Dei capiunt, uti ex hac-
 tenus disputatis est manifestum. Quod porro adversarius dicit ideam
 Dei Cartesianam talem esse, *que sit in humana mente quaedam imago, sive*
repræsentamen, & idolum Dei, quaque tantum distet ab ideis aliarum re-
rum, quantum res ipse distat à se invicem, infinite scilicet, quia res ipse
distat infinite: quaque finita quidem sit quoad esse proprium, sed infinita

quoad

quoad esse representativum, sicuti ego immo disputatione 6. thesi 4. Ad id superius paragrapho 11. fati est responsum, ac ostensum, si quæ sit difficultas hac in re, eam Adversarium non minus tangere quam Cartesianos. Ex superabundanti tamen, quia meam citat disputationem in causæ suæ patrocinium, breviter apponere lubet, quæ ego eo loco dixi. Thesi nimirum 2. & 3. proba ad auditam vocem Deus, in mente nostra formari ideam, per quam intelligitur, quid sit Deus, & per quam demonstrari potest ei omnia convenire, quæ perfectionem aliquam includere deprehenduntur; ab ipso autem aliena esse, quæ perfectionis defectum notant. Neque posse probari aliquid alicui convenire vel non convenire, quod non intelligimus quid sit. Ac nisi haberemus ideam Dei, nos non posse in qualibet re finita perfectionis limites & terminos, quos ea non egreditur, notare, sive de ea aliquid negare, quod ei non convenit. Asserta hac veritate, thesi 4. & seq. Adversariorum exceptiones, & objectiones ad examen voco. Inter alia autem noto quosdam esse, qui negant in nobis posse esse ideam Entis infinite perfecti; quia, cum mens nostra finita sit, omnes ejus cogitationes necessario quoque sunt finita; quod autem finitum est, non potest esse representamen infiniti. Verum respondeo objectionem illam facile solvi posse ex iis, quæ disputatione 2. thesi 2. notata sunt circa ideas consideratas ratione duplicis sui esse, proprii scilicet, & vicarii seu representativi. Ac porro dico ideas, quatenus priori modo considerantur, ut sunt modi quidam cogitandi, & mentis accidentia, esse finitas, inde autem non sequi per eas secundo modo consideratas, ut sunt rerum representamina, sive ut per eas intelligitur quid sint res representatæ, non posse intelligi quid sit Ens infinite perfectum: ex eodem enim fundamento posse quem æque legitime concludere nullam substantiæ in mente nostra posse esse ideam; quia omnes ideæ sunt modi cogitandi & accidentia mentis; at nullum accidens potest representare substantiam. Ubi hic, quæso, alia in mente humana constituitur idea Dei, quam quæ sit cogitatio de sapientia, potentia, bonitate prorsus omnigena, neque minus eminentissima, qualem Adversarius concedit? Expresse enim dico eam esse ideam Dei in mente nostra per quam intelligimus quid sit Ens infinite perfectum, id est, omnigena sapientia, potentia, &c. præditum. Si hæc Adversarii idea in mente humana non sit idolum aliquod Dei, neque idea Dei Cartesianæ erit. Sed ego statuo ideam Dei in mente existentem, quæ quidem finita sit quoad esse proprium, sed infinita quoad esse representativum.

Respon-

Respondeo me expresse statuere ideas omnes, sive Dei, sive aliarum rerum, prout sunt modi quidam cogitandi & accidentia, sic enim considerantur secundum proprium suum esse, quod in mente habent, esse finitas. Ac dico per ideam Dei finitam in mente existentem, consideratam secundum esse suum repræsentativum, id est quatenus vim significandi à Deo accepit, intelligi posse quid sit Deus, sive Ens infinite perfectum. Falsissimum igitur est me ponere in mente existere repræsentamen aliquod Dei infinitum, sive idolum Dei. Quomodo porro cum hisce non pugnet quod dixi ideas secundum esse suum repræsentativum consideratas eodem inter se differre modo, quo ipsæ res repræsentatæ inter sese differunt, paragrapho 11. uti dictum est, clare satis est explicatum.

XVII. Paragrapho 20. Adversarius ait Claubergium, *ideam Dei, quæ repræsentamen & imago Dei sit in humana mente, duplicem facere; quarum altera cogitationi præcurrat, altera cernatur in ipsa cogitatione. Prior illi, inquit, consideratur imago Dei, qua Deus hominem ornavit. Posterior, quæ cogitando deinceps ad hanc exprimitur. Sic enim differit. Mens humana non potest formare ideam Dei, nisi Deum ipsum viderit, aut certe imaginem ejus, hanc autem in semet ipsa invenit, quod alias exemplar haberet. Atqui cum imago Dei, qua Deus hominem ornavit, æquivoce tantum vel analogice nuncupetur, certe idea, qua secundum illam præcise conformatur, non erit Dei idea, sed imaginis Dei, quæ prorsus æquivoce vel analogice tantum dicitur.* Futilis ista est cavillatio. Sensus verborum Claubergii talis est. Quemadmodum pictor non potest pingere regem Galliæ, nisi eum viderit, aut certe imaginem ejus, quam nimirum ab alio pictam novit faciem ejus referre, sive repræsentare: nam rex alias ipse non foret picturæ archetypum. Ita similiter mens humana non potest formare ideam Dei, id est, Deum sibi repræsentare sive intelligere quid sit Deus, nisi saltem in sese invenerit imaginem Dei (qualis autem intelligatur ista imago ex superius dictis est manifestum, est nimirum idea Dei nobis innata sive creando indita, id est, est facultas formandi actualem Dei ideam) qua mediante Deum ipsum in mente sua exprimat. Iste est comparisonis hujus scopus, ultra quem ea non est extendenda. Hæc cum ita sint, palam est Adversarium Claubergii mentem malitiose detorquere, cum fingit, quasi is statueret imaginem Dei in homine (quæ significat facultatem formandi; uti dictum est, ideam Dei creando à Deo nobis inditam) esse archetypum secundum quod idea actualis Dei præcise conformatur,

matur, ita ut idea Dei foret idea imaginis Dei in nobis; cum Claubergio sit ipse Deus, qui illam facultatem nobis concessit, sine quo impossibile foret ideam Dei excitare. Quantum ad duplicem ideam Dei, quarum altera cogitationi præcurrat, altera cogitando deinceps ad hanc exprimitur, satis de eo in præcedentibus dictum est. Porro cum quæ Adversarius subjungit immediate sint tantum inanes repetitiones eorum, ad quæ jam ante responsum est, iis examinandis non est quod lectorem distineam.

XVIII. Disputatione 2. thes. 2. de Naturali Dei cognitione, ubi ago de duplici idearum esse proprio, & vicario seu repræsentativo & significativo, dixi *in idea, ut in omnibus signis, esse rem, quæ ad aliquid significandum instituitur, & esse rem quæ significatur*, ac pro exemplo proposui hederam, quæ, *quatenus est corona ex ramis hederaceis complicata, distinguitur à vino venali mente apprehenso, quod per eam significatur*. Ad hoc exclamat Adversarius, *Bone Deus! inquit, Quemquamne tam esse judicio tenui Philosophum, vel etiam nullo potius! Hoccine declarandum erat signum & rem significatam à sese invicem differre? Hederam à vino venali? mente apprehenso, vel non apprehenso, minime refert. An non illustrandum erat immane discrimen inter esse proprium idearum, & esse vicarium seu repræsentativum? An vinum venale, quamlibet mente apprehensum, est esse vicarium seu repræsentativum hederæ!* Exprobrationem istam nihil moror. Res ipsa doceat oportet num bene vel male philosophatus sim. Egone autem hic declaro signum & rem significatam à sese invicem differre? Hederam à vino venali? Illud dico in omni signo esse rem quæ ad aliquid significandum instituitur, qualis exempli gratia est corona ex ramis hederaceis complicata absolute nimirum considerata. In eodem signo dico esse rem significatam, nempe non realiter & formaliter, sed significative, id est eo modo quo res significata in eo esse potest, cum consideratur cum relatione ad eam rem, ad quam significandam est institutum. Ita exempli gratia in corona ex ramis hederaceis complicata est vinum venale significative, postquam ea ad illud significandum est instituta. Prius esse est signorum esse proprium, alterum est eorum esse vicarium. Cum igitur ego loquor de eo quod considerandum est in hederam, non possum intelligi de vino venali, uti per calumniam Adversarius mihi affingit. Ad eandem rationem in idea dico duplex illud esse proprium, & vicarium, sive repræsentativum & significativum esse considerandum.

XIX. Eadem thes. 2. ubi ostendo ideas consideratas secundum esse
suam

suum vicarium longe aliter inter sese differre, quam easdem consideratas ratione esse sui proprii, secundum quod differunt tantum à mente & inter se modaliter, rem istam ulterius declarare institui, per similitudinem desumptam à pictura, hisce verbis: *Pictura est representamen rei, quæ per picturam representatur. Ille tantum differunt inter se, quatenus considerantur secundum esse suum proprium, diversis modis quibus colores juxta se invicem in tabula disponuntur: at, quatenus considerantur secundum esse representativum, longe alia inter eas intercedit differentia, prout una representat canem, alia leonem, alia hominem, alia sylvam, montem, &c. Secundum eandem rationem ea quæ de ideis à me dicta sunt explicanda esse volo. Quid ad ista Adversarius? Supponit, inquit, Vir Celeberrimus, ideas esse picturarum instar: quod immane postulatum & plane contra est. Si Adversarius istud ita intelligat, ut dixerim, quemadmodum in picturis, quæ sunt representamina rerum per eas representatarum, differentia, quæ inter eas intercedit, quatenus considerantur secundum esse suum vicarium, longe alia est, à differentia, quæ inter eas est, quatenus considerantur secundum esse suum proprium; secundum eandem rationem id intelligendum esse de ideis, mentem meam fideliter expressit quidem; sed probandum ipsi foret istud plane contra esse. Si vero ita intelligat, ut dixerim, quoad modum representandi & significandi utrobique eandem esse rationem, quasi nimirum in mente forent representamina, sive species quædam intelligibiles, & imagines congenere, adinstar picturarum objecta representantes, mala fide mentem meam detorquet; velut & ante visum est ipsum fecisse cum tali modo sententiam Cartesianorum de idea Dei explicuit. Porro mirum ipsi videtur quinam, picturas quod attinet, concipere poterim esse quoddam representativum sive vicarium ultra colorum adulteria, linearum ductibus flexibusque, diversissimis modis atque proportionibus, variegata: quod est earum esse proprium sive formale simul atque vicarium seu representativum. Nugæ. Neque enim ego dico in picturis, ut sint objectorum representamina, ultra colorum adulteria, linearum ductibus flexibusque, diversissimis modis atque proportionibus variegata, aliud quid esse. Sed hoc dico quod omnibus notum est, nimirum aliud esse considerare istos colores, & diversissimos modos, quibus illi inter sese disponuntur in tabula, in sese absolute ratione suæ naturæ, in quo consistit picturarum esse proprium; aliud esse hæc eadem considerare quatenus referuntur ad objecta, quæ per ea representantur: atque in hoc consistit picturarum esse vicarium. Istud*

impugnare debuisset Adversarius, & probare non aliter inter sese differre picturas secundo modo consideratas, quam priore.

XX. Claubergius Exercitatione 6. de Naturali Dei cognitione observat *conceptum seu ideam omnem duplicem habere dependentiam, unam à concipiente sive cogitante intellectu, quatenus ejus operatio est: alteram à re concepta aut simili, cujus scilicet representatio sive imago est, sive unde per imitationem expressa est.* Item, *Intellectum esse causam conceptus efficientem, uti operans sua operationis causa est: rem vero conceptam (aut certe aliud quid aequè perfectum) esse causam conceptus exemplarem (quæ quidem etiam ad efficientem reducitur) atque eo modo ad conceptum referri, quo archetypum ad ectypum, apographum ad autographum.* Præterea, *Fieri non posse, ut conceptus aliquis sit perfectior utraque illa causa efficiente, priori videlicet, secundum esse suum formale (nam conceptus forma quadam mentis est, unde & formalis cognominatur) posteriori secundum esse suum objectivum, sive representativum; nam hisce duobus modis diversis refertur quilibet conceptus ad duas illas causas diversas, quas habet ex sua natura semper.* Adversarius noster paragrapho 21. à triumpho de victoria expugnati, scilicet, portenti duplicis esse conceptuum sive idearum, valde exultans, non injucundum fore ait, paulisper attendere, quam convenienter suæmet ipsius hypothefi Claubergius arguetur de gemina conceptuum sive idearum dependentia. *Nam si plane, inquit, conceptus nostri de Deo, sive idea Dei, comprehenderent esse quoddam representativum & imaginofum, vere distinctum ab esse suo formali, sive proprio; scire velim, quamnam illud esse representativum & imaginofum habeat causam efficientem? An non mentem humanam, quæ cogitando scilicet ideam format?* Itaque dependentiam suam habebit ab humana mente, tanquam causa principali proxima faciente. *Ceterum ad causam exemplarem utique relationem habebit, sed nullam omnino dependentiam velut à causa.* Quippe cum causa exemplaris nomine quidem causa sit, at re non sit. *Nec enim quicquam operatur: sed objectum duntaxat est, ad quod artifex respiciens id quod animo destinabat efficit.* Quapropter si conceptus noster de Deo, sive idea Dei, revera continet ejuscemodi quoddam esse vicarium, quod infinitum sit in representando, quoque conceptus noster de Deo tantum differat ab ideis aliarum rerum, quantum Deus ipse differt ab aliis rebus, id est, infinitis modis; hoc infinitum esse representativum sive vicarium nostra mens valde finita produxerit. *Quid autem fiet? si quis huc jam triviale diverbium applicet, Non habet, non dabit? Quod à Cartesio, Claubergio, nec non à Viro Celeberrimo, toties frequentatur, & ad causam exemplarem, hoc est, ad non causam frivole ni-*

mis & perperam traducitur. Verum respondeo quandoquidem paragra-
pho 11. & alibi ostensum est Adversarium ubivis malæ fide Cartesia-
norum mentem de duplici idearum esse proprio, & vicario, inter-
pretari, quasi nimirum statuerent ideam Dei, præter esse suum pro-
prium, quod habet à mente, cujus est operatio & modus, sive cer-
ta cogitandi forma, habere aliud aliquod esse vicarium absolutum à
priori distinctum, quod sit idolum aliquod Dei infinitum, ejusdem
cum eo quidditatis in mente existens; cum illi nullum aliud esse idea-
rum absolutum in mente existens agnoscant, quam quod eæ mutuan-
tur à mente tanquam causa producente; atque dicant esse idearum re-
præsentativum nullam novam entitatem seu quidditatem absolutam
ideis superaddere; illud esse earum easdem esse ideas, nimirum qua-
tenus considerantur cum relatione ad objecta, quæ per eas cognoscun-
tur, & intelliguntur, & ad quæ cognoscendum & intelligendum à na-
tura, seu potius auctore naturæ, sunt ordinatæ. Quandoquidem, in-
quam, hæc ita sint, frustra quæritur, quamnam illud esse repræsen-
tativum habeat causam efficientem sive producentem; quia manife-
stum est Cartesianos nullam præter mentem ipsam agnoscere. Quo-
modo igitur idea poterit dici duplicem habere dependentiam, alteram
à cogitante intellectu, cujus operatio est; alteram à causa exemplari,
unde per imitationem expressa est? Respondeo; quamvis causa exem-
plaris ideæ proprie dicta causa non sit, quæ reali influxu operetur, re-
duci nihilominus ad causam efficientem solet, à qua idea per conse-
quens non tanquam ab operante dependet, sed velut imago ex. gr.
Regis Galliæ dependere dicitur à Rege Galliæ ad quem facta est, &
absque quo non esset ejus imago. Neque Claubergius dicit causam
exemplarem esse proprie dictam causam efficientem, sed ad eam reduci.
Futilis igitur quoque est cavillatio, cum dicitur, Si conceptus noster
de Deo, sive idea Dei, revera continet ejuscemodi quoddam esse vica-
rium, quod infinitum sit in repræsentando, quoque conceptus no-
ster de Deo tantum differat ab ideis aliarum rerum, quantum Deus
differt ab aliis rebus, id est infinitis modis; hoc infinitum esse repræ-
sentativum sive vicarium nostram mentem valde finitam produxisse.
Istud enim uti superius visum est à mente Cartesianorum est alie-
nissimum.

XXI. Adversarius paragraho 22. concludit *toto celo eos errare, qui speciem intelligibilem* (qualem scilicet ipse in præcedentibus affinxit Cartesio) *singunt, in qua contemplari Deum oporteat.* Ac præterea ex-
trema

trema soliditatis esse ait, contemplationem Numinis illuc referre, quasi cogitando veluti Deastrum quendam in animis nostris efformemus, & esse quoddam repræsentativum, quod infinitis modis ab ideis aliarum rerum differat. Verum ista Cartesianos, uti ex hactenus disputatis liquido constat, nullo modo tangunt. Eodem paragrapho aliud Cartesii adducit argumentum pro Divini Numinis existentia, quod occurrit meditatione 5. quodque ego disputatione 6. de Naturali Dei cognitione in hanc formam proposui. Quodcumque clare & distincte percipitur in idea alicujus rei contineri, illud vere semper de ea re potest affirmari. Atqui existere necessario in idea Entis infinite perfecti percipitur clare & distincte contineri. Ergo. De majoris veritate nemo dubitare potest, qui attendit ideas sive conceptus claros & distinctos rerum in mente existentium, id est, cognitionem evidentem esse normam ad quam judicia nostra sunt exigenda, ut errores evitemus, & certi simus nos bene judicare, uti latius disputatione 5. declaratum est. Neque minus evidens est veritas propositionis minoris. Nam non existere, vel posse non existere, defectum, imperfectionem, & naturæ imbecillitatem arguere, cui opponitur omni sufficientia, quæ est positiva & absoluta perfectio negationem ac privationem omnem tollens ac supplens, à nemine sanæ mentis negari potest. Argumentum hoc absque censura quidem dimittit Homo valde benignus? Sed prævisse ait Philosophos, Theologos, Scholasticos, magno numero, atque illud idem argumentum esse de quo disputant apud Thomam, &c. satisque constare Cartesium ad id, præter mysticam vocem ideæ, nihil admodum de suo contulisse. Respondeo 1°. Nunquam Cartesium vel Cartesianos dixisse, ante hac nulla fuisse argumenta solida ad demonstrandum existentiam Divini Numinis. Quid si igitur eodem etiam alii usi fuissent? Quid inde conficitur? Sane aliud nihil, quam non omnia esse nova, quæ hac de re Cartesius tradidit. 2°. Si adversarius primas legisset objectiones ad Meditationes de prima Philosophia, in quibus Auctor ille idem illud argumentum cum eo quod apud Thomam occurrit confert, ut idem esse probet; & Cartesii responsionem, qua ostendit magnam inter suum & Scholasticorum apud Thomam argumentum intercedere differentiam, aliter fuisset opinatus.

XXII. Cartesius Meditatione 3. aliud habet argumentum, quo existentiam Dei demonstrat; quodque ego, ut captui studiosorum magis esset accommodatum, in hanc disposui formam Disputatione 7. de Naturali Dei cognitione. Cum mens nostra, ex eo quod sua-

rum cogitationum sibi est conscia, certa est se existere, & quam plurima sibi deficere; atque etiam deprehendit se habere ideam Dei sive Entis infinite perfecti, facile etiam animadvertere potest, si attendat, se non esse talis naturæ, ut per propriæ suæ essentiæ sufficientiam existere possit; sed necesse esse ut ab alio producat, qui per essentiæ suæ immensitatem existit, possidetque per sese omnia, quæ perfectionem aliquam includere intelliguntur, hoc est, qui est Deus. Quod hac ratione ulterius demonstravi. Si mentis nostræ naturam intime perlustremus, manifeste videmus eam talem esse, ut partes durationis ejus sint successivæ, & ita sejunctæ, ac separatæ à se mutuo, ut una aliam non includat, sed ita sequatur, ut una plane esse defierit, antequam alia sit: desit enim duratio hesternæ, antequam hodierna inchoetur. Quia vero quis forte objicere posset, successione illam partium durationis menti esse extrinsecam, eique non nisi per externam denominationem posse attribui; ex eo nempe, quod mens nostra coexistat cum successivis partibus motus corporum cœlestium, sive cum partibus temporis, quibus tanquam mensura uti solemus in cujusvis rei duratione definienda; inde autem non sequi mentis durationem internam constare partibus, quæ intrinseca sua natura differunt. Respondi certissimum esse ex coexistentia rerum cum partibus temporis externi successivis non sequi partes durationis rerum esse distinctas & successivas. Ac pro exemplo adduxi Deum, in cujus duratione nullam partium successionem locum habere postea demonstravi, etiamsi omnibus partibus temporis successivis coexistat. Verum addidi, cum dixi talem esse mentis nostræ naturam, ut partes durationis ejus sint successivæ, id intelligendum esse de partibus durationis internis in sese consideratis, citra respectum ad tempus externum, vel etiam licet nullum tempus externum esset. Cujus veritatem ita porro demonstravi. Si ad ipsas nostras cogitationes sibi mutuo succedentes attendamus, deprehendemus aliam esse durationis partem, qua mens nostra, cujus nimirum essentia consistit in cogitatione, determinata est ad affirmandum; aliam, qua postea determinata est ad negandum; aliam rursus, qua alias determinata est ad objectum aliquod nude sibi representandum, & sic in cæteris: partes enim omnes illæ ita sibi mutuo succedunt, ut una aliam non includat, sed ab ea plane sit sejuncta & separata, uti per se est manifestum. Imo si partes istæ durationis mentis simul forent, (quod necesse esset, si non distinguerentur,

sed forent una & eadem duratio) omnes illæ variæ cogitandi formæ simul quoque in ea essent, cujus contrarium patet. Atque inde hanc deduxi conclusionem, nimirum ex eo quod mens nostra, exempli gratia, nunc sit, illud propterea præcise non esse, quia ante fuit; neque ex eo sequi illam postea fore: quia quæ ita plane diversa sunt sua natura, ex iis unum sine alio esse potest, neque à se mutuo sua natura dependent. Post hæc inquirendum esse dixi ulterius, unde fiat, ut partes durationis nostræ mentis connectantur & continentur, atque ea continuo esse perseveret. Ac manifestum esse docui ad id requiri vim, quæ continuo eam de novo creet; quia, cum prius esse ejus desit, & est nihil, novum esse necessario ex nihilo produci, id est creari debet. Deinde ut determinarem in quo tanta vis esse possit, in hunc porro modum sum ratiocinatus. Vis illa vel in ipsa nostra mente residet, vel in alio. At non potest esse in mente nostra, 1°. quia cum ea sit res cogitans, quæ variis tantum cogitandi actibus & modis potest determinari (quemadmodum corpus, sive extensio variis tantum extensionis modis est determinabilis) nulla potest in ipsa esse vis, quæ in actum deducitur, nisi istius sibi sit conscia: non enim foret cogitandi actus sive modus, nisi mens sibi ejus foret conscia. 2°. Si mens nostra vi propria emergere posset ex nihilo, & fieri substantia cogitans, cum facultate ideam Entis infinite perfecti formandi, nec dubitaret, nec optaret, nec omnino quippiam ei deesset: omnes enim perfectiones, quarum idea in ipsa est, sibi dedisset, atque adeo esset ipse Deus: nec putandum est, illa forsitan quæ menti desunt difficilius acquiri posse, quam illa quæ jam in mente sunt; nam contra manifestum est longe difficilius fuisse substantiam cogitantem ex nihilo emergere, quam multarum rerum quas ea ignorat cognitiones, quæ tantum istius substantiæ modi sunt, acquirere. Ac certe si majus illud mens ex se haberet, non sibi saltem illa, quæ facilius haberi possent, denegasset: sed neque etiam ulla alia ex iis, quæ in idea Dei contineri percipit; quia nempe nulla difficiliora factu videntur: si quæ autem difficiliora factu essent, certe etiam ipsi difficiliora factu viderentur, siquidem reliqua, quæ habet, à se haberet, quoniam in iis potentiam suam terminari experiretur. 3°. Etiam si nullæ aliæ rationes forent, quæ suaderent nihil propria vi ex nihilo posse emergere, adeo tamen id manifestum est per se, ut rationes non videantur esse exigendæ: si enim poneremus nihil in rerum natura esse, an intelligibile est aliquid unquam fore? Existentia igitur mentis nostræ ejusque continuatio necessario

cessario ab alio pendet: at qualiscunque allegetur causa, nisi ea existat propria essentiae vi, & sufficientia omnimoda possidendi omnes perfectiones, quarum ideam in nobis experimur, sit praedita, id est, nisi ea sit Deus, nihil efficietur: de ea enim eadem recurret difficultas, donec tandem ad Deum perveniatur. Non enim hic dari potest progressus in infinitum: quia quidquid est vel existit per se, vel dependet ab alio: sed non possunt omnia dici pendere ab alio, praesertim cum sermo sit de iis, quae actu hoc momento existere debent, quo mens per creationem de novo est producenda. Est igitur Deus, qui essentiae suae sufficientia existit, & à quo mens nostra suum esse continuo habet. His demonstratis, quid Adversarius dicat examinandum venit. *Nihil aequae, inquit ille paragr. 23, mentibus humanis obviatur est cognitu, quam sua cognoscendi parvitas & exilitas. Unde manifestum est, non tantum illas à sese ipsis non existere: sed neque deinceps etiam posse ullo modo persistere, nisi per continuam creationem veluti reproducantur. Enimvero creationem atque divinam conservationem rerum creaturarum non aliter à sese invicem differre, nisi sola ratione, vulgatissimum est essatum Peripatetice philosophantium; sicut videre licet apud Suarezium disp. Met. 21. Hoc argumentum tetigit Cartesius tertia Meditatione. Quoniam (verba sunt Cartesii) omne tempus vitae in partes innumeras dividi potest, quarum singulae à reliquis nullo modo dependent, ex eo, quod paulo ante fuerim, non sequitur me nunc esse debere, nisi aliqua causa me quasi rursus creet ad hoc momentum, hoc est, me conservet. Perspicuum enim est attendenti ad temporis naturam, eadem plane vi & actione opus esse ad rem quamlibet singulis momentis, quibus durat, conservandam, qua opus esset ad eandem de novo creandam, si nondum existeret: adeo ut conservationem sola ratione à creatione differre sit unum ex iis quae lumine naturali manifesta sunt. Itaque debeo interrogare me ipsum, an habeam aliquam vim, per quam possim efficere, ut ego ille qui jam sum paulo post etiam sim futurus. Nam cum nihil aliud sim quam res cogitans: vel saltem cum de ea tantum mei parte praecise nunc agam, quae est res cogitans, si quae talis vis in me esset, ejus procul dubio conscius essem: sed & nullam esse experior, & ex hoc ipso evidentissime cognosco, me ab aliquo ente à me diverso pendere. Haecenus Cartesius. Quibus adversarius ista subjungit. *Hec, inquit, ratiocinatio nihil aliud continet, quam argumenti longe vulgatissimi, quod peti solet ab existendi tenuitate creaturarum omnium & quarumlibet ad solas mentes applicationem. Et paulo post: Caterum conscientia**

quam prædicat & experientia nullius virtutis, per quam semet ipsam conservet mens nostra, nihil aliud esse potest, quam conscientia & experientia suæ vanitatis & imperfectionis, & indigentia, qua creaturis omnibus omnino communis est. Sed & illud, inquit, iidem notari velim, partes temporis, quas è vulgari modo loquendi Cartesius in subsidium vocat, æquivoce comprimis & catachrestice dici, quum certum sit partes proprie non esse nisi corporum. Atqui duriozem etiam abusionem facit Vir Cel. qui connexionem partium durationis humana mentis atque continuationem exerte nuncupavit. Mirum nisi forsân & hamatas & uncinatas temporaria durationis partes, aut particulas, aut saltem juxta sese invicem quiescentes, apud animum suum somniaverit. Quanto simplicius apertiusque rem totam expediunt vulgo Philosophi, Theologi, Scholasticique, quorum hoc est effatum longe receptissimum, plane creaturas aliter cogitare non posse, nisi qua semper à causa prima pendeant, ab eaque per eundem actualem influxum, quo creata sunt, semper esse suum recipiant: sicuti legere licet apud Suarezium Disputatione modo citata. Post hæc quasi cuncta, scilicet, ex voto ipsi in hac diatribe felicissime successissent in hunc concludit modum. Quo me cunque, inquit, verto, nihil occurrit, quo tantopere Theologiam naturalem de suo Cartesius exornaverit, atque vult meus homo Celeberrimus: at quibus eam deformaverit abunde multa, nisi saltem, jam demonstrata sunt. Ad ista respondeo. Non eum esse controversiæ statum, an ex cognoscendi parvitate & exilitate, cujus mens humana sibi conscia est, perveniri possit ad cognitionem Dei Potentissimi, à quo ipsa in fieri & esse dependeat; Sed quomodo eo perveniat. Cartesius hoc loco docet certissime ad Deum existentem perveniri ex consideratione durationis successivæ mentis nostræ in sese habentis ideam Dei, eo modo, quem ex disputatione mea 7. de Naturali Dei cognitione in principio hujus paragraphi proposui; cujusque argumenti partem tantum aliquam Adversarius ex Cartesio hic allegavit. Quæritur an quispiam ante Cartesium istam methodum existentiam Dei demonstrandi sectatus fuerit. Et an in demonstratione, quo minus sit certa & efficax, quippiam deficiat. Neutrum eorum ab Adversario ostenditur. Non prius: nam quantum ad Suarezium, quem è Theologis & Scholasticis unicum in causæ suæ patrocinium producit, utpote qui Disputatione 21. tradat Creationem, atque divinam conservationem rerum creaturarum non aliter à sese invicem differre, nisi sola ratione. Item, creaturas aliter cogitare non posse, nisi quæ semper à causa prima pendeant, ab eaque per eundem actualem influxum, quo creata sunt, semper esse suum recipiant. Respondeo me summopere mira-

mirari, quod cavillator putarit se istac ratione lectoribus persuasurum illa, quæ toto cælo differunt, nihilque inter sese commercii habent, esse plane unum idemque. Suarezius enim ista disputatione nihil minus agit, quam ut Divini Numinis existentiam probet, nam in principio disputationis 20. hæc ejus verba leguntur: *De prima causa secundum se, & secundum eas perfectiones, quæ ipsi insunt, nihil nunc dicemus, imo neque de existentia ejus: sed supponimus nunc esse Deum, quod infra demonstrabimus. Dicemus ergo de efficientia hujus primi entis in alia, & de dependentia aliorum ab ipso, quæ triplex esse aut considerari solet, scilicet in fieri, in conservari, & in operari.* Longe igitur abest, ut dici possit Suarezius hoc loco Cartesio prævisse in Divini Numinis existentia demonstranda. Quin imo, ubi ille necessitatem conservationis creaturarum probat, argumentum non ducit à natura durationis successivæ earum, veluti Cartesius facit; sed aliunde eam probat. Neque etiam ubi postea Deum existere ostendit, quippiam habet, unde quis suspicari possit Cartesium hoc suum argumentum ex ipso hausisse, ut omnibus notum est, qui metaphysicam ejus legerunt. Quod vero dicit Cartesii ratiocinationem hanc nihil aliud continere, quam argumenti longe vulgatissimi, quod peti solet ab existendi tenuitate omnium creaturarum, &c. in eo ipsi credemus cum adduxerit auctores qui existendi tenuitatem eo modo considerarunt ac Cartesius: quod proculdubio hic fecisset, si quos novisset. Sed neque etiam posterius, scilicet in Cartesiano hoc argumento, quod ad certitudinem & efficaciam spectat, quippiam deficere, ab adversario probari potest. Nam quæ de partibus temporis sive durationis objicit, quod nimirum illæ *equivocè & catachresticè dicantur, quum certum sit partes proprie non esse nisi corporum;* & quod ego *duriozem etiam abusivem fecerim, qui connexionem partium durationis humane mentis atque continuationem exerte nuncupavi,* explosione digna sunt. Certe si cerebrum habuisset bellum hoc caput rationibus conatus esset evincere tempus internum sive durationem mentis humanæ non esse compositam ex partibus proprie dictis sibi mutuo succedentibus: non enim, uti opinor, tantam sibi conciliavit auctoritatem, ut quidquid effutierit, fidem statim mereri debeat. Præterea nihil certius esse potest quam durationem mentis non minus proprie dictis constare partibus, quam corpora, quamvis illius partes sint successivæ, quarum una aliam insequitur, horum vero partes sint simul. Quid enim, quæso, aliud sunt partes proprie dictæ in composito, quam plura ex quibus unum non

est aliud, & quæ compositum constituunt? Talia autem plura in
 mentis duratione locum habere manifestissimum est; demonstravi
 enim aliam esse durationem mentis, quæ fuit & desinit esse, aliam quæ
 sequitur, & quidem ita ut una aliam nullo modo includat. Cur sal-
 tem ista non est conatus refutare? Quæ porro blaterat de partibus
 hamatis, &c. artis scurrandi Doctor, nihil moror. Ex iis quæ hac-
 tenus disputata sunt luce meridiana clarius patet, ne in uno quidem
 apice velitationem hanc Adversario feliciter successisse; sed præter
 inanes cavillationes, falsas criminationes, & scurrilia dicta, quæ
 genium ejus mirifice declarant, nihil in medium produxisset. Lon-
 gissime igitur abest, ut demonstraverit nihil prorsum à Cartesio re-
 cte vereque dictum esse, quod non dictum copiosissime fuerit prius:
 & quod argumentationi vulgatæ addidit, meram & vanissimam esse
 corruptelam, & aliunde tamen hanc ipsam quoque desumptam,
 quemadmodum se facturum esse cum maxima temeritate jactavit.
 An autem res melius ipsi sit successura, cum universam Cartesii di-
 sciplinam Physicam, uti promittit, ad partes est vocaturus, tem-
 pus docebit.

F I N I S.

